

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**KENTSEL KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE TURİZMLE İLİŞKİSİ:
ESKİŞEHİR ODUNPAZARI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAZİYE COŞKUN

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. AYŞE OKUYUCU

Bilecik, 2021
10299608

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

**KENTSEL KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE TURİZMLE İLİŞKİSİ:
ESKİŞEHİR ODUNPAZARI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RAZİYE COŞKUN

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. AYŞE OKUYUCU

Bilecik, 2021
10299608

BEYAN

“Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmle İlişkisi: Eskişehir Odunpazarı Örneği” adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmının Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Bu çalışmanın, Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP), TÜBİTAK veya benzeri kuruluşlarca desteklenmesi durumunda; projenin ve destekleyen kurumun adı proje numarası ile birlikte, ETİK KURUL onayı alınması durumunda ise ETİK KURUL tarih ve sayı bilgilerinin beyan edilmesi gerekmektedir.			
DESTEK ALINMIŞTIR		DESTEK ALINMAMIŞTIR	X
Destek alındı ise;			
Destekleyen Kurum;			
1- BAP (Bilimsel Araştırma Projesi)	Proje Numarası		
2- TÜBİTAK			
Diğer;.....			
ETİK KURUL onayı var ise;			
ETİK KURUL tarih/sayı:	02/12/2020 / E.29003		

Raziye COŞKUN

08.04.2021

ÖN SÖZ

Tez çalışma sürecimin başından sonuna kadar mesleki tecrübeleriyle bana yol gösteren ve beni destekleyen değerli hocam Doç. Dr. Ayşe OKUYUCU'ya katkı ve emeklerinden dolayı teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Tez savunma sınavımda jüri üyesi olarak yer alan ve tezin son haline gelmesine katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Erdal KARAKAŞ ve Prof. Dr. Mehmet SOMUNCU'ya katkılarından dolayı teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Araştırmam için lazım olan verileri temin etmemi sağlayan Odunpazarı Belediye'si çalışanlarına ve katkılarından dolayı Odunpazarı kent halkına teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca Odunpazarı Paşa Mahalle'si muhtarı Utku ÖLMEZER'e alandaki yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Araştırma süresince bana destek olan değerli arkadaşlarım Melike YALÇIN ve Merve MERT'e teşekkür ederim.

Son olarak öğrenim hayatım boyunca yanımda olan maddi ve manevi beni destekleyen değerli aileme çok teşekkür ederim.

Raziye COŞKUN

08.04.2021

ÖZET

KENTSEL KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE TURİZMLE İLİŞKİSİ: ESKİŞEHİR ODUNPAZARI ÖRNEĞİ

Kültürel miras her farklı kültürün kendi değerler bütünüdür. Ancak kültürel miras değerlerinin korunması insanlığın ortak sorumluluğudur. Günümüz de kültürel miras varlıklarının sürdürülebilirliğinin sağlanması koruma- kullanma dengesinin sağlanmasıyla mümkündür. Bu nedenle kültürel miras ve turizm birbirini etkileyen iki önemli unsurdur. Kültürel mirasın korunması için turizmin olması, turizmin olması için ise kültürel miras kaynaklarının korunması gereklidir.

Odunpazarı, Eskişehir'in ilk yerleşim yeri olması açısından oldukça önemlidir. Odunpazarı yerleşim bölgesi zamanla önemini kaybedip bir çöküntü alanı haline gelmiştir. Ancak içerisinde barındırdığı geleneksel evleri, Kurşunlu Külliyesi, camileri, türbeleri, kervansarayları, çeşmeleri, hanları ve geleneksel sokak dokusuyla sit alanı olarak ilan edilen Odunpazarı koruma altına alınmıştır. Alanda bulunan birçok tarihi yapı restore edilerek tekrar kente kazandırılmıştır. Odunpazarı, 2012 yılında UNESCO Dünya Miras Geçici Listesine alınmıştır.

Bu araştırmada, kentsel kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi Eskişehir Odunpazarı örneğinde incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı Odunpazarı sit alanı içerisinde kentsel kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisine yönelik alanda yaşayan yerel halkın, işletme sahiplerinin ve alanı ziyarete gelen turistlerin algı ve tutumlarını tespit etmektir.

Araştırmanın ilk aşamasında çalışmanın temellerini oluşturan kültürel miras, kültürel mirasın korunması ve kültür turizmi gibi konularda literatür taraması yapılmıştır. Ardından alana yapılan arazi çalışmaları ile alan incelenmiş ve çeşitli kurumlardan gerekli veriler elde edilmiştir. Arazi çalışmasında alanda bulunan somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri belirlenmiştir. Kültürel miras değerlerini korumak amacıyla alanda bugüne kadar yapılan koruma çalışmaları incelenmiştir.

Çalışmada karma araştırma tekniği kullanılmıştır. Nicel araştırma kapsamında yerel halktan 155 kişiye anket uygulanmış ve elde edilen veriler IBM SPSS Statistics 21 programı ile analiz edilmiştir. Nitel araştırma kapsamında ise 2020 sonbahar döneminde 21 işletme sahibi ve 14 ziyaretçi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın sonucuna göre; kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisine yönelik olarak yerel halkın, işletme sahiplerinin ve turistlerin algı ve tutumlarının olumlu olduğu tespit

edilmiştir. Odunpazarı her yıl binlerce turisti misafir etmektedir. Bu turizm faaliyetlerinin alana hem olumlu hem de olumsuz etkileri bulunmaktadır. Turizmin alana sağladığı en önemli etki kültürel mirasın korunmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına olan katkısıdır. Korumanın sağlanması için en büyük pay alanda yaşayan yerel halka ve alandaki işletme sahiplerine düşmektedir. Turizmin getirdiği ekonomik katkı ile birlikte yerel halk ve işletmeler kültürel miras varlıklarını koruma konusunda daha fazla bilinçlenmiştir. Trafik, hayat pahalılığı, çevre ve gürültü kirliliği ise turizmin alana getirdiği başlıca olumsuz etkilerdir.

Anahtar Sözcükler: Kültürel Miras, Kültürel Mirasın Korunması, Odunpazarı, Turizm, Kültür Turizmi.

ABSTRACT

CONSERVATION OF URBAN CULTURAL HERITAGE AND ITS RELATIONSHIP WITH TOURISM: THE CASE OF ODUNPAZARI, ESKİŞEHİR

Cultural heritage is the whole of each different culture's own values. However, the protection of cultural heritage values is the common responsibility of humanity. At the present time, ensuring the sustainability of cultural heritage assets is possible by maintaining the balance of conversation and use. Therefore, cultural heritage and tourism are two important factors that each other. In order to protect the cultural heritage, it is necessary to have tourism and in order to have tourism, it is necessary to protect the cultural heritage resources.

Odunpazarı is very important in terms of being the first settlement of Eskişehir. Odunpazarı settlement area lost its importance over time and became a depression area. However, the Odunpazarı, which has been declared as a site with its traditional houses, Kurşunlu Complex, mosques, tombs, caravanserais, fountains, inns and traditional street texture, has been protected. Many historical buildings in the area have been restored and brought back to the city. In 2012, Odunpazarı was placed on the UNESCO World Heritage Provisional List.

In this research, the protection of urban cultural heritage and its relationship with tourism was examined in the example of Eskişehir Odunpazarı. The main purpose of the study is to determine the perceptions and attitudes of local people, business owners and tourists visiting the area regarding the protection and relationship of urban cultural heritage within the Odunpazarı site.

In the first phase of the research, literature was reviewed on issues such as cultural heritage, cultural heritage protection and cultural tourism, which form the basis of the study. Then, the area was examined with the land studies carried out in the area and the necessary data were obtained from various institutions. Tangible and intangible cultural heritage values in the area were determined in the land study. In order to preserve cultural heritage values, the conservation work carried out so far in the area has been examined.

The mixed research technique was used in the study. Within the scope of the quantitative survey, 155 local people were surveyed and the data obtained were analyzed by the IBM SPSS Statistics 21 program. Within the scope of qualitative research, semi structured interviews were carried out with 21 enterprises and 14 visitors in the fall of 2020.

According to the results of the study; it has been determined that the perceptions and attitudes of local people, business owners and tourists are positive in terms of the protection of cultural

heritage and its relationship with tourism. The Odunpazarı welcomes thousands of tourists every year. These tourism activities have both positive and negative effects on the area. The most important effects of tourism in the area is its contribution to ensuring the protection and sustainability of cultural heritage. The local people living in the area and the business owners in the area have the biggest share in ensuring the protection. With the economic contribution brought by tourism, local people and business have become more aware of the protection of cultural heritage assets. Traffic, cost of living, environment and noise pollution are the main negative effects of tourism in the area.

Keywords: Cultural Heritage, Protection of Cultural Heritage, Odunpazarı, Tourism, Cultural Tourism.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı	3
1.3. Araştırmanın Yöntemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5. Önceki Çalışmalar	6
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. Kültür	10
2.2. Kültürel Miras.....	12
2.2.1. Somut Kültürel Miras.....	14
2.2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras	14
2.3. Kültürel Mirasın Korunması	15
2.3.1. Kültürel Mirası Koruma Amaçlı Müdahale Türleri	15
2.3.2. Koruma Kavramı Konusunda Dünya’da Yapılan Çalışmalar	16
2.3.3. Koruma Kavramı Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	19
2.3.3.1. Safranbolu Örneği.....	22
2.4. Turizm	23
2.4.1. Turizm Türleri.....	25

2.4.1.1. Kültür Turizmi	26
2.2.4.2. Miras Turizmi	28
2.5. Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm	29
3. ODUNPAZARI KENTSEL SÜT ALANI	32
3.1. Odunpazarı Tarihsel Gelişimi.....	32
3.2. Odunpazarı Kentsel Süt Alanını Koruma �alışmaları.....	35
3.2.1. Koruma �alışmaları öncesi ve Sonrası Odunpazarı	39
4. ODUNPAZARI KÜLTÜREL M�RAS DE�ERLER�	44
4.1. Somut Kültürel Miras Değerleri.....	44
4.1.1. Sivil Mimarı �rnekleri	44
4.1.2. Anıtsal Yapılar	49
4.1.2.1. K�lliyeleer	49
4.1.2.2. Camiler	50
4.1.2.3. Türbeler	53
4.1.2.4. Okullar	55
4.1.2.5. Hanlar	56
4.1.2.6. �eşmeler	57
4.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri.....	61
4.2.1. L�letaş� �şlemecili�i	62
4.2.2. Mevlevilik.....	63
4.2.3. �i�b�rek.....	64
4.2.4. Met Helvası	64
4.3. Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Sunumu: Müzeler	65
5. BULGULAR	69
5.1. Yerel Halka İlişkin Bulgular.....	69
5.1.1. Yerel Halkın Sosyo-Ekonomik Profilleri	69

5.1.2. Yerel Halkın Konutlarının Mevcut Kullanım Durumları	72
5.1.3. Yerel Halkın Odunpazarı'ndaki Kültürel Mirasa İlişkin Algıları.....	73
5.1.4. Yerel Halkın Odunpazarı'ndaki Turizm Faaliyetlerine İlişkin Algıları	75
5.1.5. Güvenirlilik Analizi	78
5.1.6. Normallik Dağılımı	78
5.1.7. Faktör Analizi	79
5.1.7.1. Turizmin Odunpazarı'na Olumlu Etkileri Ölçeğine Ait Faktör Analizi ..	79
5.1.7.2. Turizmin Odunpazarı'na Olumsuz Etkileri Ölçeğine Ait Faktör Analizi	81
5.1.8. Yerel Halkın Turizmin Odunpazarı'na Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları	83
5.1.9. Yerel Halkın Turizmin Olumlu Etkilerine İlişkin Görüşlerinin Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Analizi	86
5.1.10. Yerel Halkın Turizmin Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşlerinin Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Analizi.....	90
5.1.11. Memnuniyet ve Gelecek Beklentileri.....	94
5.2. İşletme Sahiplerine İlişkin Bulgular	96
5.2.1. İşletme Sahiplerinin Sosyo-Ekonomik Profilleri	96
5.2.2. İşletmelere Ait Tanımlayıcı Bilgiler	99
5.2.3. İşletmelere Ait Gelir ve Giderler.....	103
5.2.4. İşletme Sahiplerinin Turizmin Odunpazarı'na Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları.....	105
5.2.5. Memnuniyet ve Gelecek Beklentileri	109
5.3. Ziyaretçilere İlişkin Bulgular.....	110
5.3.1. Ziyaretçilerin Sosyo-Ekonomik Profilleri.....	111
5.3.2. Ziyaretçilerin Turizmin Odunpazarı'na Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları	115
5.3.3. Memnuniyet ve Gelecek Beklentileri	117

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	118
KAYNAKÇA.....	122
EKLER	132

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Kültürel Mirasın Sınıflandırılması	13
Tablo 2.2. Koruma Kavramının Dünya’da Tarihsel Gelişimi	17
Tablo 2.3. Kültürel Mirasın Korunması Konusunda Türkiye’nin Katıldığı Uluslararası Çalışmalar	21
Tablo 2.4. İnsanları Seyahate Teşvik Eden Güdülerin Sınıflandırılması	24
Tablo 2.5. Turizm Çeşitleri	25
Tablo 4.1. Odunpazarı Kentsel Sit Alanında Bulunan Somut Kültürel Miras Değerleri	44
Tablo 5.1. Ankete Katılan Yerel Halkın Sosyo-Demografik Profili	70
Tablo 5.2. Ankete Katılan Yerel Halkın İkamet Ettikleri Mahallelere Göre Dağılımı	71
Tablo 5.3. Ankete Katılan Yerel Halkın Memleketleri	71
Tablo 5.4. Ankete Katılan Yerel Halkın Konutlarının Mülkiyet Durumu	72
Tablo 5.5. Ankete Katılan Yerel Halkın İkamet Ettikleri Konutları Tanımlama Durumları ...	73
Tablo 5.6. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı Kentsel Sit Alanındaki Konutlarının Kullanım Durumu	73
Tablo 5.7. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Kültürel Mirasın Korunamamasının Nedenleri	75
Tablo 5.8. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı’nda Turizmin Başlamasında Etkili Olan Unsurlar	76
Tablo 5.9. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı Turistik Çekicilikleri	77
Tablo 5.10. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi	78
Tablo 5.11. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi	78
Tablo 5.12. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğinin KMO ve Barlett’s Testi Sonuçları	79
Tablo 5.13. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları	80
Tablo 5.14. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğinin KMO ve Barlett’s Testi Sonuçları	81
Tablo 5.15. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğine Faktör Analizi	82
Tablo 5.16. Ankete Katılan Yerel Halkın Turizmin Olumlu Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları	84

Tablo 5.17. Ankete Katılan Yerel Halkın Turizmin Olumsuz Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları	86
Tablo 5.18. Cinsiyet Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre T Testi Sonuçları	87
Tablo 5.19. Yaş Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları	87
Tablo 5.20. Eğitim Durumu Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	88
Tablo 5.21. Meslek Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları	89
Tablo 5.22. Gelir Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları	90
Tablo 5.23. Cinsiyet Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre T Testi Sonuçları	90
Tablo 5.24. Yaş Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları	91
Tablo 5.25. Eğitim Durumu Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları.....	92
Tablo 5.26. Meslek Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları	93
Tablo 5.27. Gelir Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları	94
Tablo 5.28. Ankete Katılan Yerel Halkın Konutları İle İlgili Gelecek Plan Durumu	95
Tablo 5.29. Ankete Katılan Yerel Halkın Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olma Nedenleri.....	96
Tablo 5.30. Ankete Katılan Yerel Halkın Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olmama Nedenleri.....	96
Tablo 5.31. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Sosyo-Demografik Profilleri	97
Tablo 5.32. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Eskişehir'in Yerlisi Olma Durumları.....	98

Tablo 5.33. Görüşme yapılan Eskişehir'in Yerlisi Olmayan İşletmecilerin Kökenleri ve Eskişehir'e Yerleşme Sebepleri	98
Tablo 5.34. Görüşme Yapılan Bireyin İşletmedeki Görevi	99
Tablo 5.35. Odunpazarı Sit Alanında Bulunan İşletmelerin Mahallere Göre Dağılımı	99
Tablo 5.36. Odunpazarı Sit Alanında Bulunan İşletme Türleri	99
Tablo 5.37. Görüşme Yapılan İşletmelerinin Türü.....	100
Tablo 5.38. Görüşme Yapılan İşletmelerin Bulunduğu Mahalleler	100
Tablo 5.39. Görüşme Yapılan İşletmelerin Faaliyet Süresi	101
Tablo 5.40. Görüşme Yapılan İşletmelerin Açılma Tarihi	101
Tablo 5.41. Görüşme Yapılan İşletmelerin Türü.....	101
Tablo 5.42. Görüşme Yapılan İşletmelerin Mülkiyet Durumu	102
Tablo 5.43. Görüşme Yapılan İşletmelerde Çalışan Sayısı.....	102
Tablo 5.44. Görüşme Yapılan İşletmelerin Gelir Kaynakları	103
Tablo 5.45. Görüşme Yapılan İşletme Sahiplerinin Turizmin İşletme Gelirlerine Etkisi Üzerine Algıları.....	104
Tablo 5.46. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin İşletmelerine İlişkin Gelecek Planları ...	109
Tablo 5.47. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnuniyet Durumu	110
Tablo 5.48. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olma Nedenleri	110
Tablo 5.49. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olmama Nedenleri	110
Tablo 5.50. Görüşme Yapılan Ziyaretçilerin Demografik Profilleri	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Odunpazarı Kentsel Sit Alanı Lokasyon Haritası	3
Şekil 2.1. Kültür Turizm Kaynakları.....	27
Şekil 3.1. Sit Alanında Bulunan Yapıların Tescil Durumu	38
Şekil 3.2. Sit Alanında Bulunan Yapıların Müdahale Durumları	39
Şekil 4.1. Sit Alanında Bulunan Yapıların Kat Yükseklikleri	45
Şekil 5.1. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı'nda İkamet Etme Nedenleri	72
Şekil 5.2. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Kentsel Kültürel Mirasın Korunmasının Gerekçeleri.....	74
Şekil 5.3. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı'nın UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde Yer Aldığını Bilme Durumu	74
Şekil 5.4. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı'ndaki Kentsel Kültürel Mirasın Korunma Durumu.....	75
Şekil 5.5. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı'nda Turizmin Başlama Tarihi	76
Şekil 5.6. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Turizmin Odunpazarı Kentsel Sit Alanının Korunmasına Sağladığı Katkı Durumu	77
Şekil 5.7. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı'nda Oturmak Konusundaki Memnuniyet Durumları.....	94
Şekil 5.8. Ankete Katılan Yerel Halkın Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnuniyet Durumları.....	95
Şekil 5.9. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin En Fazla Gelir Elde Ettikleri Aylar	104

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Foto 3.1. Matrakçı Nasuh, Eskişehir Minyatürü.....	33
Foto 3.2. 1896 Eskişehir Yerleşme Planı	34
Foto 3.3. Kurşunlu Cami Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu	40
Foto 3.4. Işıklar Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu.....	40
Foto 3.5. Beyler Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu	41
Foto 3.6. Kurşunlu Cami Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu	41
Foto 3.7. Beyler Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu	41
Foto 3.8. Malhatun Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu.....	42
Foto 3.9. Kemal Zeytinoğlu Caddesi'nin Genel Görünümü	43
Foto 4.1. Hafız Ahmet Efendi Konağı (a) ve Konakta Bulunan Gül Asa (b)	46
Foto 4.2. Yağcızade Konağı	47
Foto 4.3. Beylerbeyi Konağı.....	47
Foto 4.4. Sivrioğlu Konağı	48
Foto 4.5. Yeşil Efendi Konağı	48
Foto 4.6. Kurşunlu Külliyesi Genel Görünüm	50
Foto 4.7. Kurşunlu Cami	50
Foto 4.8. Sivrioğlu Camii	51
Foto 4.9. Müftü Cami	51
Foto 4.10. Ak Cami.....	52
Foto 4.11. Orta Işık Cami	52
Foto 4.12. Tiryakizade Süleyman Ağa Cami	53
Foto 4.13. Şeyh Şehabettin Sühreverdi Türbesi	53
Foto 4.14. Şeyh Nusreddin Dede Türbesi	54
Foto 4.15. Ahu Mahmud Türbesi.....	54
Foto 4.16. Hasan Dede Türbesi	55

Foto 4.17. Atatürk Lisesi.....	55
Foto 4.18. Cumhuriyet Tarihi Müzesi.....	56
Foto 4.19. Malhatun Mektebi'nin yandan (a) ve önden (b) görünümü.....	56
Foto 4.20. Atlıhan El Sanatları Çarşısı.....	57
Foto 4.21. Usta Ayaz Çeşmesi.....	58
Foto 4.22. Mücellit Çeşmesi.....	58
Foto 4.23. Mücellit 2 Çeşmesi.....	58
Foto 4.24. Hak Çeşmesi	59
Foto 4.25. Zeydanlar Çeşmesi	59
Foto 4.26. Kaymakam Çeşmesi	60
Foto 4.27. Hoca Müftü Çeşmesi	60
Foto 4.28. Ağa Suyu Çeşmesi	60
Foto 4.29. Gözyaşı Çeşmesi	61
Foto 4.30. Malhatun Çeşmesi	61

KISALTMALAR LİSTESİ

AIEST : Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanlar Birliği Örgütü

ÇEKÜL : Çevre ve Kültürel Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

ICCROM : Kültür Varlıklarının Korunması ve Onarım Çalışmaları Uluslararası Merkezi

ICOM : Uluslararası Müzeler Konseyi

ICOMOS : Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

GEEYAK : Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu

KTB : Kültür ve Turizm Bakanlığı

KTVKYK : Kültür ve Tabiat Varlıklarını koruma Yüksek Kurulu

STK : Sivil Toplum Kuruluşu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TDK : Türk Dil Kurumu

TKTVYK : Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

UNWTO : Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü

1. GİRİŞ

Günümüzde değişen şartların etkisiyle insanların da turizmden beklentileri farklılaşmaya başlamıştır. Bu beklentiler doğrultusunda turizm pazarı sürekli kendini yenilemektedir. Kültür turizmi de bu talep ve beklentiler sonucu ortaya çıkmış bir turizm türüdür. Kültür turizmi, kültürler arasındaki farklılıklara dayanmaktadır. İnsanların farklı kültürleri görüp, tanımak istemesi kültür turizmini ortaya çıkarmıştır (Özgüç, 2017: 151). Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), kültürel turizmi; eğitim, sanat, festival ve etkinliklere katılma, anıt ve sitleri ziyaret etme, doğa veya folkloru inceleme ve dini ziyaret gibi kültürel güdülerle insanların hareket etmesi olarak tanımlamaktadır (Çetin, 2010: 182). Arkeoloji turizmi, hüzn turizmi, inanç turizmi, miras turizmi ve kırsal turizm gibi birçok turizm türü kültür turizmi içerisinde değerlendirilmektedir.

Kültür turizmi kapsamında turizm ile iç içe geçen kültürel miras; toplumların geçmişten bu yana biriktirdiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı değerler bütünüdür. Kültürel miras, somut kültürel miras ve somut olmayan kültürel miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Somut kültürel miras; anıtlar, sitler ve mimari eserler gibi unsurları içermektedir. Somut olmayan kültürel miras ise nesilden nesile aktarılan geleneksel sözlü gelenekleri, ritüelleri, el sanatlarını, dini törenleri ve gösteri sanatları gibi unsurları içermektedir. Tüm bu somut ve somut olmayan kültürel miras değerlerini korumak insanlığın ortak sorumluluğudur. Çünkü kültürel miras değerleri tüm insanlığa aittir. Bu nedenle kültürel mirasın korunması konusunda geçmişten bu yana uluslararası düzeyde birçok organizasyon kurulmuş ve sözleşme yapılmıştır.

Günümüzde birçok ülke kültürel miras varlıklarını koruma-kullanma-yaşatma ilkesini benimseyerek korumaya çalışmaktadır. Çünkü sosyo-kültürel değerlerin ve doğal çevresel özelliklerin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında en etkili araç turizmdir (Yıldırım Saçılık ve Toptaş, 2017: 109). Eğer turizm doğru şekilde planlanıp yönetilirse kültürel miras korunur ancak eğer turizm doğru şekilde planlanıp yönetilmezse kültürel miras tehlike altına girebilir.

Bir toplumda kültür ve miras turizmin gelişmesinde temel nokta paydaşların sürece dahil edilmesidir. Turizm destinasyonunda paydaş desteği olmadan kültür ve miras turizmini geliştirmek çok zordur (Okuyucu ve Somuncu, 2012: 38). Bu nedenle başta yerel halk olmak üzere alanı kullanan tüm paydaşların karar alma sürecine dahil edilmesi gerekir.

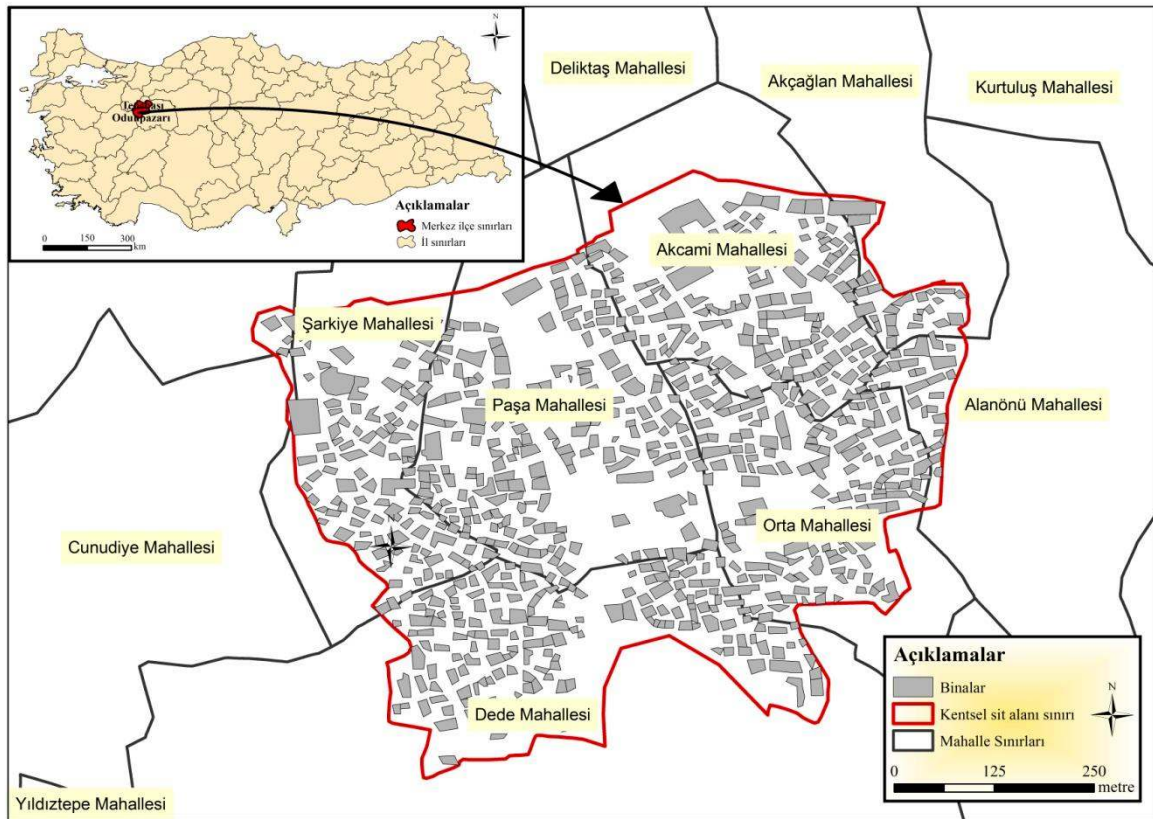
Bu çalışmada kentsel kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi Eskişehir, Odunpazarı örneğinde ele alınmıştır. Odunpazarı sit alanında yaşayan yerel halkın, alanda bulunan işletme sahiplerinin ve alanı ziyarete gelen ziyaretçilerin kültürel mirasın korunması ve turizme ilişkin algı ve tutumları ele alınmıştır. Araştırma da nitel ve nicel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Yerel halka nitel araştırma yöntemi kapsamında anket, işletme sahipleri ve ziyaretçilere ise nicel araştırma yöntemi kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Nicel araştırma sonuçları SPSS 21 programı ile analiz edilmiştir. Nitel araştırma sonuçları ise betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın yeri ve sınırları, amacı, önemi, kapsamı, yöntemi, sınırlılıkları ve araştırma ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalar yer almaktadır. İkinci bölümde çalışma için önemli olan kültür, kültürel miras, kültürel mirasın korunması ve turizm ile ilgili kavramlar üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, Odunpazarı kentsel sit alanı tanımlanarak alanın tarihsel gelişimi, alanda kültürel mirasın korunması için yapılmış çalışmalar ve alanın koruma çalışmaları öncesi ve sonrası durumu ele alınmıştır. Dördüncü bölümde, Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde tespit edilen somut kültürel miras değerleri, somut olmayan kültürel miras değerleri ve bu değerlerin sunulduğu müzeler incelenmiştir. Son bölümde ise, araştırma kapsamında yerel halka yapılan anketlerin, işletme sahipleri ve ziyaretçilere yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgulara yere verilmiştir.

1.1.Araştırma Alanının Yeri ve Sınırları

İç Anadolu bölgesinde yer alan Eskişehir, güneyden Afyonkarahisar, güneydoğudan Konya, doğudan ve kuzeyden Ankara, kuzeybatından Bolu ve Bilecik ve batıdan Kütahya ve Bilecik illeriyle çevrelenmiştir. 14 ilçesi bulunan Eskişehir'in en eski yerleşim yeri Odunpazarı ilçesidir. Odunpazarı, Eskişehir'in en yoğun nüfusa sahip olan ilçesi olup 2020 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre nüfusu 415.230'dur. Odunpazarı'nın etrafı Tepebaşı, Alpu, Mahmudiye, Seyitgazi ilçeleri ve Kütahya iliyle çevrelenmiştir. Odunpazarı, 39 kuzey paraleli, 30 doğu meridyeninde yer almaktadır.

Araştırma alanı Eskişehir, Odunpazarı ilçesinde yer alan Odunpazarı kentsel sit alanıdır. Odunpazarı kentsel sit alanı; Paşa, Orta, Akcamı, Dede, Akçağlan, Şarkiye, Akarbaşı ve Alanönü mahallelerinden oluşmaktadır (Şekil 1.1). Akarbaşı mahallesinin çok küçük bir bölümü sit alanına dahil olduğu için araştırmaya dahil edilmemiştir.

Şekil 1.1. Odunpazarı Kentsel Sit Alanı Lokasyon Haritası

1.2.Araştırmanın Amacı, Önemi ve Kapsamı

Odunpazarı kentsel sit alanı uzun yıllar çöküntü halindeyken sağlıklaştırma çalışmalarının başlaması ile önemli bir turizm potansiyeline ulaşmıştır. Alan, 1981 yılında kentsel sit alanı olarak belirlenmiştir. 1988 yılında ilk koruma amaçlı imar planı yapılmıştır. Odunpazarı Belediyesi tarafından 2005 yılında restorasyon çalışmalarına başlanmıştır. Yapılan sağlıklaştırma çalışmaları alanda yaşayan yerel halkı ve iş yerlerini de büyük ölçüde etkilemiştir.

Araştırmanın kapsamı Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde yaşayan yerel halk, alandaki işletmeler ve alana gelen turistlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda, Odunpazarı sit alanı içerisinde yaşayan yerel halkın, iş yerlerinin ve alana gelen turistlerin kültürel mirasın korunması ve turizme ilişkin algı ve tutumları ele alınmıştır.

Odunpazarı kentsel sit alanındaki kültürel miras değerlerinin korunması ve turizmle ilişkisinin belirlenmesinde yerel halkın, işletme sahiplerinin ve alana gelen ziyaretçilerin bakış açılarının belirlenmesi oldukça önemlidir. Alandaki kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için turizmin doğru bir şekilde planlanıp yönetilmesi önemlidir.

Bu araştırmanın amacı kentsel kültürel mirasın korunması ve turizmle arasındaki ilişkiyi Odunpazarı üzerinde incelemektir. Çalışma alanı olarak Odunpazarı kentsel sit alanının seçilme sebebi ise alanda koruma ve turizm bağlamında bir çalışma yapılması gerekliliğinin görülmesidir. Kültürel mirasın korunması ve turizm arasındaki olumlu ve olumsuz ilişkiler araştırma da ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu amaç doğrultusunda cevap aranan temel sorular şöyledir;

- Alanda kültürel mirasın korunması ve turizm arasındaki ilişki nedir?
- Alanda yapılan koruma çalışmaları yeterli mi?
- Alanda kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisine yerel halkın, işletme sahiplerinin ve turistlerin bakış açıları nasıldır?
- Alandaki turistik çekicilikler nelerdir?
- Alandaki korunması gereken kültürel miras yapıları ve değerleri nelerdir?
- Alandaki kültürel mirasın korunmasında yaşanan sorunlar nelerdir?

Araştırma da kentsel sit alanı içerisinde yer alan kültürel miras yapı ve değerleri ele alınarak bunların korunmasının kente neler kazandırdığı araştırılmıştır. Kültürel mirasın turizm açısından bir araç olarak kullanılmasının sürdürülebilirliğe olan etkisi büyüktür. Bu yüzden bu etki koruma, kültürel miras ve turizm bağlamında ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için öncelikle kültürel mirasın korunması ve turizm coğrafyası konusunda literatür taraması yapılmıştır. Kültürel miras, kültürel mirasın korunması, turizm, kültür ve miras turizmi ve kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılması konusunda ilgili literatür incelenmiştir. Daha sonra Odunpazarı Belediyesi'nden Odunpazarı kentsel sit alanına ilişkin çeşitli planlar ve fotoğraflar temin edilmiştir. Belediyeden alınan haritalar coğrafi bilgi sistemleri programı ARCGIS 10.6.1 ile uygun şekilde çizilerek kullanılmıştır. Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan Odunpazarı sit alanı ile ilgili arşivden yararlanılmıştır. Alana yapılan arazi çalışmaları ile alandaki kültürel miras değerleri belirlenmiş ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır.

Araştırma hem nitel hem nicel yöntemlerin kullanıldığı karma yöntemli bir araştırmadır. Karma yöntem sayesinde nitel ve nicel yöntemler birbirlerini tamamlamaktadır. Veri toplama aracı olarak anket ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma evreni ve

örnekleme Odunpazarı sit alanı içerisinde yaşayan yerel halk, alanda bulunan işletmeler ve alanı ziyarete gelen turistlerden oluşmaktadır.

Yerel halk örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında Odunpazarı kentsel sit alanı içerisine giren mahallelerin 2020 nüfusu dikkate alınmıştır. Yerel halka ilişkin araştırma evreni 11.660 kişi olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın örnekleme %95 güven düzeyi ve %8 hata payı ile 148 kişi olarak hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında toplam 156 anket uygulanmış olup; hata payı, eksik kodlama gibi nedenlerle 1 anket çıkarılmış ve toplamda 155 anket değerlendirmeye alınmıştır. Bu durumda toplanan veri sayısı evreni temsil etme bakımından yeterlidir.

Yerel halkın Odunpazarı kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi bağlamında algı ve tutumlarının ölçülebilmesi için dört bölümden oluşan bir anket uygulanmıştır. 155 yerel halk anketi yüz yüze olarak uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 21 programı ile analiz edilmiştir. Turizmin Odunpazarı'na olumlu etkileri ve olumsuz etkileri ölçeklerine açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Normallik testi uygulanarak normal dağılım gösterdiği belirlenen ölçeklere parametrik testler uygulanmıştır. Katılımcıların, Odunpazarı kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisinin olumlu ve olumsuz etkilerine yönelik algıları ile demografik özellikleri arasında bir farklılaşma olup olmadığı tespit etmek için iki değişkenlilere t testi, ikiden fazla değişkenlilere ise ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen tüm bu bulgular Microsoft Office Excel 2010 programından da yararlanılarak tablo ve grafiklere dönüştürülmüştür.

Alandaki işletme sahiplerinin Odunpazarı kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi bağlamında algı ve tutumlarının belirlenebilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmeler, 21 işletme sahibine yüz yüze uygulanmıştır. Elde edilen bulgular not alınarak kaydedilmiştir. Görüşmeler 25-30 dakika arası sürmüştür. Elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

Alana gelen ziyaretçilerin kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi konusunda algı ve tutumlarının tespiti için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. 14 kişiyle yüz yüze yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular not alınarak kaydedilmiştir. Görüşmeler 20-25 dakika arası sürmüştür. Elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma kentsel sit alanı içerisinde yer alan Paşa, Orta, Akcami, Şarkıye, Dede, Akçağlan, Akarbaşı, Alanönü mahallerini kapsamaktadır. Akarbaşı mahallesinin çok küçük bir bölümü sit alanına dahil olduğu için araştırmaya dahil edilmemiştir. Alanın her mahalleyi tam kapsamaması nedeniyle alandaki nüfus kesin olarak belirlenememiştir.

Alana eldeki imkanlar dahilinde saha çalışmaları düzenlenmiştir. Yapılan anket ve görüşmeler Covid-19 pandemi sürecinde yer aldığı için çalışmaya katılım sınırlı olmuştur.

1.5. Önceki Çalışmalar

Bu bölümde kültürel mirasın korunması, turizm amaçlı kullanımı ve Odunpazarı ile ilgili olarak daha önce yapılan bazı araştırmalara yer verilmiştir.

İstanbulu Dinçer ve Muğan Ertuğral (2000), Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul ilindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme isimli çalışmasında, kültürel turizm ve kültürel mirasın korunması, eski yapıların fonksiyonlarının çağdaştırılması üzerinde durmuştur. Koruma ekonomisi irdelenmiş ve İstanbul'un kültürünü koruma konusunda yaptığı faaliyetler özellikle kültürel değere sahip yapıların turistik tesise dönüştürülme çabaları üzerinde durulmuştur. Araştırmanın sonucunda ise tarihi yapıların bütün olarak korunması gerektiği ve halkın bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Emekli (2005), Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm isimli çalışmasında, Avrupa ve Türkiye turizm politikalarını incelemiştir. Çalışmada kültürel mirasın koruma-kullanma dengesine vurgu yapılmıştır.

Uslu ve Kiper (2006), Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı isimli çalışmasında, Beypazarı'ndaki turizm faaliyetlerinin kültürel mirasa ve yerel halka etkilerini ve yerel halkın turizmin etkisi konusundaki farkındalığını araştırmıştır.

Uygur ve Baykan (2007), Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri isimli çalışmasında, kültür, kültür turizmi, kültürel turizm kaynakları ve kültürel turist unsurlarını açıklamıştır. Çalışmada turizmin kültürel miras üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ele alınmıştır.

Çetin (2010), Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı isimli çalışmasında, Cumalıkızık köyünde yaşayan yerel halkın kültürel miras, kültür turizmi ve turizm konusundaki görüşlerini değerlendirmiştir.

Okuyucu (2011), Osmaneli İlçe Merkezinde Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Bir Araştırma isimli çalışmasında, Osmaneli ilçe merkezindeki kültürel mirasın turizme kazandırılarak korunması ve yerel halkın bu konudaki görüşlerinin belirlenmesini amaçlamıştır. Çalışmada kültürel mirasın koruma-kullanma dengesi içerisinde turizme kazandırılması ve korunması konusunda bir farkındalık yaratılmak istenmiştir. Araştırma sonucunda Osmaneli ilçe merkezinde yaşayan yerel halkın turizme olumlu baktığı ve alandaki turizmi desteklediği tespit edilmiştir.

Kurtar ve Somuncu (2013), Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği isimli çalışmasında, Hamamönü'nde yapılan koruma çalışmalarını ve bu çalışmaların etki ve sonuçlarını ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda, yapılan koruma çalışmalarının alanda birçok olumlu ve olumsuz etki yarattığı ortaya çıkmıştır.

Uysal (2018), Kültürel Mirasın Turizm Amaçlı Kullanılmasında Yerel Halkın Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: İznik Örneği isimli çalışmasında, Bursa'nın İznik ilçesindeki kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılması konusundaki yerli halkın algı ve tutumunu belirlenmesi temel amacdır. Alandaki kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımındaki önem derecelerinin tespiti, kültürel mirasın korunması ve turizm amaçlı kullanılması konusunda yerel yönetimler ile ilgili olarak yerel halkın düşüncelerinin belirlenmesi araştırmanın diğer amaçlarıdır. Araştırmanın sonucuna göre, İznik ilçesinde kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılmasına yerel halk olumlu görüş belirtmiştir. Yerel halkın kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılması ve korunmasında yerel yönetimle ilgili olumsuz görüşte oldukları tespit edilmiştir.

Gümüş Çubukçu (2019), Kastamonu'nun Kültürel Mirasının Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasına Yönelik Bir Araştırma isimli çalışmasında, alandaki kültürel mirasın ne derece korunduğunu tespit etmek, kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımı ile ilgili bilgi edinmek ve kültürel miras değerlerinin turizm amaçlı kullanımını teşvik etmek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda, alanda turizmin yetersiz olduğu ve alandaki kültürel miras değerlerinin öneminin yeterince anlaşılmadığı ortaya çıkmıştır. Bu kültürel değerlerinin öneminin yerel halk, yerel yönetimler ve diğer kurum ve kuruluşların desteği ile hak ettiği değere ulaşacağı görülmüştür.

Zor (2019), Kültürel Mirasın Turizm  zerine Etkileri: Afyonkarahisar  rneği isimli çalışmasında, Afyonkarahisar'daki kültürel mirasının turizme kazandırılarak korunması ve alanın turizm potansiyelinin belirlenmesi ve geliştirilmesini amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, Afyonkarahisar'ın önemli bir turizm potansiyeline sahip olduğu belirlenmiştir. Alandaki sorunlar belirlenerek öneriler oluşturulmuştur. Alandaki turizmin gelişim döneminde kültür varlıklarının koruma-kullanma dengesi doğru şekilde planlanmalıdır. Araştırma sonucunda Afyonkarahisar Kentsel Kültürel Miras Yönetim Modeli  nerisi ortaya koyulmuştur.

Odunpazarı sit alanına ilişkin yapılmış araştırmaları incelediğimizde ise, alanın daha çok mimari yönden ele alındığı belirlenmiştir. Bu araştırmaların çoğunluğunda Odunpazarı evlerinin mimari yapısının çalışıldığı görülmektedir. Bu kısımda Odunpazarı sit alanı ile ilgili yapılan araştırmalardan koruma ve turizm ile ilişkili olanların bazıları ele alınmıştır.

Ulu (1994), Sit Alanı Koruma Politikası İçin Bir Model Denemesi. Örnekleme: Odunpazarı isimli çalışmasında, Odunpazarı'nın geçmişten günümüze geçirmiş olduğu süreçte evrimi, kimliği ve kişiliği incelenerek kentsel koruma konusunda gerekli olan politikaların üretilmesine yardımcı olmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, Odunpazarı sit alanında etkili bir koruma için çeşitli ilkeler belirlenmiştir.

 zkut (2013), Odunpazarı Kentsel Sit Alanında Konut Dokusu  zelliklerinin Koruma Kararlarının Oluşturulmasına Yönelik Olarak Saptanması isimli çalışmasını, 2011 yılında Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun onayladığı “Odunpazarı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu” bağlamında oluşturulmuştur. Çalışmada konut dokusunun belgelenmesi ve değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur.

Boğaziçi Yakut (2016), Geleneksel Konutta İşlev Değerimi ve Etkileri: Eskişehir Odunpazarı  rneği isimli çalışmasında, Turizmin Odunpazarı Kentsel sit alanı içerisindeki Geleneksel konutların ve yaşantının korunmasına etkileri, işlev değerikliği ile birlikte yenileme çalışmalarının geleneksel konutlara etkileri ve restorasyon çalışmaları sonucunda konutların özgünlüğünü incelemeyi amaçlamıştır. Odunpazarı Evleri'nden 11 tanesi incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Yılmaz ve Ulusoy (2017), Odunpazarı Evlerinin Kültürel Miras Açısından Değerlendirilmesi: şakirler Sokak  rneği isimli çalışmasında, Odunpazarı kentsel siti içerisinde yer alan şakirler Sokağı'nın analizini yapmıştır. Kültürel mirasın sürdürülebilirliği yönünden alandaki sokak dokuları ve konut planları incelenmiş ve analiz edilmiştir.

Demirci vd., (2020), Aşırı Turizmin Kent Yaşam Memnuniyetine Etkisi: Eskişehir Odunpazarı Örneği isimli çalışmada, Odunpazarı Evleri’ni aşırı turizm açısından ele almıştır. Çalışma da bölgede yaşayan yerel halkın aşırı turizme karşı algı ve tutumlarının kent yaşamından memnuniyetini nasıl etkilediği incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre yerel halkın aşırı turizme yönelik çevresel, sosyal ve kültürel algı ve tutumlarının kent yaşamından memnuniyetlerini negatif, ekonomik yönden ise pozitif olarak etkilediği belirlenmiştir.

Erşan ve Demiraslan (2020), Tarihi Yapılarda Sürdürülebilirlik İlkesi Bağlamında Eskişehir Odunpazarı Evleri isimli çalışmada, tarihi yapıların sürdürülebilirliği ile ilgili bilgi vermiş, Odunpazarı sit alanı içerisindeki Yağcızade Konağı, Hafız Ahmet Efendi ve Dalyancı Konağı Konağı örnekleriyle inceleme yapmıştır. Ayrıca Odunpazarı Evleri’ne yapılan restore çalışmalarının sürdürülebilirliğe etkisi konusunda değerlendirme yapmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Araştırma konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle konu ile ilgili temel kavramlar tanımlanarak değerlendirilmesi yapılacaktır. Bu bölümde kültürel miras, kültürel mirasın korunması ve turizm ile ilgili çeşitli kavramlar ele alınmıştır.

2.1.Kültür

Kültür geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu nedenle geçmişten bugüne farklı disiplinlerin araştırma konusu olmuştur. *“Kültür; sosyal antropoloji, sosyal psikoloji, tarih, sosyoloji ve etnoloji gibi sosyal bilimlerin ortak olarak ele aldıkları bir konudur. Tabii ki, bu bilimlerin her biri kültürü, kendilerini ilgilendiren yönleriyle ele almaktadırlar”* (Arslanoğlu, 2001: 245).

Kültür sözcüğü Latincedeki *“Cultura”* ya da *“Colere”* ediminden gelmektedir. Latince de bakmak ya da yetiştirmek anlamına gelmektedir. Tarımsal nitelikte ekip biçmek gibi anlamları olan *Cultura* ilk kez Almanya da 1750 yılından sonra insan deneyimi ve onun yaşama tarzı olarak bir anlam kazanmıştır (Usal ve Kuşluvan, 2002: 105-106’ya atfen Uygur ve Baykan, 2007: 32). Kültürün çok çeşitli tanımları bulunmaktadır.

Türk Dil Kurumu (TDK) kültürü *“tarihsel toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin”* şeklinde tanımlamıştır (TDK, 2020). Kültür, her toplumun geçmişinden gelen özgün değerler toplamıdır. Kültür Turizm Bakanlığı (KTB) kültürü, *“bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Topluma bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerlerin bütünüdür”* şeklinde ifade etmiştir (URL-1).

Kültürü antropoloji yönünden ele alan Tylor bütüncül bir kültür tanımı yapmıştır. Tylor’a göre *“Kültür, ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür”* (Güvenç, 1979: 102).

Kültür, antropoloji de şu temel kavramlar karşılığında kullanılan soyut bir kavramdır (Güvenç, 1979: 95):

- Kültür, bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.
- Kültür, belli bir toplumun kendisidir.
- Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir.
- Kültür, bir insan ya da toplum teorisidir.

Murdock'tan esinlenen Güvenç (1979: 103-108) kültürün özelliklerini ve ilkelerini aşağıdaki gibi belirtmiştir.

- Kültür  ğrenilir
Kültür yaşantı sonucu öğrenilen alışkanlıklar bütünüdür. Kültür sonradan  ğrenildiğı ve eğıtimle kazanıldığı için kurallara, yasalara ve ilkelere uygun olmalıdır.
- Kültür Tarihidir ve Sürekli
Kültür insanoğlunun konuşma yeteneğı sayesinde kuşaktan kuşağı aktarılmaktadır. Her kültürün uzun bir geçmişi vardır.
- Kültür Toplumsaldır
İnsanlar tarafından yaratılan, ait olduğı toplumda ortaklaşa paylaşılan ve bir süre sonra alışkanlık haline gelen kültür toplumsal bir unsurdur. Bu nedenle her toplumun kültürü kendine özgüdür. Toplumun kültürünün devamlılığı toplumun devamlılığına bağıdır.
- Kültür İdeal veya İdealleştirilmiş Kurallar Sistemidir
Kültür ideal kurallara sahiptir ancak her birey bu ideallere uymaz.
- Kültür İhtiyaçları Karşılayıcı ve Doyum Sağlayıcıdır
Kültür insanların ihtiyaçlarını karşılar. Alışkanlıkların devam etmesi için kültürün doyum sağlaması gereklidir.
- Kültür Değişir
Kültür zamanla çevreyle uyumlu olarak değişir. Bu değişim o günün şartlarına bağı olarak gerçekleşir.
- Kültür B t nleştiricidir
Her kültürün ögesi uyumlu ve bütünlük içinde olma eğilimindedir. Dış etmenlerden dolayı bütünleşme tam sağlanamaz. Bütünleşmenin gerçekleşmesi için uzun bir zamana ihtiyaç vardır.
- Kültür Bir Soyutlamadır
Kültür soyut bir kavramdır. Kültürü somut olarak gösteremeyiz ancak zihinlerde bir kavram olarak vardır.

Küçük ya da büyük üretilen her ürün kültürün bir parçasıdır. *“Her toplumun kendine özgü bir kültür çevresi vardır. Bu kültür çevresinde o toplum, maddi ve manevi önemi olan, yığınla ürünü üretir. Bu kimi zaman soyut, kimi zaman somut olan bir üretilimdir”* (Kırkpınar, 2006: 54).

Bu tanım ve özelliklerden sonra kültür, belli bir yerdeki insanların geçmişten bu yana oluşturduğu değerlerin toplamı şeklinde ifade edilebilir.

2.2. Kültürel Miras

20. yüzyılın sonunda kullanımı yaygınlaşan ve anlamı genişleyen *“patrimoine”* kavramı Türkçe de miras kelimesine karşılık gelmektedir. İlk kez 1790 yılında François Puthod ve Maisrouge tarafından kullanılmıştır. 20. Yüzyılın sonuna kadar geçmişe tanıklık eden ve korunmaya değer anlamında kullanılan anıt kavramına karşılık gelmektedir (Vecco, 2010: 321).

Howard mirası, *“birinin korumak, toplamak ve gelecek nesillere aktarmak istediği herhangi bir şey”* olarak ifade etmiştir (Genç, 2020: 10). TDK ise mirası; *“bir neslin kendinden sonraki nesle bıraktığı şey”* olarak tanımlamıştır (TDK, 2020).

Kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasına dayanan kültürel miras kavramı insanların yaptığı tarihi yapıları ve insanların değer ve tutumlarını ele almaktadır. Kültürel miras, *“insanın yaşadığı tüm zamanlar boyunca oluşturduğu, biriktirdiği; geliştirerek, yeni sentezlerle zenginleştirdiği ve sürekliliğini sağlayarak kendinden sonraki nesillere aktardığı tüm bilgi, inanç ve davranışlar bütünü ile bu bütünün parçası olan nesneler”* şeklinde tanımlamıştır (Gümüşçü, 2018: 108). Kültürel mirasın sürekliliği her kuşağın geçmişini daha iyi öğrenmesini sağlamaktadır.

“Kültürel miras; arkeolojik değerler, binalar ya da bina kalıntıları; camiler, kiliseler, şatolar, özelliği olan evler; beldeler; insanın veya insan ile birlikte doğanın beraber ortaya çıkardığı işler; tarihi yerler; mitolojik, dini ya da siyasi olayların geçtiği mekanları, kısacası geçmiş dönemlerin izlerini taşıyan tüm yapılar, kalıntılar, harabeleri ifade eder” (Kozak vd., 2020: 40). Kozak tanımında kültürel mirasın somut yönüne ve doğal mirasa vurgu yapmıştır. 1972 yılında Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından imzalanan Dünya Kültürel ve Doğal Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’ne göre (URL-2);

- Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.
- Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerlere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları
- Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar kültürel miras olarak kabul edilmektedir.

UNESCO'nun bu sözleşme de belirttiği tüm unsurlar somut kültürel mirastır. 2003 yılında Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi yapılmıştır. Kültürel mirasın sınıflandırılması Tablo 2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Kültürel Mirasın Sınıflandırılması

Kültürel Miras		Doğal Miras
Somut Kültürel Miras		Somut ve Taşınmaz
Taşınmaz	Taşınır	
Mimarî eserler	Müze koleksiyonları	Doğal ve ekolojik açıdan değerli parklar
Anıtlar	Kütüphaneler	Jeolojik ve fiziksel oluşumlar
Arkeolojik sitler	Arşivler	Olağanüstü doğal güzellik manzaraları
Tarih yerler		
Bina grupları		
Kültürel manzaralar		
Tarihi park ve bahçeler		
Botanik bahçeler		
Endüstriyel arkeoloji		
		Müzik
		Dans
		Edebiyat
		Tiyatro
		Sözlü gelenekler
		Geleneksel performanslar
		Sosyal uygulamalar
		Beceri
		El sanatları
		Kültürel alanlar
		Din
		Törenler
		Vb.

Kaynak: (Aslan, Ardemagni, 2006: 9)

2.2.1. Somut Kültürel Miras

Kültür ve Turizm Bakanlığının 2009 Eylül ayında Kültürel Miras ve Müzecilik konusun da yayınlamış olduğu rapora göre, “*Somut kültürel miras; yapıları, tarihi mekanları ve anıtları içine alan ve gelecek nesle aktarılmak üzere korunması gereken eserlerdir. Arkeolojik, mimari, bilimsel-teknolojik eserler somut kültürel miras olarak düşünülmüşlerdir*” (Can, 2009: 1). Somut kültürel miras taşınmaz kültürel miras ve taşınır kültürel miras olarak ikiye ayrılır.

2683 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda taşınmaz kültür varlıkları şu şekildedir; “*Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, 14iteler14er, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, 14iteler, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindendir. Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindendir*” (URL-3).

Resim, heykel, ikona, seramik kaplar, çini, cam, metal, deri eşya, dokumalar, mobilya, mücevher, sikke, el yazması kitap gibi sanat eserleri ve belgeler taşınır kültür mirası içerisinde yer alır (Ahunbay, 2019: 22).

2.2.2. Somut Olmayan Kültürel Miras

17 Ekim 2003 yılında UNESCO 32. Genel Konferansı’nda Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme’nin 2. Maddesi’nde Somut olmayan kültürel miras; “*toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekanlar*” şeklinde tanımlanmıştır (URL-4). Sözleşmeye göre somut olmayan kültürel mirasın belirlediği alanlar:

- Somut olmayan kültürel mirasın aktarılmasında taşıyıcı işlevi gören dille birlikte sözlü gelenekler ve anlatımlar
Destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, atasözleri, masallar, fıkralar vb.
- Gösteri sanatları
Karagöz, meddah, kukla, halk tiyatrosu vb.
- Toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler
Nişan, düğün, doğum, Nevruz, vb. kutlamalar
- Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar
Geleneksel yemekler, halk hekimliği, halk takvimi, halk meteorolojisi vb.
- El sanatları geleneği
Dokumacılık, nazar boncuğu, telkâri, bakırcılık, halk mimarisi (URL-5).

2.3. Kültürel Mirasın Korunması

Kültürel miras geçmiş toplumların çeşitli yönleriyle yaşamlarını yansıtmaktadır. Toplumlar bu mirası koruyabilmek ve sürdürülebilirliği sağlamak için çabalamaktadır. Her toplum kendi mirasını korumak ve devamlılığını sağlamak için uğraşırken aynı zamanda bütün dünyadaki mirası korumakla yükümlüdür. Çünkü kültürel miras tüm insanlığa aittir. Bu nedenle kültürel mirasın korunması için hem ulusal hem de uluslararası düzeyde birçok antlaşma yapılmıştır.

Kültürel mirası korumak, yaşamı korumak kadar önemli, hatta kaçınılmazdır. Küreselleşme ve savaşlardan dolayı tehdit altında olan kültürel mirası korumanın en iyi yolu “*kitlesel sahiplenme*” dir (Şahin ve Güner, 2006: 1). Droj’a göre (2010: 2) kültürel mirasın korunma süreci 4 aşamalıdır;

- Kültürel miras için uygun araştırma yapılmalı,
- Kültürel mirasın değeri, koruma statüsü, potansiyel tehlikeler tespit edilmeli
- Uygun bir koruma politikası oluşturulmalı ve yürütülmeli
- Kültürel miras etkili izlenmeli ve zamanında geri bildirim sağlanmalıdır.

2.3.1. Kültürel Mirası Koruma Amaçlı Müdahale Türleri

Kültürel miras değerlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak için koruma-kullanma-yaşatma ilkesini benimsemek gerekir. Ancak bu temel ilke ışığında dengeyi sağlamak oldukça

güçtür. Bu denge çerçevesinde yapılan belli çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmaların farklı tür ve aşamaları vardır. Genel de koruma çalışmalarının ilk aşaması kültürel mirasın tespiti ve tescili işlemleridir. Korunmaya değer kültürel miras bilirkişiler tarafından tespit edilir ve detaylı bir envanteri oluşturulur. Envanter öncelikle kültürel mirasın tescil kararını çıkarttırmak ve düzenli bir arşivinin oluşması için gereklidir (Okuyucu, 2011: 24). Tespit ve tescil işlemlerinden sonra kültürel mirasa yapılacak olan müdahale şekline karar verilir. Her yapının sorunları farklı olduğu için farklı müdahale yöntemleri ortaya çıkmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na (KTVKYK) göre müdahale biçimleri şöyledir (URL-6).

- Bakım: Yapının tasarımında, malzemesinde, mimari yapısında değişiklik yapmadan yalnızca yaşam ömrünün devam etmesini sağlamak için yapılan müdahalelerdir (Çatı aktarımı, oluk onarımı, boya-badana vb.)
- Onarım: Yapının yaşam ömrünü devam etmesini sağlamakla birlikte tasarımında, malzemesinde, mimari yapısında değişiklik gerektiren müdahalelerdir.
- Basit Onarım: Yapıların özgün şekillerine bağlı kalarak bozulan mimari unsurlarının yenilenmesi ile yapılan müdahalelerdir.
- Restorasyon: Yapının rölöveye dayanan restitüsyon ve restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulunca belirlenen müdahalelerdir. En fazla kullanılan koruma yöntemidir. Sağlamaştırma, Temizleme, Bütünleme, Yenileme, Yeniden Yapma, Taşıma başlıca restorasyon tekniklerindendir.
- Yeniden Yapma (Rekonstrüksiyon): Korunması gerekli olan ancak yıkılmış bir yapının kalıntıları, rölöve, fotoğraf, arşiv belgesi vb. gibi mevcut belgelerden yararlanılarak özgün özelliklerine bağlı kalarak yeniden yapılmasıdır.

Kültürel miras varlıklarına uygun müdahale çalışmalarının yapılmasının ardından bu kültürel varlıkların sürdürülebilir olması için yapının yaşatma ilkesi çerçevesinde kullanılması büyük önem taşır.

2.3.2. Koruma Kavramı Konusunda Dünya’da Yapılan Çalışmalar

Kültür miras varlıkları geçmişin izlerini taşıdığı için yaşatılması gereken değerlerdir. Kültürel miras varlıklarının korunması için günümüze kadar dünya da birçok çalışma yapılmıştır. Bu bölümde kültürel mirasın korunması konusunda uluslararası düzeyde yapılan önemli atılımlara yer verilecektir.

Tablo 2.2. Koruma Kavramının Dünya’da Tarihsel Gelişimi

Tarih	Yapılan Çalışma	Çalışmanın Amacı/Önemi
1899	Hague Anlaşması	Bu anlaşma ile savaş zamanlarında kültürel miras uluslararası işbirliği ile korunmak istenmiştir. Ayrıca bu amaçla imzalanan ilk uluslar arası belgedir (Güner vd., 2011: 63).
1931	Atina Konferansı	Avrupa’da 1800’lerin sonunda önemli anıtsal yapılara fon oluşturan kentsel dokuların korunması ile başlayan tarihi çevre koruma uygulamaları uluslararası olarak ilk bu yıl Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından düzenlenen bu konferansta “ <i>Tarihi anıtların estetik değerinin artırılması</i> ” maddesinde dile getirilmiştir (Ahunbay, 2019:116).
1931	Carta Del Restauro Sözleşmesi	İtalya da Eski Eserler ve Güzel Sanatlar Yüksek Kurulu tarafından düzenlenen sözleşmeye göre anıt restorasyonunda uyulması gereken kurallar belirlenmiştir (URL-7).
1946	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO)	UNESCO’nun amacı eğitim, bilim ve kültür alanında uluslararası iş birliğini sağlamaktır.
1946	Uluslararası Müzeler Konseyi(ICOM)	Konseyin temel amacı, kültürel mirasın araştırılması, korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır.
1954	Lahey Silahlı Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunması Sözleşmesi	Savaşlar yıllarca kültürel mirasa büyük zararlar vermiştir. Bunun önüne geçebilmek amacıyla bu sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme de savaş sırasında kültürel mirasın tahrip edilmemesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (URL-8).
1959	Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (ICCROM)	ICCROM, kültürel varlıkların korunması ve onarılmasına ilişkin çalışmaları desteklemek amacıyla UNESCO tarafından kurulmuştur.
1964	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)	ICOMOS, tarihi anıt ve sitlerin korunması ve muhafaza edilmesine yönelik her türlü desteği sağlayan uluslararası bir organizasyondur.
1964	Venedik Tüzüğü	İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi’nde sonucunda oluşturulmuştur. Tüzükte tarihi anıt kavramı ilk kez kentsel ve kırsal yerleşmeleri kapsayacak şekilde tanımlanmıştır. Anıtların çevresinin de korunması ve geleneksel ortamının değiştirilmemesi gerektiği vurgulanmıştır (Ahunbay, 2019:119).
1970	Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme	Kültür varlıklarının kanunsuz ticaretini önlemek amacıyla yapılmış bir sözleşmedir. Her devletin kendi toprakları üzerindeki kültürel varlıkların korunmasının kendi sorumluluğunda olduğu vurgulanmıştır (URL-9).

Tablo 2.2. Koruma Kavramının Dünya’da Tarihsel Gelişimi “tablonun devamı”

1972	Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme	Sözleşme UNESCO tarafından imzalanmış ve 1975 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin temel amacı kültürel ve doğal mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasıdır (URL-2).
1975	Amsterdam Bildirgesi	Bu yıl Avrupa Mimar Mirası yılı ilan edilmiştir. Aynı yıl yayımlanan bildirgeye göre mimarı mirasın korunması kentsel ve bölgesel planlamanın hedeflerinden birisidir. Bu bildirge ile bütünleşik koruma yaklaşımı ortaya çıkmıştır (Ahunbay, 2019: 120)
1982	Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük	Tüzüğün amacı ulusal kültürel mirasın korunmasına ilişkin düzenlemeler yapmaktır (URL-10).
1987	Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü)	Washington’da ICOMOS Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Tüzükte tarihi kent ve alanlarının korunması ile ilgili tanımlar, ilkeler, hedefler, yöntem ve araçlar belirtilmiştir (Ahunbay, 2019: 164)
1990	Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü	ICOMOS tarafından oluşturulmuştur. Tüzükte bütünleşik koruma yaklaşımı mevcuttur. Tüzükte vurgulanan konular koruma politikaları, yasal ve ekonomik durum, belgeleme, araştırma, bakım ve koruma, sunuş, bilgi ve korum, mesleki nitelikler ve uluslararası iş birliği’dir. Tüzüğün 1. Maddesinde arkeolojik miras şu şekilde tanımlanmaktadır; Arkeolojik miras, “temel verileri arkeolojik yöntemlerle elde edilen maddi mirastır. İnsan varlığının her tür izini kapsar ve her tür insan etkinliğini yansıtan yerleri, terk edilmiş yapıları, toprak ve su altındaki sitler de dahil olmak üzere her tür kalıntıyı, bunlarla ilişkili taşınabilir tüm kültürel malzemeyi içerir” (URL-11).
1994	Nara Özgünlük Belgesi	Japonya’nın Nara kentinde düzenlenen konferansta oluşturulan Nara Özgünlük Belgesi Venedik Tüzüğü’nün kavramsal bir uzantısı niteliğindedir. Bu belge ile kültürel mirasların özgünlüğüne vurgu yapılmıştır (URL-12).
2001	Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	Bu sözleşme UNESCO tarafından kabul edilmiştir. Sözleşme de Sualtı kültürel mirası şu şekilde tanımlanmaktadır; “en az yüz yıldır kısmen ya da tamamen, periyodik ya da sürekli olarak su altında bulunan; kültürel, tarihi ya da arkeolojik mahiyeti olan insan kalıntıları anlamına gelmektedir” (URL-13).
2003	Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	UNESCO’nun 32. Genel Konferansı’nda kabul edilmiştir. Bu sözleşme ile somut olmayan kültürel miras korunacak ve kuşaktan kuşağa aktararak sürdürülebilirliği sağlayacaktır (URL-4).

Kaynak: (Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur)

2.3.3. Koruma Kavramı Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye, geçmişten bu yana yüzyıllarca uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle Türk kültürü birçok farklı uygarlıktan etkilenmiş ve kültürel miras bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Kültürel miraslarımız da bu kültürlerin bütününden oluşmaktadır. Birçok ülke de olduğu gibi Türkiye de kültürel mirası korumaya önem vermektedir. Bu nedenle kültürel mirasın korunması için geçmişten bu yana birçok çalışma yapılmıştır.

Osmanlı Tanzimat öncesi dönem de Hassa Mimarlar Ocağı her türlü yapı, bakım ve onarım çalışmalarında sorumluydu (Özcan, 2006: 150). 1848 yılında Ebniye Nizamnamesi yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname büyük şehirlerdeki yeni yapılaşma ile ilgilenmekle birlikte eski yapılaşma ile ilgili konularda içermektedir (Madran, 2009: 7).

Osmanlı Döneminde, koruma çalışmalarının kurumsallaştırılmasının ilk adımı 1869 yılında Asar-ı Atika Nizamnamesi ile gerçekleşmiştir. Nizamname ile eserlerin yurt dışına çıkarılması yasaklanmıştır. (ISMEP, 2014: 35). Yasanın kapsamı 1874, 1884 ve 1904 yıllarında bazı değişiklikler yapılarak genişletilmiştir (Ahunbay, 2019: 136).

Cumhuriyet döneminde kültür sistemine önem verilmiştir. 1931 yılında Türk Tarih Tetkik Cemiyeti kurulmuş ve daha sonra Türk Tarih Kurumu adını almıştır. 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuş ve daha sonra Türk Dil Kurumuna dönüşmüştür. 1936 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. 1951 yılında 5805 sayılı yasa ile Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEYAK) kuruldu. Kurul koruma ve yenileme gibi işlemlerde karar verme görevlerine sahiptir (Dağıstan Özdemir, 2005: 22). Bu kurulun kurulması ile birlikte Cumhuriyet döneminde koruma konusunda büyük bir adım atılmıştır. Bu yasa tek bir anıtsal yapının korunması temeline dayanıyordu. Kentsel sit kavramı daha sonra yasal süreç içerisinde yer almıştır (Kejanlı vd., 2007: 184).

Uluslararası alanda 1965 yılında Venedik Sözleşmesi ve 1972 yılında Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme imzalandı, ICOMOS ve ICOM gibi kurumlar kuruldu. Türkiye de bu sözleşme ve organizasyonlara taraf olarak sürece dahil olmuştur (Dağıstan Özdemir, 2005: 22). Türkiye, Venedik Tüzüğü’nü benimsemesine rağmen, tüzüğün ilkeleri tam olarak uygulanamamıştır. Yasaya göre tarihi yapılar tek tek tescillenirken, tarihi bir mahalle ya da sokak bütünüyle korunamıyordu. Bu eksiklik sebebiyle Türkiye’de sit niteliğindeki tarihi çevrelerin korunması gecikmiştir (Kejanlı vd., 2007: 188).

Cumhuriyet döneminde doğrudan korumayla ilgili olan ilk kanun 1973 tarihinde 1710 sayılı “*Eski Eserler*” kanunudur. Bu yasa ile anıtsal yapıların kamulaştırılmasına konusunda

alışmalar yapılmıştır (Dağıstan Özdemir, 2005: 23). Bu kanun ile taşınır ve taşınmaz eski eserler ile birlikte anıt, külliye, tarihi sit, arkeolojik sit ve tabii sit kavramlarının ilk kez ayrıntılı tanımları yapılarak kapsamaları belirtilmiştir (Kejanlı vd., 2007: 187). Arkeolojik, tarihi ve doğal sit kavramlarının yer aldığı kanunun sağladığı olanaklarından yararlanan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 1973-1982 yılları arasında 100’ü kentsel sit olmak üzere 417 sit alanı içinde 3442 anıtsal yapı ve 6815 sivil mimarlık örneğı tescil etmiştir. Ancak sit alanları kamuoyunda destek görememiş ve sitlerle ilgili bu kararların değiştirilmesi istenmiştir. 1983 yılında kaldırılan Eski Eserler Kanunu’nun yerine 2683 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu getirilmiştir (Ahunbay, 2019: 136). 1983 yılında çıkarılan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun amacı birinci maddesinde şu şekilde açıklanmıştır;

“Madde 1 – Bu Kanunun amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir.” 2863 sayılı yasa da 1987’de ve 2004’te tanımlamalar da bazı değişiklikler yapılmıştır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda “Anıt” kavramı değiştirilerek “Kültür Varlıkları” ifadesi kullanılmıştır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda belirtilen bazı tanımlar şu şekildedir (URL-3);

- Kentsel sit; mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliğı bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanları,
- Tarihi sit; önemli tarihi olayların cereyan ettiği ve bu sebeple korunması gerekli yerleri,
- Arkeolojik sit; antik bir yerleşmenin veya eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer veya su altında bilinen veya meydana çıkarılan korunması gerekli alanları, ifade eder.

2004 yılında 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değışiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Uluslararası koruma modellerine uyum sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yasayla, yönetim alanı, yönetim planı ve bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar ortaya çıkarılmıştır (Kejanlı, 2007: 194).

Türkiye kültürel mirasın korunması için uluslararası birçok sözleşme imzalamıştır. Ayrıca kültürel mirasın korunması konusunda kurulan uluslararası birçok organizasyona üye olmuştur. Türkiye'nin kültürel mirasın korunması ile ilgili taraf olduğu ve yürürlüğe koyduğu uluslararası çalışmalar şöyledir;

Tablo 2.3. Kültürel Mirasın Korunması Konusunda Türkiye'nin Katıldığı Uluslararası Çalışmalar

Çalışma	Tarih	Türkiye'nin Katılım Tarihi
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO)	1946	1946
Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM)	1946	1970
Avrupa Kültür Anlaşması	1954	1957
Lahey Sözleşmesi: Silahlı Çatışma Halinde Kültür Mallarının	1954	1965
Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarımı Araştırma Merkezi (ICCROM)	1959	1969
Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS)	1964	1974
Kültürel Varlıkların Yasadışı İthalatının, İhracatının ve El Değiştirmesinin Yasaklanması ve Önlenmesi Anlaşması	1970	1981
Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi	1972	1983
Avrupa Mimari Mirasını Korunması Sözleşmesi	1985	1989
Avrupa Arkeoloji Mirasının Korunması Sözleşmesi	1992	1999
Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	2000	2003
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	2003	2006

Kaynak: (URL-14)

Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğunun vurgulanması ve Anayasa'nın 63. maddesinde “*Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması*” ile kültürel miras yasal olarak güvence altına alınmıştır. Türkiye yasalarla güvence altına aldığı kültürel mirasını taraf olduğu uluslararası mevzuatlara bağlı kalarak korumak zorundadır (Karaoğlu vd., 2012: 51).

Türkiye’de kültürel mirasın korunması konusunda faaliyet gösteren birçok kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu, Yerel Yönetimler, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu kültürel mirasın korunmasıyla ilgilenen başlıca kurumlardır. Kültürel mirasın korunmasına yönelik faaliyet gösteren birçok Sivil Toplum

Kuruluşu da (STK) bulunmaktadır. Bunların başlıcaları; Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği, Kültürel Mirasın Dostları Derneği, Çevre ve Kültürel Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Tarihi Türk Evleri Derneği, Türk Tarih Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği'dir.

Türkiye'de kültürel mirasın korunması konusunda ilk örneklerden biri Safranbolu kentidir. Safranbolu kültürel mirasının korunması ve turizm amaçlı kullanımı konusunda yapılan faaliyetler aşağıda ele alınmıştır.

2.3.3.1. Safranbolu Örneği

Safranbolu, Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer alan Karabük iline bağlı bir ilçedir. Antik çağda Homeros'un İlyada destanında Paplagonya olarak geçmektedir. Bölgede sırasıyla Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler, Helenistik Krallıklar (Pondlar), Romalılar, Selçuklular, Çobanoğulları, Candaroğulları ve Osmanlılar egemenlik kurmuşlardır (URL-15).

Karabük, 1920'li yıllarda küçük bir köy iken kentte bir demir-çelik fabrikasının açılması ile hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Karabük'ün ilçesi olan Safranbolu ise eski bir Anadolu kasabası görünümündedir. Safranbolu'nun tarihi kent dokusu gösteren yerleşimleri Çarşı, Kıranköy ve Bağlar Bölgelerinden oluşmaktadır. Bu bölge Karabük'ün gelişmesi ve modernleşmesi ile yeni yerleşim bölgeleri arasında geleneksel dokusunu koruyan bir yer olarak kalmıştır (Yetiş ve Turcan, 2015: 175).

Cumhuriyetin kurulmasının ardından Anadolu'daki bazı şehirlerin imar planları çizilmeye başlanmıştır. İmar planı uygulanan ilk kentlerden biri de Safranbolu olmuştur. Kentte yapılan imar planları sırasıyla 1936, 1968, 1981, 1990 ve 2010 yıllarında hazırlanmıştır (Yetiş vd., 2018: 505).

1975 yılının "Avrupa Mimari Miras Yılı" ilan edilmesiyle birlikte tarihi belgeleme çalışmaları sonucu Türkiye'de Safranbolu'nun bütüncül tarihi dokusu öne çıkmış ve alanda araştırmalar yoğunlaşarak kamuoyu bilinçlendirilmiştir (Yetiş vd., 2018: 509).

1990 yılında koruma amaçlı imar planında Çarşı, Kıranköy ve Bağlar Bölgeleri "Kentsel Sit" alanı ilan edilmiştir. Bu plan ile birlikte arkeolojik sit alanı ve doğal sit alanı ilan edilen yerler de belirlenmiştir (Yetiş ve Turcan, 2015: 177).

Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde modernleşen kentlerde ortaya çıkan tahribat sorunu Safranbolu ölçeğinde önlenerek kentin tarihi dokusu korunmuştur. Günümüze kadar geleneksel dokusu bozulmadan gelen Safranbolu 17 Aralık 1994'te UNESCO tarafından

Dünya Miras Kenti ilan edilmiştir. (Yetiş ve Turcan, 2015: 175). Dünya Miras Listesine alınan Safranbolu'nun, kültürel miras niteliğindeki kaynakları oldukça fazladır. Konak tipli evleri, camileri, çeşmeleri, hamamları, cinci hanı, yemeniciler arastası, demirciler çarşısı, saat kulesi, güneş saati, eski hükümet konağı, eski ceza evi, tabakhane, hıdırlık tepesi ve çeşitli el sanatları başlıca kültürel kaynaklardır (Özdemir, 2013: 133).

1990 yılında belirlen sit alanlarının etrafına 2010 Koruma Amaçlı İmar Planı ile Etkileme Geçiş Alanı tanımlanmıştır. Safranbolu Sit Alanları ve Etkileme Geçiş Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Uygulama Yönetmeliği ile imar planına ait notlar belirtilmiştir. Alanda yapılan yeni yapı ve restorasyon çalışmaları bu yönetmelikteki hususlara göre yapılmaktadır (Yetiş vd., 2018: 495).

Safranbolu geleneksel evleri bölgedeki en dikkat çekici kültürel miras kaynaklarıdır. Safranbolu evleri, 18. ve 19. yy. Türk toplumunun geleneksel özelliklerini yansıtmaktadır. Bu evler, ataerkil aile yapısına uygun, ahşap, taş ve kerpiç malzeme kullanılarak iki-üç katlı, çatısı eğilimli ve oluklu kiremit örtülü, konak görünümlü evler şeklinde inşa edilmiştir (Özdemir, 2013: 135). Bölgede 2000 geleneksel Türk evi bulunmaktadır.

Safranbolu'da somut olmayan kültürel unsurlarının da korunması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Safranbolu'da demircilik, kalaycılık, kunduracılık, lokum ve şekerleme yapımı, mestçilik, semercilik, sobacılık, tabaklık yemenicilik gibi el sanatlar gelişmiştir. Günümüzde “yemeni” denilen ayakkabının yapıldığı eski lonca çarşısı olan Yemeniciler Arastası turistik amaçlı olsa da özgün işlevi ile kullanıma açılmıştır (Okuyucu, 2011: 50).

2.4. Turizm

Turizm çok yönlü bir kavram olduğu için geçmişten günümüze kadar birçok farklı tanım yapılmıştır. Turizm teriminin kökeni Fransızca olup özgün hali *tourisme*'dir. Doğanay'a göre turizm, “*Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma, sportif faaliyetlerde bulunma veya izleme, bilgi ve görgüsünü artırma gibi amaçlarla; ya da sadece zevk için yapılan gezi*” şeklinde ifade etmiştir (Doğanay ve Zaman, 2019: 1).

Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği'ne (AIEST) göre turizm; “*İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve buralardaki, genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalardan doğan olaylar ve ilişkilerin bütünü*” olarak ifade edilmiştir (Kozak vd. 2020: 5). UNWTO ise turizmi; “*kendi olağan çevresi dışındaki bir yere, belirlenmiş bir süreden daha az kalmak üzere giden ve ana amacı ziyaret ettiği yerde*

para kazanılan bir faaliyetin denenmesi dışında seyahat etmek olan bir kişinin faaliyetleri” biçiminde tanımlanmıştır (Doğanay ve Zaman, 2019: 1). Özgüç’e göre (2017: 13) turizm olayının gerçekleşebilmesi için;

- Yapılan seyahatin sürekli oturulan, çalışılan ve günlük ihtiyaçların karşılandığı yerlerin dışına yapılması
- Konaklama esnasında genellikle turizm işletmelerinin sağladığı mal ve hizmetlerden yararlanılması
- Gidilen yerdeki konaklama geçici süreliğine olmalıdır.

Bu turizm hareketlerini gerçekleştiren insanlara ise turist ya da ziyaretçi denir. Ogilvy’in tanımına göre; “*turist sürekli oturduğu yerden en çok bir yıl için ayrılan ve geçici olarak gittiği yerlerde buralarda kazanmadığı parayı harcayan kimsedir*” (Eralp, 1983: 37).

UNWTO önerisine uygun olarak turizme katılarak seyahate çıkan herkes, ziyaretçi şeklinde anılacaktır. Ziyaretçiler uluslararası ziyaretçiler ya da iç ziyaretçiler olarak gruplanabilecektir. Uluslararası ziyaretçiler de 24 saatten fazla kalanlar ve ziyaret ettikleri ülkede bir gece geçirmeden aynı gün geri dönenler (günübirlikçi) olarak ayrılabilir. İç ziyaretçiler ise kendi ülkesi içinde bir başka yere 12 ayı geçmeyecek bir süre için giden, seyahat amacı ziyaret olan kişileri ifade etmektedir. Bunlar da geceleyen ziyaretçiler ve günübirlikçiler olarak ikiye ayrılabilir (Özgüç, 2017: 15).

İnsanlar genel olarak iyi vakit geçirmek ve yeni yerler gezip görmek gibi amaçlarla turizme katılır. İnsanları turizme katılmayı isteklendiren bazı güdüler vardır. Bu güdüler Smith’in sınıflandırmasına göre Tablo 2.4’te gösterilmiştir.

Tablo 2.4. İnsanları Seyahate Teşvik Eden Güdülerin Sınıflandırılması

Güdü Kategorisi	Güdüler
Fiziksel Güdüler	Beden ve zihnin yenilenmesi Sağlık amaçlı Spor faaliyetlerine katılma Zevk ve eğlence, heyecan, alışveriş
Kültürel Güdüler	Yabancı ülkelere, halklara ve yerlere olan merak Sanat, müzik, mimari ve folklara olan ilgi Tarihsel yerlere (kalıntı, anıt vs.) olan ilgi Ulusal ve uluslararası faaliyetlere katılma isteği-Olimpiyat Oyunları, Bira Festivali gibi.

Tablo 2.4. İnsanların Seyahate Teşvik Eden Güdülerin Sınıflandırılması “tablonun devamı”

Kişisel Güdüler	Akraba ve arkadaş ziyaretleri Yeni insanlarla tanışmak-yeni arkadaşlıklar kurmak Farklı ortamlarda yeni ve değişik deneyimlerde bulunmak Sürekli olarak içinde yaşanan sosyal çevreden kaçmak Yolculuk yapmaktan zevk almak Dinsel sebeplerle belirli yer veya kişileri ziyaret etmek (umre ve hac gibi)
Prestij ve Statü Güdüler	Eğitim veya öğrenmenin devamı olarak “hobby”leri devam ettirmek İş temasları aramak ve mesleki amaçlar Konferans ve toplantılar Kendi egosunu tatmin etmek Sırf moda olduğu için başkaları ile yarışmak

Kaynak: (Özgüç, 2017: 38)

2.4.1. Turizm Türleri

Turizmin çeşitleri farklı şekillerde gruplandırılmaktadır. Turizm turistlerin amaçlarına, yaşlarına, ziyaret ettikleri yerlere, sayılarına vb. gibi ölçütlere göre sınıflandırılmaktadır. Belli başlı ölçütlere göre turizmin sınıflandırılması Tablo 2.5’te gösterilmiştir.

Tablo 2.5. Turizm Çeşitleri

Kullanılan Ölçüt	Turizm Faaliyetinin Şekli
Turistlerin Ziyaret Ettiği Yere Göre	İç Turizm Dış Turizm
Turistlerin Sayısına Göre	Bireysel Grup Kitle Turizmi
Turistlerin Yaşlarına Göre	Gençlik Turizmi Orta Yaş Turizmi Üçüncü Yaş Turizmi
Turistlerin Sosyo-Ekonomik Durumuna Göre	Sosyal Turizm Lüks Turizm

Tablo 2.5. Turizm Çeşitleri “tablonun devamı”

Turistlerin Amacına Göre	Dinlenme (Rekreasyon)Turizmi Kültürel Turizm Sportif Turizm Ekonomik Turizm İnanç Turizmi Kongre Turizmi Akarsu Turizmi
--------------------------	---

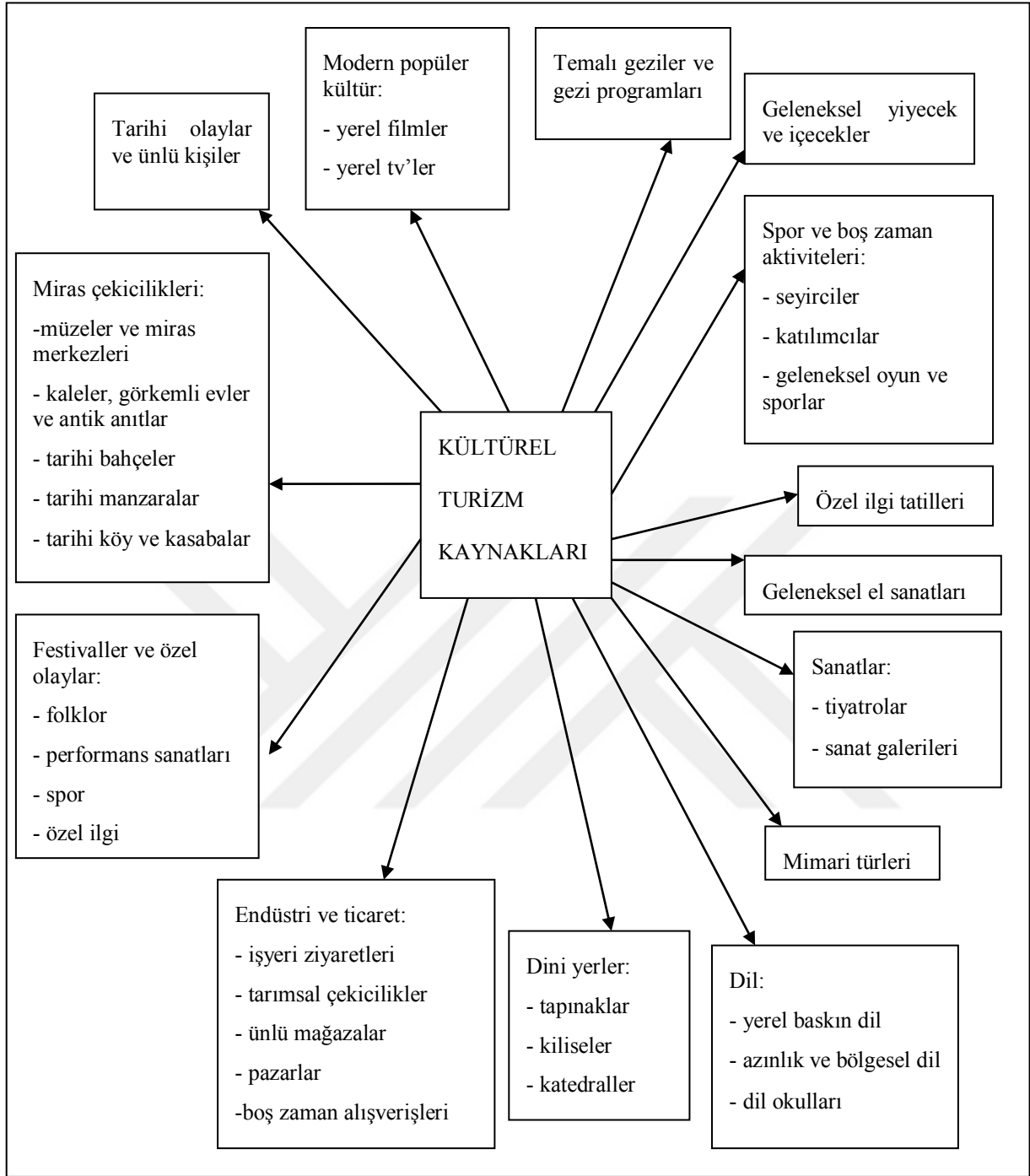
Kaynak: (Kozak vd. (2020), Okuyucu (2011)’den yararlanılarak oluşturulmuştur)

2.4.1.1. Kültür Turizmi

1960 ve 1970 yıllarında gelir ve tüketimin artmasına bağlı olarak uluslararası seyahat ve kültür tüketimi de artış göstermiştir. 1980’lerde ise kültür turizmi kavramı ortaya çıkmıştır (Richards, 2019: 583). Bazı araştırmacılar kültür turizmini alternatif turizm kapsamından ele almaktadır fakat kültür turizmi temel turizm türlerinden biridir (Genç, 2020: 9).

Araştırmacılar kültür turizmini farklı şekillerde tanımlamıştır. Turizm de sıradanlaşan her yerde olan ürünler ve yerlere olan ilgi zamanla azalmış, doğa ile iç içe, geçmişteki kültüre merak ve yerinde görebilmek, yaşam tarzı, kültürel temaslar, el sanatları, inanç sistemleri ve eğlence biçimleri ilgi görmeye başlamıştır (Emekli, 2006: 54). Birçok turist farklı toplumların kültürlerini tanımak amacıyla seyahat etmektedir. Turistlerin bu farklı kültürleri tanımak için yaptıkları seyahat ve konaklamalara “*kültür turizmi*” adı verilmektedir (Uygur ve Baykan, 2007: 33). Bahçe (2009) kültür turizmini, “*bir bölgede yaşayan bir insan grubuna özgü somut ve soyut özelliklerinin, ziyaretçinin ilgi ve amacına göre gerçek ortamında deneyimlenmesi için yapılan seyahat*” olarak ifade etmiştir. Kültür turizminde insanlar ziyaret ettikleri yerdeki yabancı kültürü görmek, yöreye özgü farklı değerleri tanımak isterler. Kültürel turizm kaynakları aşağıdaki Şekil 2.1’de görüldüğü gibi sınıflandırılmaktadır. Şekil de görüldüğü üzere kültürel turizm kaynakları oldukça geniş kapsamlıdır.

Kültürel unsurlar, mekanlar ve etkinlikler seyahat etmek için önemli bir güdülenme kaynağıdır. Kültür turizminin kapsadığı turizm unsurları şunlardır; arkeolojik turizm, hüzün turizmi, diaspora turizmi, edebiyat turizmi, eğitim turizmi, etkinlik turizmi, etnik turizm, gastronomi turizmi, gönüllü turizmi, inanç turizmi, kent turizmi, kırsal turizm, yaratıcı turizm, slow turizm ve miras turizmi’dir (Genç, 2020: 15). Kültürel miras ile ilgili bu turizm türleri birbiriyle bağlantılı ve birbirlerinin tamamlayıcısı niteliğindedir.

Şekil 2.1. Kültür Turizm Kaynakları

Kaynak: (Swarbrooke, 1999: 306)

Günümüzde, insanların turizm yönünde istek ve ihtiyaçlarının devamlı değişmesinden dolayı turizm pazarı da buna göre şekillenmektedir. Bu bağlamda, Wickens'in (1994) önerdiği "kültürel miras turist tipolojisi" hız kazanmıştır (Kozak vd. 2020: 14). Kültür turisti tipleri çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Silberberg'e göre kültür turist tipleri 4'e ayrılmaktadır (Altunel ve Kahraman, 2012: 9).

- Yüksek derecede güdülenmiş turistler; temel amaç kültürel bir ürünü deneyimlemektir.
- Kısmen güdülenmiş turistler; kısmen kültür, kısmen de akraba/arkadaş ziyareti gibi sebepler motive kaynağıdır.
- Kültür ögesinden ikinci derecede güdülenmiş turistler; kültürel aktiviteler temel motivasyonun tamamlayıcısı olarak ikincil etkinliktir.
- Kazara turistler; herhangi bir kültürel etkinliğe katılmak istemeyen fakat arkadaş ısrarı gibi sebeplerle bu hizmeti tüketmek durumunda olanlardır.

2.2.4.2. Miras Turizmi

Miras turizmi kültür turizminin bir alt sınıfında yer almaktadır. Birçok araştırmacı miras turizmini ele almış ve farklı tanımlar yapmıştır. Miras turizmi, *“bir toplumun geçmişine ait soyut ve somut tüm değerlerine sahip çıkılmasıyla ilgili bir kültür hareketi sonunda son yıllarda ortaya çıkan bir turizm akımı”* olarak ifade edilmektedir (Kozak vd., 2020: 39). Doğaner’e göre miras, kültürel miras ve doğal miras olarak ikiye ayrılmaktadır. Geçmişin jeolojik ve jeomorfolojik kanıtı olarak vadi, volkan, karstik, kıyı gibi coğrafi şekiller doğal kaynaklı miras, tarihi dönemler de geçmiş toplumların kendi coğrafyasında oluşturduğu tarihi yapı ve kalıntılar ise kültürel kaynaklı miraslardır (Doğaner, 2001: XI).

Turizm temelde gidilen yerdeki çekiciliklere dayanan bir faaliyet türüdür. Her turizm şeklinde olduğu gibi miras turizminin de kendine özgü çekicilikleri bulunmaktadır. Printice’ye (1994) göre miras turizm çekiciliklerinin sınıflandırılması şu şekildedir;

- Doğa tarihi ve bilimsel çekicilikler: Doğal kaynaklar ve yollar; hayvanat bahçeleri, akvaryumlar, vahşi yaşam parkları, soyu tükenmekte olan cinsler; teknoloji merkezleri; bilimsel müzeler; jeomorfolojik ve jeolojik yerler (mağaralar, vadiler, uçurumlar ve şelaleler)
- Tarımsal ve endüstriyel çekicilikler: Çalışan çiftlikler ve çiftçilik müzeleri; taş ocakları ve madenler; fabrikalar; bira fabrikaları ve damıtma tesisleri; endüstri müzeleri
- Ulaşım çekicilikleri: Ulaşım müzeleri; buharla çalışan demiryolları; kanallar ve iskeleler; korunmuş gemiler; uçak ve havacılık görüntüleri
- Sosyo-kültürel çekicilikler: Tarihi yerler; kırsal ve endüstriyel hayatın müzeleri; kıyafet müzeleri
- Bina Çekicilikleri: Görkemli evler; dini yapılar (katedraller, kiliseler, tapınaklar)
- Askeri çekicilikler: Kaleler, savaş alanları, deniz tersaneleri ve askeri müzeler

- Manzara çekicilikleri: Tarihi kasaba ve köyler; ulusal parklar; miras kıyı sahilleri ve deniz manzaraları
- Sanatsal çekicilikler: Galeriler; tiyatrolar, konser salonları ve performanslar; sanat festivalleri
- Tarihi kişilerle ilgili çekicilikler: Yazarların, sanatçıların, bestecilerin, politikacıların, askeri liderlerin ve popüler kültürün liderlerinin çalışma yerlerini ve evlerini kapsamaktadır (Williams, 2003: 183).

2.5. Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm

Kültürel miras ve turizm birbirini etkileyen iki unsurdur. Kültürel miras ve turizmin birleştiği noktada ortaya olumlu ve olumsuz sonuçlar çıkmaktadır. Turizm bir yandan doğal ve kültürel mirasın korunmasını sağlarken, diğer yandan kültürel miras alanlarının turizme açılması ile beraber koruma-kullanma dengesinin bozulmasıyla risk altına da girebilmektedir (Doğan, 2020: 87). Koruma-kullanma dengesinin bozulmaması için turizmin planlı olarak yönetilmesi gerekmektedir.

“Turizmin sürekliliği için doğal ve kültürel kaynakların korunması, geliştirilmesi gerekirken; kültürel ve doğal değerlerin geliştirilmesi için de turizm önemli bir araçtır” (Uslu ve Kiper, 2006: 306). UNWTO, turizmin çevre ve kültürel mirasa olan olumsuz etkilerini en aza indirmek için *“Küresel Turizm Etiği İlkelerinin”* oluşturulması davetinde bulunmuştur. Etik ilkelerine göre; turizm etkinliklerinin geleneksel kültür ürünleri, eserleri ve folklorik öğelerinin yozlaşması ve bu değerlerin bayağılaşmasına neden olmak yerine, onları zenginleştirecek şekilde planlanması gerektiğine ve yerel halkın turizmin olumlu yönlerinden doğrudan yararlanılması gerektiğine vurgu yapılmıştır (Uslu ve Kiper, 2006: 306).

1999 yılında ICOMOS Meksika’da Kültürel Turizm Tüzüğünü kabul etmiştir. Tüzüğün amacı kültürel mirasın ve turizmin planlı olarak yönetilmesini sağlamaktır. Tüzüğün koruma ve turizme yönelik ilkeleri şöyledir (URL-16);

- Ulusal ve uluslar arası turizm, kültürel alışverişin öne çıkan araçlarından. Koruma, ev sahibi topluluğun ve ziyaretçilerin kültürel mirası doğrudan yaşayabilmesi ve anlayabilmesi amacıyla uygun fırsatlar sağlamalıdır.
- Kültürel miras ve turizm arasındaki ilişki dinamiktir ve zıt değerler içerebilir. Günümüz ve gelecekteki kuşaklar için sürdürülebilir bir şekilde yönetilmelidir.
- Kültürel miras yerleri için oluşturulan Koruma ve Turizm Planlamaları, ziyaretçiler için doyum sağlayan ve memnun eden kayda değer bir deneyim sunmalıdır.

- Koruma ve turizm için oluşturulan planlamalara ev sahibi topluluklar ve yerel halkta katılmalıdır.
- Koruma ve turizm eylemleri ev sahibi topluluğa fayda sağlamalıdır.
- Turizm teşvik programları, doğal ve kültürel mirasın özelliklerini korumalı ve geliştirerek yaşatmalıdır.

Turizm doğru şekilde planlanıp yönetilirse kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayacaktır. Turizmin kültürel mirasın korunmasında olumlu etkileri şöyle sıralanabilir;

- Turizm el sanatlarının canlanmasını sağlamaktadır (Uslu ve Kiper, 2006: 308).
- Yöresel ürünlerin üretimi artarak tekrar canlanmasını sağlamaktadır. Böylece yerel ekonomi canlanmaktadır (Uslu ve Kiper, 2006: 309).
- El sanatları, gıda üretimi ve pazarlama faaliyetleri ile birlikte işsizlik oranı azalmaktadır. Özellikle kadınların çalışma oranı artış göstermektedir (Uslu ve Kiper, 2006: 309).
- Alt ve üst yapının gelişmesini sağlamaktadır (Yıldırım Saçılık ve Toptaş, 2017: 115).
- Çevre koruma konusunda bilinçlilik düzeyinin artmasını sağlamaktadır (Yıldırım Saçılık ve Toptaş, 2017: 115).
- Geleneksel konutlar korunarak kültürel peyzajın iyileştirilmesi sağlanmaktadır (Uslu ve Kiper, 2006: 309).
- Kültürel mirasın düzgün sunulması ile turistlerin koruma gerekliliğini ve kültürel mirasın önemini anlamalarını sağlamaktadır (Okuyucu, 2011: 29).
- Turistler ve yerel halkın kültürel etkileşimi, toplumların kültürel değer farklılıklarına olan saygının artmasını sağlamaktadır (Okuyucu, 2011: 29).

Turizm, doğru şekilde planlanıp yönetilmezse kültürel mirasın tahribatına yol açabilir. Mckercher ve Cros (2002) turizmin kültürel mirasa olan olumsuz etkilerini şöyle sıralamaktadır (Mckercher ve Cros 2002: 60-61'e atfen Uygur ve Baykan, 2007: 43);

- Turistlerin aşırı kullanımı: Bu durum yerel halkın yer değiştirmesine, aşırı kalabalığa, trafik ve park sorununa, çöp sorununa, gürültü sorununa ve kaynakların kapasitesinden daha fazla kullanımına sebep olmaktadır.
- Turizme bağımlılık: Toplumun büyük kesimi, ekonomik olarak turizme bağımlı olabilir ve geleneksel faaliyetler azalabilir.
- Turistlerin davranış ve tutumları: Turistler gittikleri turizm noktasındaki geleneklere aykırı davranır ve kutsal alanlara saygısızlık yaparsa, kültürel yapı ve yerel halkın

yaşam biçimine yeterince uyum sağlamazsa alandaki yerel kültürü olumsuz etkileyebilirler.

- Turizm altyapısının düzensiz gelişimi: Turizm alt yapısı planlı bir şekilde gelişmezse hem kültürel mirasın tahrip olmasına hem de turistlerin memnuniyetsizliğine sebep olmaktadır. Turistlerin memnuniyeti için yapılan bazı altyapı çalışmaları kültürel değerlere zarar verebilmektedir.
- Kültürel özellikler üzerinde kontrolün kaybedilmesi: Toplumlar, geleneksel kültürel değerleri telif hakkı ve koruma yasaları ile koruma altına almazlarsa kültürel özellikler kaybetme riski altına girebilir.
- Kültürel varlıkların fiziksel bozulması: Kültürel varlıkların değerinin yeterince anlaşılmaması ve kültürel varlıkların zarar görmesi durumunda ortaya çıkan durumdur.

Kültürel mirasın korunması konusunda karşılaşılan bazı sorunlar vardır. Bu sorunlar şöyle sıralanabilir (Akar, 2009: 44-49).

- Mülkiyete dayalı sorunlar; mülkiyet yapısındaki farklılaşma, parçalı mülkiyet yapısı.
- Koruma müdahalelerine dayalı sorunlar; farklı nitelikte koruma, yanlış müdahale, iş birlikçi hareket etme/edememe, sürekliliği olan bir onarım politikası.
- Kullanıma dayalı sorunlar; ranta ilişkin sorunlar, kapasite üstü kullanım, kapasite altı kullanım, yanlış kullanım, kullanılmama sorunu ve dekorasyon sorunu.
- Koruma yönetimine dayalı sorunlar; master plan eksikliği ve yönetim eksiliğinden kaynaklanan sorunlar.

3. ODUNPAZARI KENTSEL SİT ALANI

Odunpazarı kentsel sit alanı Akcamı, Paşa, Orta, Akçağlan, Şarkıye, Dede, Alanönü ve Akarbaşı mahallerinden oluşur. Bu mahalleler arasında tümüyle birinci derece sit alanı içerisinde kalan Akcamı Mahallesi dışındakiler kısmen koruma alanı içerisinde bulunurken kısmen geleneksel dokularını kaybettikleri gerekçesiyle sınır içine dahil edilmemişlerdir. (Olca Uçkan ve Uçkan, 2002: 32).

3.1. Odunpazarı Tarihsel Gelişimi

Eskişehir'in ilk yerleşim merkezinin bugünkü kent merkezinin 3 km uzağında, Porsuk çayının kuzeyinde yer alan Şarhöyük adıyla bilinen yer olduğu düşünülmektedir. Bu bölge antik çağlarda Dorilaion şehri olarak bilinmekteydi (Doğru, 1992: 19). Bir rivayete göre buraya ilk gelenler, kendilerine uygun yeri seçebilmek amacıyla Porsuk Nehri'nin etrafında farklı yerlere koyun ciğeri asmışlar. Amaç çürümeden en uzun süre kalan ciğerin olduğu yeri seçmekmiş. Yerleşmek için belirlenen en uygun yer Odunpazarı mevki olmuştur.

Eskişehir bölgesinde yerleşim tarihi uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Sırasıyla Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, Persler, Makedonlar ve Romalıların egemenliği altına giren bölge sonra Selçuklular'ın yönetimine geçmiştir (URL-17). 1097 yılında I. Kılıç Arslan'ın Dorylaion savaşı esnasında Odunpazarı'na ordugah kurması sebebiyle 12. yüzyıldan beri "Sultanyügi/Sultan Üyüğü" olarak anılmıştır (Olca Uçkan ve Uçkan, 2002: 22). Kentin adının Dorylaion harabelerinden dolayı "Eskişehir" olarak değiştiği düşünülmektedir. Kent Selçuklu dönemi ile beraber sürekli gelişmiştir. Bu dönemde kentte çeşitli mimari eserler ve önemli değişiklikler yapılmıştır. III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde 1267 yılında yapılan Alaeddin Camii Selçuklular döneminde kalan önemli başlıca yapıdır. Bu yapının diğer önemli özelliği ise Odunpazarı'nda yer alması nedeniyle günümüzdeki Eskişehir'in ilk temel yerleşme alanını göstermesidir (Ertin, 2018: 40).

Eskişehir, geniş bir ova üzerinde yer almaktadır. Eskiden beri topoğrafik özellikler yerleşmeler üzerinde etkilidir. Bu nedenle Eskişehir'de yerleşmeler Porsuk Çayı'ndan faydalanma, verimli alüvyal topraklar, topografya ve yükseltinin uygun olmasının etkisiyle ulaşımın kolay olması ve elverişli iklim şartlarının etkisiyle ovada toplanmıştır (Koca ve Menteşe, 2020: 221). Şehrin ortasından geçen Porsuk Çayı, şehri ikiye bölerek yukarı ve aşağı olarak ikiye ayrılır. Aşağı şehirlerde önemli unsurlardan birisi sıcak suların varlığıdır. Yani aşağı şehir olarak bilinen bölüm çarşı ve sıcak suların bulunduğu hamamları; yukarı şehir olarak bilinen bölüm ise Odunpazarı mahallesi konutlarını içermektedir. Bu durumda

Eskişehir, Anadolu öncesi Türk şehirlerini oluşturan iki ana unsuru içermektedir. Kentin sursuz ve iç kalesiz sivil yerleşimi “Şehristan” yani Odunpazarı; kentin uzağında kurulan “Rabad” yani çarşı bölgesidir (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002: 8). Kenti ziyaret eden seyyahlar genel de kenti aynı noktalara değinerek tanımlamışlardır. 1705 yılında Eskişehir’e gelen Paul Lucas, şehri iki kısma ayırmış ve şöyle anlatmıştır; dağ tarafında Türk evleri, diğer kısım da çarşı bulunmaktadır. Evliya Çelebi, şehrin 17 mahallesi ve 800 dükkânı bulunan çarşısı olduğunu ifade etmiştir. Çarşı ve hanlar ovada ve kaplıca etrafında bulunurken, mahalleler güney yönündeki yamaç ve etekte bulunmaktadır (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002: 11). Evliya Çelebi Seyahatname adlı eserinde Eskişehir’de yıkık bir kalenin varlığından söz etmiştir. Bu kale Matrakçı Nasuh tarafından çizilen minyatür de görülmektedir (Doğru, 1992: 45). Matrakçı Nasuh’un 1537 tarihli “Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irak-ı Şam” adlı eserinde bulunan minyatür, Eskişehir’in kentsel yerleşimi ile ilgili bilgi veren ilk belgedir (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002: 10) (Foto 3.1).

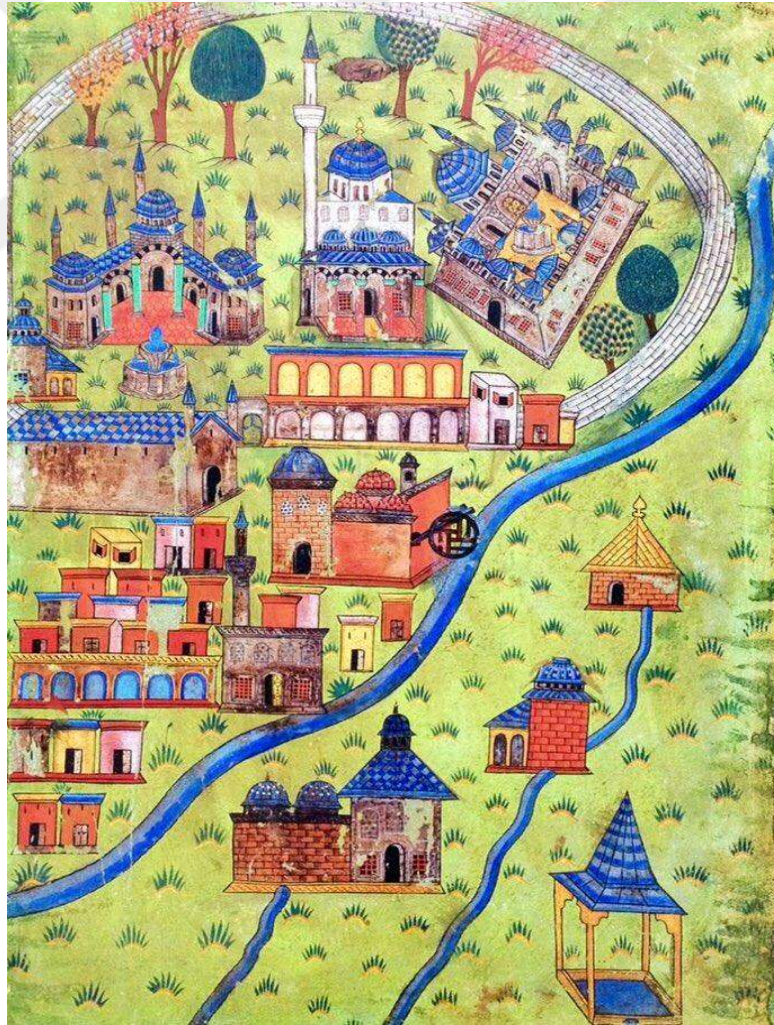

Foto 3.1. Matrakçı Nasuh, Eskişehir Minyatürü

Kaynak: (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002: 9)

17. yüzyıla kadar gelişen Odunpazarı, daha sonra durağan bir döneme girmiştir. Bunun nedeni ise Eskişehir'in uç beyliği konumunu yitirmesi ve Anadolu'da çıkan Celali isyanlarından kaynaklanmaktadır (Ertin, 2018: 41).

19. yüzyılda kent tekrardan canlanmaya başlamıştır. Bu canlanma 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşından sonra kente gelen göçmenler ve yine bu dönem de ortaya çıkan 1894 yılında Eskişehir'e ulaşan Berlin-Bağdat Demiryolu sayesinde gerçekleşmiştir (Ertin, 2018: 43). Bu gelişmenin etkisiyle kentte yeni göçmen mahalleri gelişmeye başlamıştır (Büyükoksal, 2012: 59) (Foto 3.2).

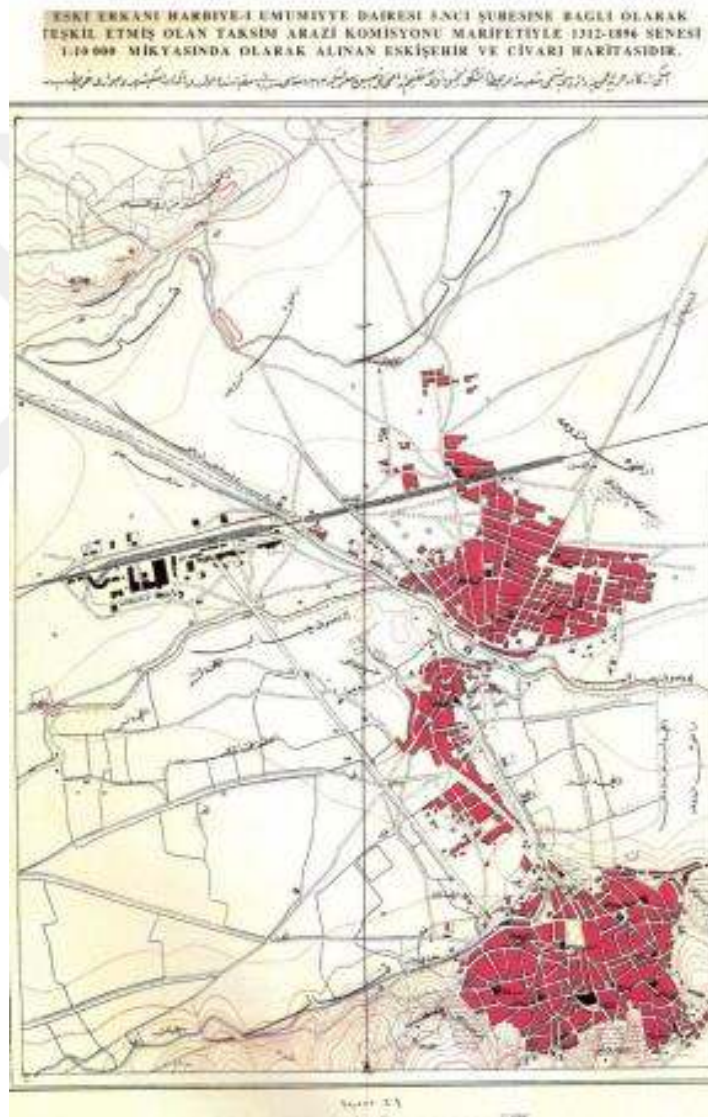

Foto 3.2. 1896 Eskişehir Yerleşme Planı

Kaynak: (Olçay Uçkan, Uçkan, 2002: 16)

1905 yılında Eskişehir'de çıkan yangın ile beraber kentin aşağısı yani çarşı tarafı yok olunca bazı ticarethane ve kamu yapılarının Odunpazarı tarafına kaydığı düşünülmektedir.

Bunun en somut göstergesi ise alanda yapılan yakacak odun ticaretine dayalı olarak “Odunpazarı” adının verilmesidir. Ayrıca bu sırada Odunpazarı’nda bazı geleneksel el sanatlarına dayalı sokaklar kurulmuştur. Bakırcılar ve demirciler geleneksel el sanatlarının adlarıyla anılan sokakların başlıcalarıdır. Lületaş yapımı ve ticareti de bu bölgede yoğunlaşmıştır (Olca Uçkan ve Uçkan, 2002: 23).

Hızla gelişen Eskişehir, I. Dünya savaşına kadar geçen zaman içinde diğer kentlere göre ön plana çıkmıştır ve 1923-50 yıllarında modern bir kent görünümü kazanmıştır. 1960-80 yıllarında büyüme gösteren kent, 1980 yılı sonunda neredeyse günümüz koşullarını yakalamıştır. 1960-80 yılları arasında alanda kooperatif ve gecekondulaşma üzerinden yapılaşmalar artış göstermiştir. Bu yıllarda kente apartmanların yapılmasıyla birlikte eskiden zengin halkın oturduğu Odunpazarı, yerini geliri düşük alt gruba bırakmıştır (Atıcı ve Kaçar, 2020: 23)..

Yakın gelecekte Eskişehir’in arazi örtüsü yapısına bakıldığında kent alanlarının tarım alanlarına yayıldığını göstermektedir. 1984 yılında tarım arazisi olan alanların 2020 yılında % 24 ile kentsel alana; 1984 yılında diğer alan sınıfının 2020 yılında % 12 ile kentsel alana dönüştüğü belirlenmiştir (Ateş vd., 2020: 285).

3.2. Odunpazarı Kentsel Sit Alanını Koruma Çalışmaları

Odunpazarı kentsel sit alanını korumak amacıyla farklı yıllarda birçok çalışma yapılmıştır. Alanda ilk uygulama imar planı 1956 yılında yapılmış olup Melahat Topaloğlu ve Bülent Berksan planlarıdır. O tarihte sit alanı olmadığı için yapılan planlar uygulama imar niteliğinde olup kat kararı getirilmemiştir. Kat kararları dönemin mevzuatı gereğine göre uygulanmış olup yol genişliklerine göre verilmiştir. Özellikle Alaaddin Parkı karşısındaki ve Çifteler Caddesi kenarındaki 8 katlı yapılaşmalar bu planın sonucudur. 1956 planını çerçevesinde yapılan bir diğer uygulama ise Şeyh Şehabettin Caddesi bugünkü Kemal Zeytinoğlu Caddesinin açılmasıdır (Odunpazarı Belediyesi, 2011: 4). 1980’li yılların başlarında alanda bulunan çeşmeler iptal edilmiştir. Ayrıca o dönem de konut kullanıcılarının talepleri doğrultusunda, Eskişehir Belediyesi tarafından Arnavut Kaldırımları olan sokakların büyük bir bölümü asfalt kaplanmıştır (Ulu, 1994: 53). Bu türden uygulamalar nedeniyle geleneksel sokak dokusu zarar görmüştür.

1978 yılında Eskişehir Nazım Planına göre Odunpazarı tarihsel yerleşme bölgesi Protokol-Sit alanı olarak belirlenmiştir. 1981 yılında GEEYAK yaptığı araştırmalar sonucunda 12 anıtsal yapı, 196 sivil mimari yapısı olarak kaydedilmiştir. Odunpazarı

09.05.1981 tarihli ve 2808 sayılı kararla “tarihi ve kentsel sit alanı” olarak belirlenmiştir. 1986 yılında Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu (TKTVYK) 27.26.1986 tarihli ve 2397 sayılı kararıyla tarihsel kentsel sit alanı, tampon koruma alanı ve geçici yapılanma koşullar saptanmıştır. Karar ile anıtsal yapı 20’ye çıkarılırken, sivil mimari yapılarının sayısı ise 162’ye düşürülmüştür (Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi).

Odunpazarı semti için ilk koruma planı Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 29.04.1988 tarihli ve 168 sayılı karar ile onaylanmıştır. Koruma amaçlı imar planı korunacak alan ve tampon koruma alanı olarak iki bölümden oluşmaktadır. Ek olarak 144 sivil mimarlık yapısının ve 20 anıtsal yapının korunmasının devam edilmesine, 13 taşınmaz kültür varlığının tescili kaldırılmasına ve 10 taşınmaz kültür varlığının yeniden tescil edilmesine karar verilmiştir (Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi).

Anadolu Üniversitesi tarafından 1989 yılında Kurşunlu Cami Sokakta bulunan sekiz yapı kamulaştırılmış ve bunlardan altısı restore edilmiştir. Restore edilen bu binalar günümüzde Anadolu Üniversitesi Konuk Evi olarak kullanılmaktadır. Uygulama bölge içindeki küçük bir alanda yapılmış olmasına rağmen bu konu da yapılan ilk organize çalışma olması açısından ve yöre halkına örnek olması açısından oldukça önemlidir. 2004 yılında Anadolu Üniversitesi iki geleneksel konutu birleştirip Eğitim Karikatürleri Müzesi olarak işlevlendirmiştir. Anadolu Üniversitesi’nin bu çalışması ise bölgede yeni işlev verilerek yapılan ilk restorasyon örneklerinden biri olması açısından önemlidir (Orak, 2018: 71).

İkinci koruma planı Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 23.05.1997 tarih ve 320 sayılı karar ile onaylanmıştır. Bu plan ile tescili devam eden taşınmaz kültür varlığı sayısı 196 olarak belirlenmiştir (Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi).

Daha sonra, Cam Müzesi ve Babüssade’nin (restoran ve otel) bulunduğu alanlarda 2000’li yıllarda yapılan plan değişiklikleri ile bazı adalar Belediye Hizmet Alanı olarak planlanarak, bu adalardaki tescilli binalar restore edilmiş, diğer alanlara ilişkin yeni projeler üretilmiş ve bu projelere göre yeni yapılaşma oluşturulmuştur (Odunpazarı Belediyesi, 2011: 5).

Odunpazarı geleneksel özelliklerinin korunmasına yönelik olarak yapılan ilk proje “Odunpazarı Evleri Cephe Sağıklaştırma Çalışmaları”dır. Bu proje Odunpazarı Belediyesi ve ÇEKÜL Vakfı’nın işbirliği ile başlatılmıştır. Projenin ana fikri, anıt değeri olmayan ancak

geleneksel dokuyu yansıtan ve günümüze yakın bir tarihte yapılmış, genel silüeti bozmayan basit evler sokak bütününde ele alınarak, ölçek, sıva, malzeme ve renkleriyle geleneksel konut dokusuna uyumlu hale getirilmesidir (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002: 77).

İkinci proje ise Eskişehir Büyükşehir Belediyesi tarafından başlatılan “Odunpazarı Tarihi Koruma ve Geliştirme Projesi”dir. Projenin temel amacı, Odunpazarı’nın geleneksel mimari dokusundan esinlenerek, sokak konturlarını ve kotlarını koruyarak yeni bir yerleşme birimi oluşturmaktır. Proje üç tescilli binayı restore edecek biçimde hazırlanmıştır. Proje ile cephe düzenleri, arazi kullanımları, kontur ve gabarileri ile geleneksel görüntünün yaşatılması amaçlanmıştır (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002: 78).

Odunpazarı Belediyesi tarafından 2005 yılında “Odunpazarı Evleri’ni Yaşatma Projesi” hayata geçirilmiştir. Bu proje kapsamında geleneksel Odunpazarı evlerinin yoğun olarak yer aldığı 30 sokakta 300 ev, 3 cami, 1 külliye, 2 kervansaray, 15 çeşme, 1 hanın restarosyonu ve orijinaline uygun yapımı gerçekleştirilmiştir (URL-18).

Odunpazarı Evleri’ni Yaşatma Projesi 4 etaptan oluşmaktadır. Projenin ilk aşaması Kurşunlu Cami Sokak ve Beyler Sokak’ta başlamıştır. Bu sokakların seçilme sebepleri nitelikli tarihi dokusu ve sit alanının ana noktasında yer almalarından kaynaklanmaktadır. Projenin ilk etabı Kurşunlu Cami Sokağı’nın güneybatı kanadında, biri tescilli yedi ev için gerçekleştirilmiştir. Tescilli olan ev özgün yapısına uygun olarak restore edilmiş, diğer evler ise tescilli yapıya ve geleneksel sokak dokusuna uygun hale getirilmiştir. Ardından 2006 yılında Beyler Sokak’ta 27 konutta cephe sağlıklaştırma çalışması yapılmıştır. İkinci etapta Koca Müftü Sokak, Arif Bey Sokak ve Işıklar Sokak’ta bulunan 37 konutun cephe sağlıklaştırma çalışması yapılmıştır. Üçüncü etapta Malhatun Sokak ve Mücellit Sokak’ta bulunan 131 konutun cephe sağlıklaştırma çalışması yapılmıştır. Dördüncü etapta Pazaroğlu Sokak ve Yeşil Efendi Sokak’ta sağlıklaştırma çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca Kurşunlu Külliyesinin tekrar işlevlendirilmesi ve Atlıhan El Sanatları Çarşısının restorasyonu da bu etap içerisinde yer almaktadır. 2009 yılında Odunpazarı yaşatma projesi, Tarihi Kentler Birliği tarafından düzenlenen Koruma Projelerini Özendirme Yarışmasında “Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Dalında Süreklilik” ödülüne layık görülmüştür (Büyükoksal, 2012: 112-130).

Alanda yaşanan gelişmeler sonucunda bölgenin planlama açısından tekrar ele alınması gerekmiştir. Bundan dolayı 2011 yılında Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu hazırlanmıştır. Plana göre mevcut sit alanı yaklaşık 24 hektar iken etkileme geçiş alanı ise 20 hektardır. Planlama ile sit alanı sınırı tekrar düzenlenmiş ve

bazı yapı adaları sit alanı içerisine dahil edilmiştir. Öneri sit alanı 27 hektar iken etkileme geçiş alanı 28 hektardır. Alanda mevcut tescilli yapı sayısı 205, planla korunacak yapı sayısı 113, anıtsal yapı sayısı ise 13 olmak üzere toplam 331 yapı korunacak yapı durumundadır. Planda ise 278 tescil önerisi bulunmakla birlikte bunun 25'i anıtsal yapıdır (Odunpazarı Belediyesi, 2011: 31). Sit alanında bulunan yapıların tescil durumu Şekil 3.1'de gösterilmiştir.

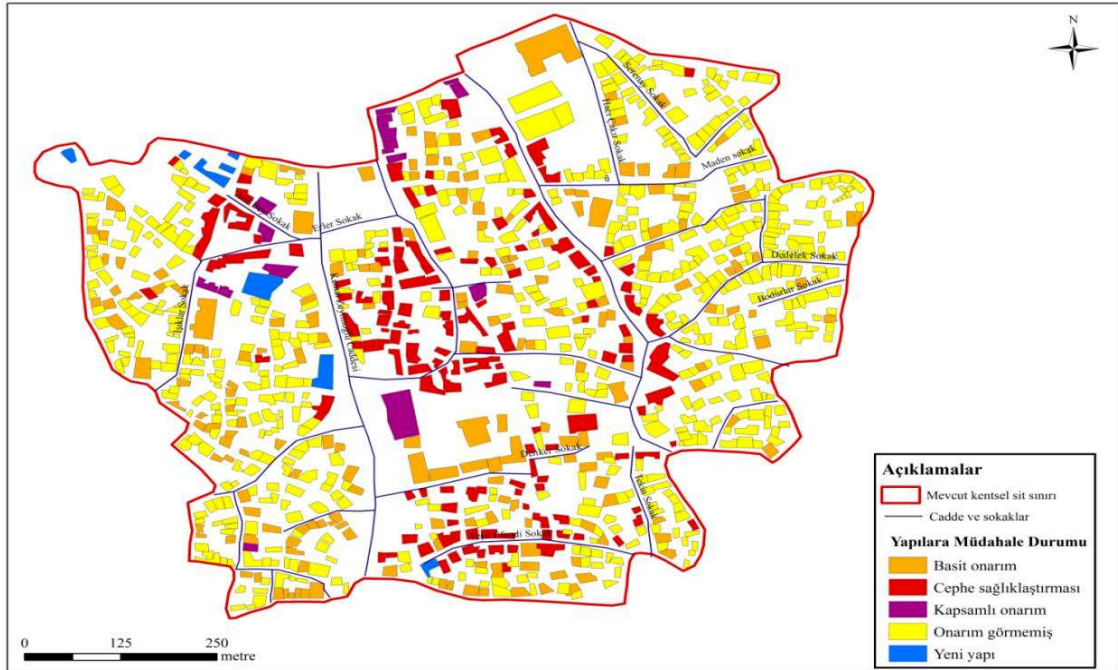
Şekil 3.1. Sit Alanında Bulunan Yapıların Tescil Durumu

2011 yılı koruma amaçlı imar planı kapsamında yapıların niteliklerinden ve yapım dönemlerinden yola çıkarak farklı gruplar oluşturulmuştur. Dönemler; geleneksel dönem (19. yy. ve öncesi), geçiş dönemi (1900-40), modern dönem (1940-60) ve geç dönem (1960 sonrası) olarak belirlenmiştir. Yapı grupları ise; korunması gerekli kültür varlığı (A), kütle ve gabari bakımından dokuyla uyumlu yapılar (B) ve mevcut kültür varlığı niteliğinde olmayan yapılar (C) olarak belirlenmiştir. Çalışmada aynı zamanda bu yapı gruplarına yapılması gereken müdahaleler belirlenmiştir (Odunpazarı Belediyesi, 2011: 27).

Koruma çalışmalarının etkisiyle Odunpazarı kentsel sit alanı 2012 yılında UNESCO Dünya Miras Geçici Listesine girmiştir. 2013 yılında ise Eskişehir, Türk Dünyası Kültür Başkent'i seçilmiştir ve bu çerçevede Odunpazarı'nda bir ajans kurulmuştur.

3.2.1. Koruma Çalışmaları Öncesi ve Sonrası Odunpazarı

Yapılan koruma çalışmaları bölgenin sosyo-ekonomik yapısını etkilemiştir. Cumhuriyet sonrası hızlı endüstrileşmenin etkisiyle Eskişehir'in Porsuk ovasına yayılmaya başlaması ile Odunpazarı konut bölgesi özelliğini zamanla yitirmeye başlamıştır. Odunpazarı ev sahipleri evlerini yıkmadan yalnızca terk ederek yeni alana taşınmaya başlamışlardır. Bu yüzden geleneksel doku günümüze kadar ulaşabilmiştir. Terk edilen yerleşim bölgesine ise daha düşük gelirli kiracılar yerleşmiştir. Uzun süre bakımsız kalan bu evler kendi haline bırakılması nedeniyle düşük kiralarla talep görmektedir (Olçay Uçkan ve Uçkan, 2002: 69-73). Zamanla bir çöküntü bölgesi haline gelen Odunpazarı, koruma çalışmaları ile canlandırılmaya başlanmıştır. Sit bölgesi olarak ilan edilen bölgede bulunan evler tescillenerek restore edilmeye başlanmıştır. Sit alanında bulunan tüm yapılara yapılan müdahale durumu Şekil 3.2'de görülmektedir. Koruma altına bu evler artık birer kültürel miras değeri taşıdığı için her yıl binlerce turist bu değerleri görmek için Odunpazarı'nı ziyaret etmektedir. Ayrıca tüm bunların etkisiyle alan da kira artışları ve hayat pahalılığı ortaya çıkmıştır.

Şekil 3.2. Sit Alanında Bulunan Yapıların Müdahale Durumları

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Odunpazarı'nda yenileme çalışmaları ilk olarak sokak sağlıklaştırma çalışmaları ile başlamıştır. Alanda bulunan birçok sokakta sağlıklaştırma çalışması yapılmıştır. Yapılan sağlıklaştırma çalışmalarıyla sokaklar yenilenerek düzenlenmiş ve daha estetik bir görünüme kavuşturulmuştur. Sokak sağlıklaştırma çalışmalarında Foto 3.3'te görüldüğü gibi yapıların yanı sıra bozulan sokak zeminlerinin de yenilendiğini görülmektedir. Sokak sağlıklaştırılması yapılan bazı sokakların sağlıklaştırma öncesi ve sonrası görünümleri aşağıdaki fotoğraflar da görülmektedir.

Foto 3.3. Kurşunlu Cami Sokak, Sağlıklaştırma ncesi ve Sonrası Durumu

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Foto 3.4. Işıklar Sokak, Sağlıklaştırma ncesi ve Sonrası Durumu

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Foto 3.5. Beyler Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Foto 3.6. Kurşunlu Cami Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Foto 3.7. Beyler Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Foto 3.8. Malhatun Sokak, Sağlıklaştırma Öncesi ve Sonrası Durumu

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Restorasyon sonrası alanda yapılan diğer bir çalışma kamulaştırma çalışmalarıdır. Alandaki yapılar restorasyon öncesinde özel mülkiyet yapılarından oluşurken restorasyon sonrasında bazı alanlar Odunpazarı Belediyesi tarafından kamulaştırmıştır.

Uzun yıllar boyunca konut alanı olarak kullanılan Odunpazarı bölgesi arşı bölgesinde çıkan yangınların ardından ticari ve kamu alanların da var olduğu bir bölge haline gelmeye başlamıştır. Aynı süreç içerisinde konutların alt katlarında yapılan bazı değişiklikler ile el sanatlarına yönelik iş yerlerinin açıldığı söylenebilir. O dönemlerde alandaki ticari gereksinim bu yolla sağlanmışır (Olcaı Uçkan ve Uçkan, 2002: 36).

Restore edilen konutların bazıları ise işlev değiştirerek kullanıma açılmışır. Turizme yönelik olarak verilen bu işlevler alandaki turistik çekicilikleri arttırmaktadır. Yine bu tür uygulamalar alanın otantikliğini gelen turistlere sunmak açısından da oldukça önemlidir. Turizme kazandırılan bu konutlara verilen farklı işlevler bulunmaktadır. Alan alışması sırasında konut, cafe, restoran, otel, atölye/sanat evi, dükkan, müze, dernek/vakıf/kültür evi, kütüphane ve resmi kurum işlevli yapılar tespit edilmiştir.

Konutların restore edilerek ticari yerlere dönüştürüldüğünün en iyi örneği Zeytinoğlu Caddesi'dir. Odunpazarı yerleşimi içerisinde sonradan açılan Şeyh Şehabettin Caddesi günümüzdeki adıyla Kemal Zeytinoğlu Caddesi, Odunpazarı'nın diğer dar sokaklarındaki yaya ulaşımının aksine oldukça geniş ve araç kullanımına açıktır. Ticari merkezler genel de Odunpazarı sit alanının en işlek noktası olan bu cadde üzerinde yoğunlaşmıştır (Foto 3.9).

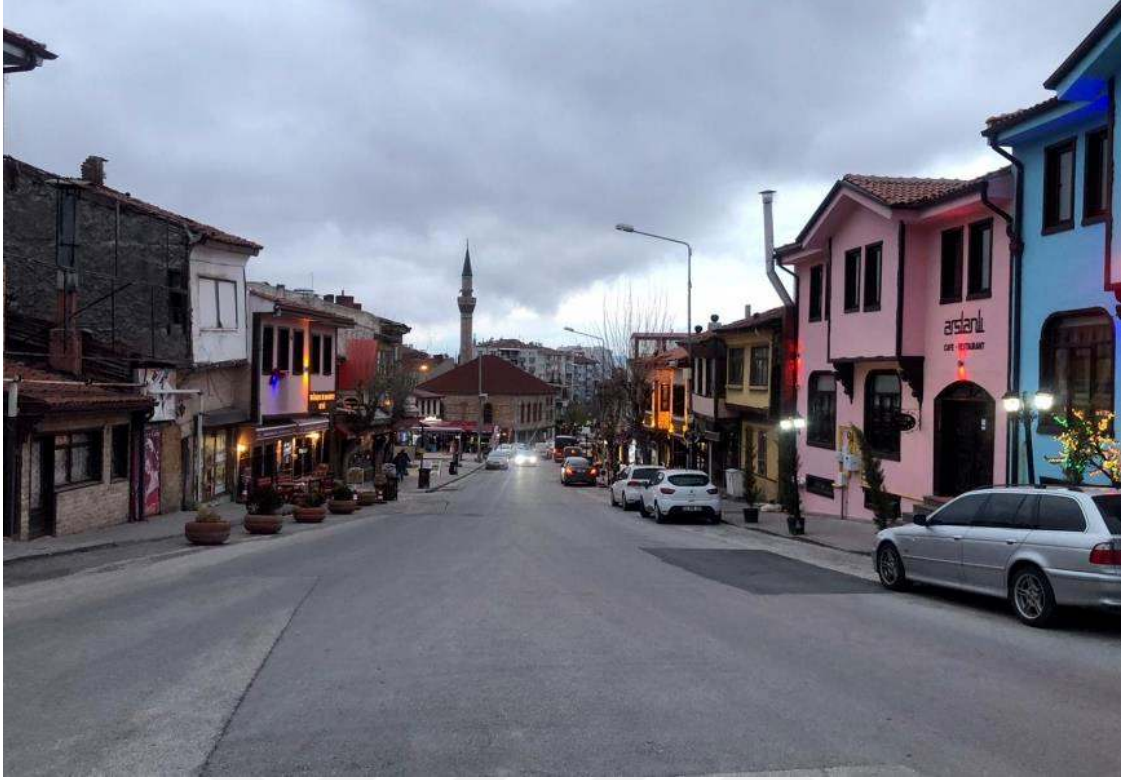

Foto 3.9. Kemal Zeytinoğlu Caddesi'nin Genel Görünümü

4. ODUNPAZARI KÜLTÜREL MİRAS DEĞERLERİ

Bu bölümde Odunpazarı Kentsel sit alanı içerisinde bulunan somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri incelenecektir. Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde çok fazla kültürel miras ögesi bulunmaktadır.

4.1. Somut Kültürel Miras Değerleri

Odunpazarı sit alanı içerisinde bulunan sivil mimarlık örnekleri ve anıtsal yapılar (cami, külliye, türbe, çeşme, han ve okul) somut kültürel miras değerlerini oluşturmaktadır. Burada bu kültür varlıklarının hepsinin incelenmesinin mümkün olmadığı için önemli görülen yapılar ele alınmıştır (Tablo 4.1).

Tablo 4.1. Odunpazarı Kentsel Sit Alanında Bulunan Somut Kültürel Miras Değerleri

Sivil Mimari Örnekleri	Anıtsal Yapılar					
	Külliyeler	Camiler	Türbeler	Okullar	Hanlar	Çeşmeler
Hafız Ahmet Efendi Konağı	Kurşunlu Külliyesi	Kurşunlu Cami	Şeyh Şehabettin Sühreverdi Türbesi	Atatürk Lisesi	Atlıhan El Sanatları Çarşısı	Usta Ayaz Çeşmesi
Yağcızade Konağı		Sivrioğlu Cami	Şeyh Nusreddin Hazretleri Türbesi	Turan Numune Mektebi		Mücellit Çeşmesi 1
Beylerbeyi Konağı		Müftü Cami	Ahu Mahmud Dede Türbesi	Malhatun Mektebi		Mücellit Çeşmesi 2
Sivrioğlu Konağı		Akcami (İshak Fakih Cami)				Hak Çeşmesi
Yeşil Efendi Konağı		Orta Işık Cami				Zeydanlar Çeşmesi
		Tiryakizade Süleyman Ağa Cami				Kaymakam Çeşmesi
						Hoca Müftü Çeşmesi
						Ağasuyu Çeşmesi
						Gözyaşı Çeşmesi
						Malhatun Çeşmesi

4.1.1. Sivil Mimari Örnekleri

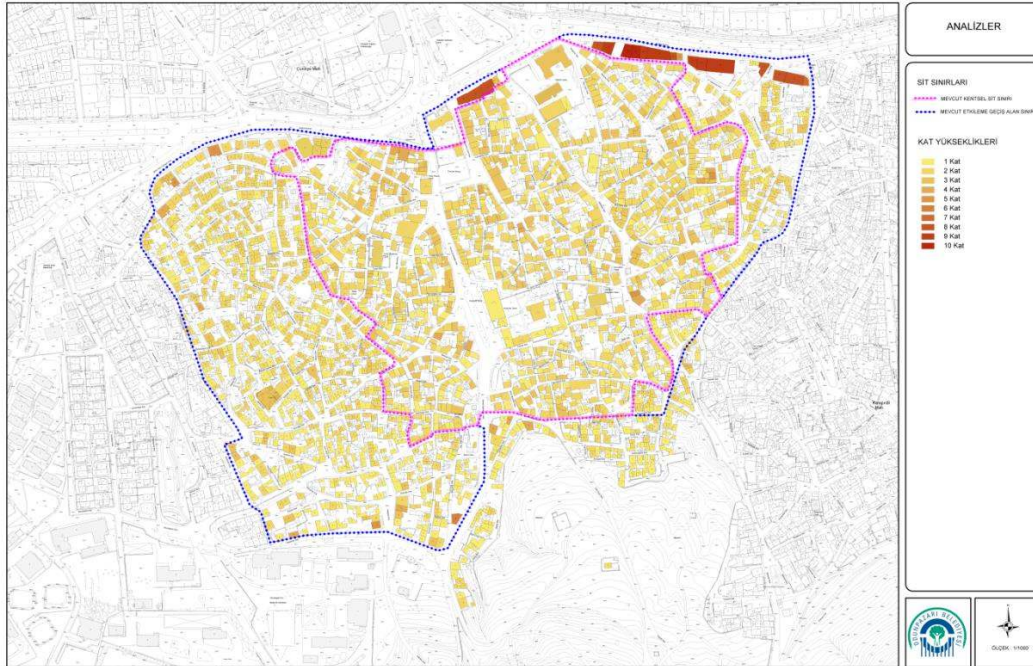
Odunpazarı uzun yıllar boyunca konut bölgesi olarak kullanıldığından alanda geleneksel dokuyu yansıtan en önemli unsurların başında konutlar gelmektedir.

Odunpazarı'nın geleneksel konutları farklı dönemlerde, farklı mimarilerde, farklı yapım teknikleri ve malzemeler ile yapılmış olmalarına rağmen, alan bütününde ele alındığında genel fiziksel ve kullanım özellikleri bulunmaktadır. Odunpazarı evleri, iç ve dış mekan kurguları, malzeme özellikleri, yapı mekanları, iç donanım unsurları ve organik sokak dokusuna uyumlu biçimlenmesi ile geleneksel konutların örneklerini içermektedir (Özkut, 2013: 117).

Geleneksel evler genelde bahçeli olarak planlanmıştır. Ancak bahçesi olmayan örnekler de bulunmaktadır. Evler, yerleşimdeki konumlarına göre (Olca Uçkan ve Uçkan: 2002: 53; İpekoğlu, 1988: 156);

Bahçesi arkada, doğrudan sokağa açılan evler; bahçesi önde, ev arka planda, girişin doğrudan bahçeden sağlandığı evler; bahçesi yanda, özellikli cephesi bahçeye bakan, sokak caddesi sade olan evler; iki cephesi sokağa, bir cephesi bahçeye bakan köşe evler; bahçesiz, doğrudan sokaktan giriş sağlanan evler şeklinde gruplandırılabilir.

Odunpazarı Evleri genellikle iki katlıdır. Evlerin alt katları genel de depo, çamaşırlık, odunluk, mutfak gibi servis mekanları, üst katları ise yeme, yatma, dinlenme ve oturma gibi amaçlarla temel yaşam alanı olarak kullanılmaktadır (Olca Uçkan ve Uçkan: 2002: 53). Geleneksel Odunpazarı evleri genellikle iki katlı olmasına rağmen sit alanı çevresinde kat sayısının arttığı görülmektedir (Şekil 4.1).

Şekil 4.1. Sit Alanında Bulunan Yapıların Kat Yükseklikleri

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

Odunpazarı evlerinin diğer bir dikkat çeken özelliği ise cephe özellikleridir. Evlerin cephelerin de kullanılan çıkmalar, geniş saçak düzenleri, kapı, pencere, balkon korkuluğu, kafes ve konsol gibi unsurların doğallığı ve özgün işçiliği, geleneksel evlerin görsel zenginliğini arttırmaktadır (Özkut, 2013: 117). Geleneksel evlerin planlarını belirleyen unsur ise sofalardır. İç ve dış olarak ikiye ayrılan sofaların odalar arasında bağlayıcı özelliği vardır (İpekoğlu, 1988: 162).

Geleneksel evleri genellikle moloz taş, kerpiç ve ahşap malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir. Evlerin döşemeleri ise taş, toprak ve ahşap kullanılarak yapılmaktadır (Sönmez, 1984: 77-78).

Tüm bu yapı elemanları birleştğinde Odunpazarı geleneksel konutlarını oluşturmaktadır. Odunpazarı'nda bu geleneksel özellikleri yansıtan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

Hafız Ahmet Efendi Konağı

Konak 1717 yılında yapılmıştır. Kurşunlu Cami'sinde imamlık yapan Hafız Ahmet Efendi bu konakta yaşamış ve yıllarca konakta nikah kıymıştır. Önemli bir lüle taşı ustası olan Hafız Ahmet Efendi lületaşından gül motifli 3 asa yapmıştır. Asanın birincisini Eskişehir'e gelen Mustafa Kemal Atatürk'e hediye etmiştir. Asa hala Anıtkabir Müzesinde sergilenmektedir. Aynı asanın ikincisini İran Şahı Rıza Pehlevi'ye hediye etmiştir (URL-19). Üçüncü asa ise konakta bulunmaktadır. Günümüzde konakta Hafız Ahmet Efendi'nin torunu yaşamaktadır. Konak hem konut hem de cafe olarak kullanılmaktadır (Foto 4.1).

Foto 4.1. Hafız Ahmet Efendi Konağı (a) ve Konakta Bulunan Gül Asa (b)

Yağcızade Konağı

Cihannümalı ev olarak da bilinen konak, Atlıhan çarşısının yakınında bulunmaktadır. Konak, 265 yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Odunpazarı Belediyesi tarafından restore edilen konak Ataol Behramoğlu Kütüphanesi'ne dönüştürülmüştür. Daha önce restoran olarak kullanılan konak yanlış müdahaleler nedeniyle tahrip olmuştur. Yapılan son restarasyon çalışmasında ise konak yanlış müdahalelerden arındırılmıştır. Kütüphanede Ataol Behramoğlu tarafından Odunpazarı Belediyesine bağışlanan yaklaşık 7000 eser yer almaktadır (Erşan ve Demiraslan, 2020: 204-205) (Foto 4.2).

Foto 4.2. Yağcızade Konağı

Beylerbeyi Konakları

Konağın 1920 yılındaki sahibi Meddah Edip'tir. Bu konakta Kurşunlu Cami'sine ibadet etmek için gelen insanlar misafir edilirdi. Konağın bahçesinde her Cuma namazından sonra yemek verilir ve hankahta kalan öğrenciler için para toplanırdı (Orak, 2018: 87). Tarihi konak günümüzde restore edilerek Beylerbeyi konağı ve eczane müzesi olarak faaliyet göstermektedir (Foto 4.3).

Foto 4.3. Beylerbeyi Konağı

Sivrioğlu Konağı

Sivrioğlu Kadı Ali Bey tarafından 1880 yılında yaptırılmıştır. Sivrioğlu konağı, yapılan restore çalışmalarından sonra 2017 yılında, Eskişehir Türk Ocakları Şubesi olarak faaliyete açılmıştır (URL-20) (Foto 4.4).

Foto 4.4. Sivrioğlu Konağı

Yeşil Efendi Konağı (Osmanlı Evi)

Konak, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin milletvekillerinden olan “Yeşil Efendi” lakaplı Halil İbrahim Efendi (Sipahioğlu) tarafından yaptırılmıştır. Bu nedenle Yeşil Efendi Konağı adıyla bilinmektedir. Konak aynı zaman da yapıldığı ve yansıttığı geleneksel dönemden dolayı Osmanlı Evi olarak da anılmaktadır. Konağın önemli özelliklerinden birisi de Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal Atatürk'ün bu konakta misafir olmasıdır. 1984 yılında restore edilerek müzeye dönüştürülmüştür. 2004 yılında proje kapsamında restore edilen konak 2005-2014 yılları arasında müze-restoran olarak kullanılmıştır (Boğaziçi Yakut, 2016: 100-101) (Foto 4.5). Konak, 2018 yılında “Atatürk İle Bir Gün Galerisi” adıyla müzeye dönüştürülmüştür. Konağın bir bölümü ise Kara Kamil İletişim Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Foto 4.5. Yeşil Efendi Konağı

4.1.2. Anıtsal Yapılar

Alanda dini, idari ve sosyal amaçlı birçok anıtsal yapı bulunmaktadır. Alanda tespit edilen anıtsal yapılar; külliye, camiler, türbeler, okullar, hanlar ve çeşmelerdir.

4.1.2.1. Külliye

Külliye; sosyal, ekonomik ve dini işlevleri yerine getirmek gibi amaçlarla yapılmış çok amaçlı yapılardır. Tarihte külliye'nin ilk örnekleri İslam Devletlerinde görülmüştür. Külliye içerisinde cami, medrese, aşevi, hamam, imaret ve kervansaray gibi farklı işlevli birçok yapı bulunmaktadır (Yılmaz, 2017: 1).

Alanda bir tane külliye tespit edilmiştir. Geçmişten günümüze Odunpazarı'nın yerleşim çekirdeğini oluşturan Kurşunlu Külliyesi en önemli anıtsal yapı durumundadır.

Kurşunlu Külliyesi

Kurşunlu Külliyesi 16. yüzyıl Osmanlı Dönemine ait bir eserdir. 1500'li yıllarda Osmanlı Devleti vezirlerinden Çoban Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Külliye'nin mimarı kesin olarak belli değildir. Külliye'nin mimarının mimarbaşı Acem Ali olabileceği düşünülmektedir (İnce, 2002: 448-449). Cami kubbesinin kurşunla kaplı olmasından dolayı bu isimle adlandırılmaktadır (Foto 4.6).

Külliye içerisinde cami, medrese, sübyan mektebi, imaret, tabhane, aşevi, kervansaray ve şadırvan bulunmaktadır. Külliye'nin merkez noktasında cami bulunmakta ve külliye'nin dört giriş kapısı bulunmaktadır (Altınsapan ve Tulum, 2016: 2). Külliye'nin içerisinde bulunan bu yapıların günümüzde kullanım işlevleri şu şekildedir;

Cami; günümüzde ibadete açık biçimde işlevini sürdürmektedir.

Medrese; günümüzde batı tarafı “*El Sanatları Çarşısı*” doğu tarafı ise dünyada ilk açılan “*Lüle Taşı Müzesi*” olarak,

Sübyan Mektebi; günümüzde “*Kütüphane*” olarak,

İmaret; günümüzde “*Sıcak Cam Atölyesi*” olarak,

Kervansaray; günümüzde “*Ahşap Eserler Müzesi*” olarak,

Tabhane; günümüzde “*Osman Yaşar Tanaçan Fotoğraf Müzesi*” olarak,

Aşevi; günümüzde “*Odunpazarı Belediyesi Cam Sanatları Merkezi*” olarak kullanılmaktadır.

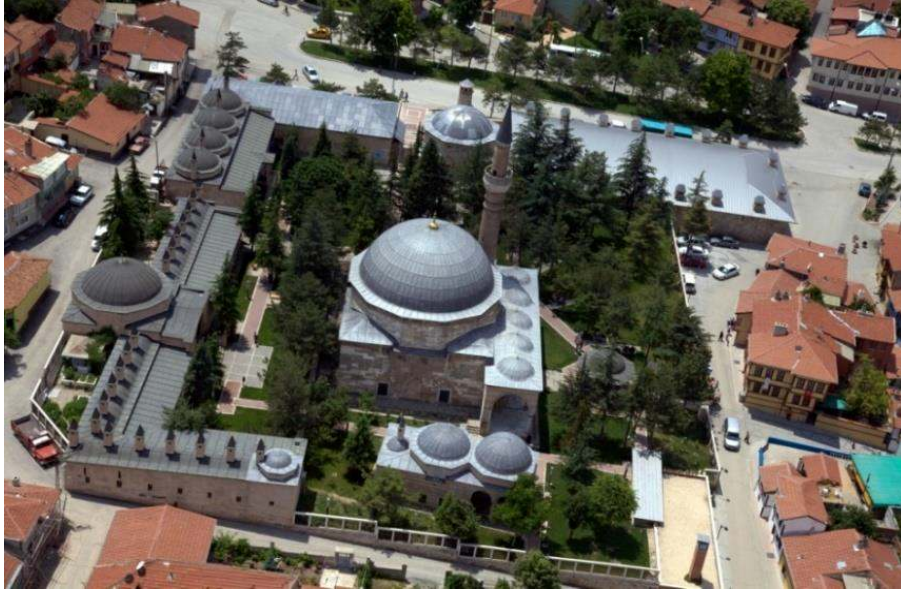

Foto 4.6. Kurşunlu Külliyesi Genel Görünüm

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

4.1.2.2.Camiler

Camilerin toplumumuzda özel bir yeri vardır. Kültürümüzde camiler, dini yapıların başında gelmektedir. Camiler kültürel miras açısından da oldukça önemli yapılardır. Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde tespit edilen camiler aşağıda ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

Kurşunlu Cami

1525 yılında Osmanlı Padişahlarının vezirlerinden Çoban Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami'nin kubbesi kurşunla kaplı olduğu için bu isimle anılmaktadır. Cami kare planlı, tek mekanlı, kubbeyle örtülü, son cemaat yeri bulunan bir yapıdan meydana gelmektedir. Külliye içerisinde kitabeye sahip olan tek yapıdır. Cami de restore çalışmaları yapılarak kullanıma açılmıştır (Altınsapan ve Tulum, 2016: 3) (Foto 4.7).

Foto 4.7. Kurşunlu Cami

Sivrioğlu Cami

Tarihi Selçuklulara dayanan camii 1261 yılında yapılmıştır. Salı Mescidi olarak da bilinmektedir. Sivrioğlu Kadı Alibey yaptırmıştır. Camii birçok kez restore edilmiş ve isim değiştirmiştir (Orak, 2018: 78) (Foto 4.8).

Foto 4.8. Sivrioğlu Camii

Müftü Cami

Caminin ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte 1800'li yıllarda yaptırıldığı düşünülmektedir. Müftü Hacı Süleyman Hakkı tarafından yaptırılmıştır (Orak, 2018: 77) (Foto 4.9).

Foto 4.9. Müftü Cami

Akcamî (İshak Fakih Cami)

Halk arasında bir süre “*Kümbet Cami*” adıyla da anılmıştır. Cami arşivde İshak Fakih adına kayıtlıdır. Aslında hamam olarak inşa edilen yapı, bir süre hamam olarak kullanıldıktan sonra camiye dönüştürülmüştür (Altınsapan ve Parla, 2015: 20) (Foto 4.10).

Foto 4.10. Ak Cami

Orta Işık Cami

Hangi tarihte yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Mescidi ilk Aşıkzade Mehmet Efendi tarafından yaptırılmıştır. Tahrip olan camii Hacı Mehmet Ağa tarafından tekrar yaptırılmıştır. 1835 yılında kullanıma açılmıştır (URL-21) (Foto 4.11).

Foto 4.11. Orta Işık Cami

Tiryakizade Süleyman Ağa Cami

1778 yılında Tiryakizade Süleyman Ağa tarafından yaptırılmıştır. Cami “Eskişehir 2013 Yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı” tarafından “Kalıcı Eserler” kapsamında yeniden restore edilmiştir. Restorasyon öncesinde caminin ismi Tiryakizade Hasan Paşa Camii iken, restorasyon sonrasında Tiryakizade Süleyman Ağa olarak değiştirilmiştir. Camii 2014 yılında ibadete açılmıştır (URL-22) (Foto 4.12).

Foto 4.12. Tiryakizade Süleyman Ağa Cami

Kaynak: (Odunpazarı Belediyesi)

4.1.2.3. Türbeler

İslam coğrafyasında tanınmış şahsiyetlerin mezar anıtları, türbe dışında “kümbet, makam, meşhed, buk’a, darih, kubbe, ravza” gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu adlandırmalara genellikle yapının ait olduğu kişinin makam ve mevkii, mensup olduğu sosyal, dini ve siyasi zümre, ayrıca yapının mimari özelliğini yansıtmakla birbirlerinin yerine kullanılmışlardır (Orman, 2012: 464). Türbeler Türkiye’deki Müslüman halk için önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden toplumumuzda türbe ziyaretleri yaygındır.

Odunpazarı, Eskişehir’deki ilk Müslüman yerleşim bölgesi olması nedeniyle alanda bölgenin öne çıkan bazı şahıslarına ait türbeler bulunmaktadır. Sit alanı içerisindeki belirlenen türbeler aşağıda gösterilmiştir.

Şeyh Şehabettin Sühreverdi Türbesi

Zaviye, Şehabettin Ebu Hafs Ömer b. Abdullah es-Şureverdi adına kurulmuştur. Bugün yöre halkı tarafından “*Salı Tekkesi*” olarak da bilinmektedir. Zaviyenin bahçesinde aynı aileden olduğu düşünülen on kişinin mezarı vardır. Eskişehir’de Fütüvvet teşkilatının kurulması, teşkilatlandırılması ve benimsetilmesinde Şeyh Şehabettin Sühreverdi etkin rol oynamıştır (Doğru, 1992: 81) (Foto 4.13).

Foto 4.13. Şeyh Şehabettin Sühreverdi Türbesi

Şeyh Nusreddin Hazretleri Türbesi

Türbenin ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Türbenin yazıtına göre, Kabe de Beytullah'ın hizmetkarı olarak görev yapan Şeyh Nusreddin Hazretleri arkadaşının ısrarı üzerine Eskişehir'e misafir olarak gelmiştir. Misafir olduğu evde vefat eden Şeyh Nusrettin Hazretleri olduğu yere gömülür. Kutup Şeyh Nusrettin Dede, Tezveren Dede olarak da tanınmaktadır. Türbesi isminin de verildiği Şeyh Nusrettin sokakta bulunur. Türbe basit küçük bir yapıdan oluşmaktadır (Foto 4.14).

Foto 4.14. Şeyh Nusreddin Dede Türbesi

Ahu Mahmud Dede Türbesi

Kurşunlu Külliyesinin batısında yer alan türbenin yapım yılı kesin olarak bilinmemektedir. Türbe de peygamber soyundan geldiği söylenen Ahu Mahmud Dede yatmaktadır. İki odadan oluşan türbe de aynı zamanda yaşlı bir kadın yaşamaktadır. Türbe mutfağın ortasında yer almaktadır (Foto 4.15).

Foto 4.15. Ahu Mahmud Türbesi

Hasan Dede Türbesi

Hasan Dede Türbesi, külliyenin arkasındaki bahçede bulunmaktadır. Türbe'de Hasan Dede, Hasan Dede'nin oğlu ve bu dergahtan başka önemli şahıslarında kabirleri

bulunmaktadır. Hasan Dede 19. yüzyıl da Eskişehir Mevlevihanesi’ni tekrar aktif hale getiren dergahın en önemli şeyhlerinden birisidir (Orak, 2018: 83) (Foto 4.16).

Foto 4.16. Hasan Dede Türbesi

4.1.2.4.Okullar

Odunpazarı sit alanı içerisinde kültürel miras açısından önem teşkil eden okullar tespit edilmiştir.

Atatürk Lisesi

Bina, Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılmıştır. Aslında Hükümet Konağı olarak yapılan bina Mustafa Kemal Atatürk ile yapılan görüşme ile liseye dönüştürülme kararı alınmıştır (Koçlu ve Birgün, 2015: 211). Günümüzde ise hala lise olarak kullanıma devam edilmektedir (Foto 4.17).

Foto 4.17. Atatürk Lisesi

Turan Numune Mektebi (Cumhuriyet Tarihi Müzesi)

1916’da Turan Numune Mektebi olarak Mimar Kemal Bey tarafından yapılmıştır. Kurtuluş Savaşı esnasında hastane olarak kullanılmış. Daha sonra ise hapishane olarak kullanılmıştır. Bina Cumhuriyet’in ilanından sonra tekrar okula dönüştürülmüş ve 1930’a

kadar ilkokul olarak kullanılmıştır. Daha sonra Eskişehir Lisesi, Defterdarlık ve Askerlik Şubesi olarak kullanılmıştır. 1994’de Anadolu Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi Müzesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Koylu ve Birgün, 2015: 211-212) (Foto 4.18).

Foto 4.18. Cumhuriyet Tarihi Müzesi

Malhatun Mektebi

Yapı, 1924-1925 yıllarında Malhatun Mektebi olarak inşa edilmiştir. 1970’e kadar eğitim amaçlı kullanılan bina 1988 yılında Etnografya Müzesi’ne dönüştürülmüştür. (Orak, 2018: 76). Günümüzde ise bina tahrip olmuş durumda ve kullanılmamaktadır (Foto 4.19).

(a)

(b)

Foto 4.19. Malhatun Mektebi’nin yandan (a) ve önden (b) görünümü

4.1.2.5. Hanlar

Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde kültürel miras açısından önemli olan bir han tespit edilmiştir.

Atlıhan El Sanatları Çarşısı

Han, Eskişehir’in büyük toprak sahiplerinden olan Takattin Bey tarafından 1850’li yıllarda yaptırılmıştır. Bu han da, uzaktan gelen pazarcılar, seyyahlar ve köylüler hem

kendileri hem de hayvanları konaklamaktadır (URL-23). Han, 2006 yılında Odunpazarı Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Günümüzde Han, lületaşı, cam, toprak gibi geleneksel sanat ürünlerinin sergilendiği satıldığı bir yer haline gelmiştir. Han turistlerin yoğun uğrak noktalarından biridir (Foto 4.20).

Foto 4.20. Atlihan El Sanatları Çarşısı

4.1.2.6. Çeşmeler

Çeşmelerin Türk mimarisinde önemli bir yeri vardır. Çeşmeler konumları ve yapılış amaçlarına göre sınıflandırılmıştır. Mahalle çeşmeleri, meydan çeşmeleri cami çeşmeleri, şadırvan çeşmeleri, köşe başı çeşmeleri, sokak çeşmeleri, duvar çeşmeleri, oda çeşmeleri, namazgah çeşmeleri gibi farklı isimlerle adlandırılmaktadır (Bektaşoğlu, 2013: 52-54).

Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde pek çok çeşme yapısı bulunmaktadır. Genellikle yöre de yaşayan üst düzey halk tarafından yaptırılan çeşmelerin bazıları aktif olarak kullanılmakta iken bazıları ise tahrip olmuş ve kurumuştur. Bir kısmı da restorasyon çalışmaları ile tekrar kente kazandırılmıştır. Eski dönemlerin mimarisini yansıtan bu çeşmeler kültürel miras değeri taşımaktadır. Tespit edilebilen bazı önemli çeşmeler aşağıdaki gösterilmiştir.

Usta Ayaz Çeşmesi

Usta Ayaz Çeşmesi; Dede Mahallesi, Usta Ayaz Sokak ve Sivrioğlu Sokağın olduğu birleştiği noktada yer almaktadır. Yazıtında 1790 yılı ve Eskişehir Türbeleri Bakım Onarım ve Geliştirme Derneği tarafından düzenlenmiş olduğu yazmaktadır. Çeşmenin üzerinde Arapça harflerle yazılı olan çerçeveler bulunmaktadır (Foto 4.21).

Foto 4.21. Usta Ayaz Çeşmesi

Mücellit Çeşmesi

Mücellit Çeşmesi; Dede Mahallesi, Mücellit Sokakta bulunmaktadır. Çeşmenin üzerinde Arapça harflerle yazılı olan çerçeveler bulunmaktadır. Çeşme günümüzde akar durumda değildir (Foto 4.22).

Foto 4.22. Mücellit Çeşmesi

Mücellit 2

Mücellit Çeşmesi; Paşa Mahallesi, Mücellit Sokakta bulunmaktadır. Çeşme sokakta bulunan bir evin duvarına bitişik durumda yapılmıştır. Çeşmenin üzerinde bir yaprak figürü bulunmaktadır. Yazıtında 1934 yılı yazmaktadır. Çeşme, 2010 yılında Odunpazarı Belediyesi tarafından restore edilmiş bölgeye kazandırılmıştır (Foto 4.23).

Foto 4.23. Mücellit 2 Çeşmesi

Hak Çeşmesi

Hak Çeşmesi; Ak Cami Mahallesinde, Malhatun Sokakta yer almaktadır. Çeşme bir evin duvarına bitişik durumda bulunmaktadır. Çeşmenin üzerinde bir ay yıldız figürü yer almaktadır. Yazıtına göre, 1856 yılında yapılan çeşme, 2010 yılında restore edilerek tekrar bölgeye kazandırılmıştır (Foto 4.24).

Foto 4.24. Hak Çeşmesi

Zeydanlar Çeşmesi

Zeydanlar Çeşmesi; Ak Cami Mahallesinde, Mumcular Sokakta yer almaktadır. Çeşme sokakta bulunan bir evin duvarına bitişik olarak yapılmıştır. Çeşmenin yazıtında 1888 yılı yazmaktadır (Foto 4.25).

Foto 4.25. Zeydanlar Çeşmesi

Kaymakam Çeşmesi

Kaymakam Çeşmesi; Paşa Mahallesi, Kurşunlu Cami sokakta yer almaktadır. Çeşmenin üzerinde Arapça harflerle “Bismillahirrahmanirahhim”, “Kaynakam Çeşmesi” ve “1733” yazmaktadır (Foto 4.26).

Foto 4.26. Kaymakam Çeşmesi

Hoca Müftü Çeşmesi

Hoca Müftü Çeşmesi; Paşa Mahallesinde, Koca Müftü Sokaktaki meydanda bulunmaktadır. Üzerinde 1945 yazan çeşmenin üzerinde ay yıldız figürü yer almaktadır (Foto 4.27).

Foto 4.27. Hoca Müftü Çeşmesi

Ağasuyu Çeşmesi

Ağasuyu Çeşmesi; Dede Mahallesi, Kemal Zeytinoğlu Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Çeşmenin yapım yılı kesin olarak bilinmemektedir. Fakat çeşmenin yakınlarında yer alan Şehabettin Sühreverdi zaviyesi 1767 yılında Şehi Es-Seyid el Hac Süleyman tarafından tekrar yaptırılırken mescid ile zaviye arasında Ağa Çeşmesi adında bir çeşme yaptırıldığı bilinmektedir. Ağa Çeşmesi ile Ağasuyu Çeşmesi'nin aynı olduğu düşünülmektedir (Doğru, 2005: 47-48'e atfen, Altınsapan ve Gerengi, 2017: 6) (Foto 4.28).

Foto 4.28. Ağa Suyu Çeşmesi

Gözyaşı Çeşmesi

Gözyaşı Çeşmesi; Orta Mahallede, Şeyh Şemsettin Sokakta bulunmaktadır. 2009 yılında Kırım Tatar Evi'nin açılışı için yapılan çeşme Kırım Tatar Kültür Evi'nde yer almaktadır. Çeşmenin asıl önemi ise Kırım da Han Sarayı içerisinde bulunan çeşmenin bire bir aynı örneği olmasından kaynaklanmaktadır (URL-24) (Foto 4.29).

Foto 4.29. Gözyaşı Çeşmesi

Kaynak: (URL-24)

Malhatun Çeşmesi

Malhatun Çeşmesi; Ak Cami Mahallesinde, Malhatun Sokağında bulunmaktadır. Çeşme, bir evin duvarına bitişik durumdadır. Yazıtına göre 1861 yılında yapılan çeşme 2010 yılında restore edilerek tekrar bölgeye kazandırılmıştır (Foto 4.30).

Foto 4.30. Malhatun Çeşmesi

4.2. Somut Olmayan Kültürel Miras Değerleri

Somut olmayan kültürel miras da en az somut kültürel miras kadar önemli ve korunması gereken unsurları içerisinde barındırır. Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde her ne kadar somut kültürel miras değerleri ağırlıklı olsa da somut olmayan kültürel miras değerleri

de mevcuttur. Odunpazarı'nda öne çıkan somut olamayan kültürel miras unsurları lületaş, Mevlevilik, çiğbörek ve met helvasıdır.

4.2.1. Lületaş İşlemeciliği

Lületaş, Eskişehir ile özdeşleşmiş sanatsal ve ekonomik değere sahip bir cevherdir. Türkiye lületaş rezervi bakımından birinci sırada yer almaktadır (Taşlıgil ve Şahin, 2011: 436). Lületaş, çıkartan ustalar tarafından “patal taş” ve “aktaş” olarak adlandırılır (Algan, 2015: 3). Lületaş, deniz köpüğü ve sabun köpüğüne olan morfolojik benzerliğinden dolayı tüm dünyada “*Meerschaum*” adıyla bu isimlerle de anılmaktadır. Viyana'nın uzun yıllar boyunca lületaşının merkezi konumunda olmasından dolayı bir süre uluslararası pazarlarda Viyana taşı olarak da anılmıştır. Lületaş, ülkemizde Eskişehir ile özdeşleşmiş olduğundan dolayı Eskişehir taşı olarak da bilinmektedir. Aynı zaman da lületaş coğrafi işaretler kapsamına alınmış, tescillenmiş ve literatüre “Eskişehir Lületaş” olarak geçmiştir (Taşlıgil ve Şahin, 2011: 439).

Lületaş, madencilikte “sepiyolit” olarak bilinen ve zor şartlarda çıkartılan bir taştır. Lületaş bir çeşit kildir ve kabaca iki türü vardır. Birinci türü, topraktan yumrular halinde çıkartılan lületaş, ikinci türü ise tabakalı sepiyolit olarak adlandırılan ve sanayide kullanılan türdendir. Lületaş sepiyolit sınıfının en kaliteli olanıdır. Eskişehir lületaş, başta pipo imalatı olmak üzere, tüm dünyada en fazla tercih edilen taştır (Algan, 2015: 3).

Lületaş, günümüzde oldukça ilkel yöntemlerle çıkarılmaktadır. Tünellerin derinliği 5 metreden 150 metreye kadar değişebilmektedir. Derinlere inildikçe çıkarılan lületaşının kalitesi artmakta ve daha iri yumrular bulunmaktadır (Taşlıgil ve Şahin, 2011: 441).

Lületaş yumuşak bir maden olduğu için şekil vermesi kolaydır. Lületaş ilk çıkarıldığı zaman nemlidir ve o haliyle kolaylıkla şekil verilebilir. Ancak kuruduğu zaman sertleşir ve şekil vermesi zorlaşır. Bu nedenle işlenirken ıslatılan lületaş bir sabun sertliği kıvamına gelir ve işlenmesi kolaylaştırılır (Algan, 2015: 3).

Lületaş ustaları bu taşı işleyerek pek çok ürün elde etmektedir. Özellikle pipo üretiminde kullanılan lületaşından birçok farklı aksesuar ve süs eşyası üretilmektedir (Foto 4.38). Odunpazarı sit alanı içerisinde Atlıhan El Sanatları Çarşısı başta olmak üzere birçok lületaş üretim noktasına rastlamak mümkündür. Ayrıca dünya da ilk Lületaş Müzesi 2008 yılında Kurşunlu Külliyesi içerisinde açılmıştır.

Lületaşının ilk ortaya çıkması ile ilgili olarak bir köstebek efsanesi bulunmaktadır. Bu efsaneye, somut olmayan kültürel miras kapsamında hem sözlü gelenek ve anlatımlarına, hem de el sanatlarına örnek teşkil etmekte olduğu için yer verilmiştir.

“Bir gün genç bir çoban bölgenin Karatepe yöresindeki köylerine gitmektedir. Genç çoban yorgun düşer, acıkır, oturur; azığını çıkarıp yemeğini yemeye başlar. O sırada, topraktaki bir delikten bir canlının aktaş toprakları yüzeye çıkarmaya çalıştığını görür. Çoban bunlardan birine eline alır ve çakısıyla yontmaya başlar. İlk çakı darbesiyle taş birdenbire ayın on dördü gibi güzel bir kız oluverir. Kız dile gelir ve "Ah insanoğlu bana kıymasaydın!" diye bağırarak köstebeğin açtığı delikten içeri girip kaybolur. Delikanlı da kızın ardından başlar deliği eşelemeye. Günler geçer delikanlıdan haber alınamaz. Delikanlıyı arayan köylüler yerin yedi kat altında bu daracık kuyuda boğulmuş olarak bulurlar. Elinde sıkı sıkı tuttuğu ak taşları ile birlikte avuçlarında sımsıkı tuttuğu bir parça lületaşı varmış. O günden beri her lületaşı parçasında, çobanın ölümüne sürüklendiği sevdanın izlerini görmüş köylüler” (URL-25).

4.2.2. Mevlevilik

Eskişehir Mevlevihanesi, Mevlevi tekkeleri içerisinde Konya’daki “Asitane-i Aliyye” adındaki Mevlana dergahından sonra gelen on bir Mevlevihaneden biri olup aynı zaman da büyük dergah “Asitane” sayılmaktadır. (Adalıoğlu, 2017: 35).

Eskişehir Mevlevihanesi Kurşunlu Külliyesi içerisinde bulunmaktadır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv kayıtlarına göre Kurşunlu İmareti 1572- 1925 yılları arasında Mevlevihane olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Külliye’nin banisi Çoban Mustafa Paşa, dönemindeki tasavvufi akımlara ilgi gösteren biri olduğundan dolayı yaptırdığı Menzilhane’nin bir kısmını Mevlevi tarikatına tahsis etmesinin muhtemel olduğu düşünülmektedir (Adalıoğlu, 2017: 35).

Eskişehir Mevlevihanesinin bilinmekte olan şeyhleri (Adalıoğlu, 2007: 256);

Şeyh Mustafa oğlu Şeyh Halil Efendi (1572-?)

Şeyh Muhammedoğlu Mustafa (19. yüzyıl başları)

Şeyh Süleyman (?-?)

Şeyh Muhammed Kasım (?-?)

Çürükoğlu Şeyh Hacı Hafız Hüseyin Dede Efendi (?-1865)

Şeyh Hasan Hüsnü Dede (1865-1907-8)

Şeyh Şemsettin Efendi (1908-1913)

Şeyh Bahaeddin Efendi (1913-1925)

Mevlevi şeyhlerinden bazılarının isimlerinin alandaki sokaklara verildiği görülmektedir. Çürük Hoca Sokağı ve Şeyh Şemsettin Sokağı bunun örneklerindendir. Bu durum Mevlevilik tarikatının alanda ne kadar etkili olduğunun bir göstergesidir denilebilir.

2008 yılında Eskişehir Mevlevihanesi Kültür Derneği kurulmuştur. Bu derneğin amacı Eskişehir’de Mevlevi kültürünü devam ettirmektir. Dernek Mevlevilik etkinlikleri için Kurşunlu Külliyesi içerisinde bulunan Semahane’yi kullanmaktadır. Burada sema ayini, tasavvuf müziği, Mesnevi okumaları ve konferans gibi faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Ayrıca külliye içerisindeki Sübyan Mektebi de kütüphaneye dönüştürülmüş ve dernek tarafından kullanılmaktadır (Adalıoğlu, 2017: 36-37). Buna göre, somut olmayan kültürel miras unsurlarından Mevlevilik Odunpazarı’nda yapılan Mevlevilik faaliyetleriyle sürdürülmeye çalışılmaktadır.

4.2.3. Çiğbörek

Odunpazarı’nda öne çıkan diğer bir unsur çiğbörektir. Çiğböreğin coğrafi işaret başvurusunu Eskişehir Ticaret Odası yapmıştır. Coğrafi işaret 17.03.2012 tarih ve 28236 sayılı Resmi Gazetede ilan edilmiştir. 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname’nin 12. Maddesi gereğince 19.04.2010 tarihinden geçerli olmak üzere tescil edilmiştir. Tescil belgesine göre çiğbörek “*genel olarak un, su ve tuzdan oluşan hamurun dinlendirilip küçük parçalar (topaklar) halinde açıldıktan sonra; kıyma, soğan, tuz, su ve karabiber ile hazırlanan iç malzemesinin konularak kızgın yağda pişirilmesi ile elde edilen bir börek çeşididir*” şeklinde ifade edilmiştir (URL-26).

4.2.4. Met Helvası

Met helvasının coğrafi işaret başvurusu Eskişehir Ticaret Odası tarafından 12.05.2010 tarihinde yapılmıştır. Bu coğrafi işaret 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 12.05.2010 tarihinden itibaren korunmak üzere coğrafi işaret olarak tescil edilmiştir. Tescil belgesine göre met helvası, “*un, yağ, şeker, sitrik asit monohidrat ve su kullanılarak lif haline getirilmiş, 2 cm çapında ve 7,5 cm uzunluğunda yuvarlak olarak hazırlanan, yatay kesilmiş bir şekerleme cinsi*” şeklinde ifade edilmiştir. Tescil belgesinde met helvasının adını met (çubuk) ve aşık kemiği ile beraber oynanan bir oyundan aldığına dair bir rivayet olduğu belirtilmektedir (URL-27).

4.3. Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Sunumu: Müzeler

Müze kavramı, “mouseion” sözcüğünden türemiş olup iham perilerin düşünme yeri anlamına gelmektedir. 16 yüzyılda kişisel koleksiyon odalarını korumak, 18. yüzyılda ise koleksiyonları korumak, sergilemek ve halka açmak için kullanılan kuruluş olmuştur. Sonraki yüzyıllarda ise bireysel koleksiyonculuktan ziyade kültürel değeri olan nesnelerin toplandığı ve sergilendiği yapılar olarak kullanılmaya başlanmıştır (Zülfikar ve Ediz, 2020: 68).

Somut ve somut olmayan kültürel mirasın kuşaktan kuşağa aktarımını sağlayan müzeler sürdürülebilirliğin sağlanması açısından oldukça önemlidir. 2019 yılında Japonya Kyoto’da Uluslararası Konferans Merkezi’nde düzenlenen 25. Olağanüstü Genel Kurul’da ICOM tarafında yapılan yeni müze tanımı şöyledir;

“Müzeler, geçmiş ve gelecek hakkında kritik diyaloglar için demokratikleştirici, kapsayıcı ve çok sesli (polifonik) alanlardır. Bugünün çatışmalarını ve zorluklarını kabul edip ele alarak, toplum adına korumakla yükümlü oldukları eserleri ve örneklerini gelecek nesiller için güvence altına alır, her kesimden insanın bu kültürel mirasa erişimi için eşit haklar sağlar. Müzeler kar amaçlı değildir. Katılımcı ve şeffaflar ve insan onuruna ve sosyal adalete, küresel eşitlik ve küresel refah düzeyine katkıda bulunmayı amaçlayan dünya anlayışlarını toplamak, korumak, araştırmak, yorumlamak, sergilemek ve geliştirmek için çeşitli topluluklarla aktif ortaklıklar içerisinde çalışırlar.”

Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde birçok farklı türde müze bulunmaktadır. Bu müzelerde somut ve somut olmayan birçok eser sergilenmektedir. Sit alanında tespit edilen müzeler aşağıda gösterilmiştir.

Odunpazarı Modern Müze (OMM)

2019 yılında açılan Odunpazarı Modern Müze, Japon mimar Kengo Kuma tasarımına sahiptir. Alanın geleneksel tarihi dokusuna uyumlu olarak tasarlanan yapının dış kaplaması ahşap malzemedir. Müzede, Türkiye’den ve dünyadan ünlü sanatçıların çağdaş eserleri sergilenmektedir. Yapı içerisinde sergi alanının yanı sıra cafe, restoran, müze dükkanı ve çeşitli etkinlik mekanları da barındırmaktadır. Bölgede oldukça ilgi gören yapı ziyaretçilerine farklı bir deneyim sunmaktadır (URL-28).

Lületaşı Müzesi

Müze, 2008 yılında Odunpazarı Kurşunlu Külliyesi içerisinde açılmıştır. Müze dünyada açılan ilk lületaşı müzesidir. Müzede lületaşından yapılmış çeşitli ürünler

sergilenmektedir. Özellikle pipo başta olmak üzere lületaşından yapılmış olan ürünler müze de ziyaretçiler ile buluşmaktadır.

Eskişehir Kurtuluş Müzesi

Eskişehir Kurtuluş Müzesi, 2016 yılında Mestanoğlu Halil Konağı'nda ziyaretçilere açılmıştır. İsmet Paşa'nın, İnönü Savaşları sırasında Mestanoğlu Halil Konağı'nda konaklamış olması yapının Kurtuluş Müzesi olarak tasarlanmasında etkili olmuştur. Müzede milli mücadele yılları karikatürler, belgeseller, fotoğraflar ve yazılı belgelerle anlatılmaktadır (URL-29).

Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi

2013 yılında Odunpazarı'nda açılan müze, Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanı Yılmaz Büyükerşen tarafından Eskişehir'e kazandırılmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde bulunan Madam Tussaud Müzesi'nin Türkiye'deki ilk örneği Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi'dir. Müzede Yılmaz Büyükerşen'in Büyükşehir Belediyesi'ne bağışladığı yerli ve yabancı ünlü 200 kişinin heykeli bulunmaktadır (URL-30).

Ahşap Eserler Müzesi

Müze, Odunpazarı'nda Kurşunlu Külliyesi içerisinde açılmıştır. Müzede, 2015 yılında dünyada üçüncüsü Türkiye'de ise birincisi düzenlenen Uluslar arası Ahşap Festivali'nde üretilen ve sonraki yıllarda düzenlenen festivallerde üretilen 162 ahşap eser yer almaktadır (URL-31). Müze, bölgede ziyaretçiler tarafından büyük ilgi görmektedir.

Tayfun Talipoğlu Daktilo Müzesi

Tayfun Talipoğlu Daktilo Müzesi, 2016 yılında Odunpazarı'nda Şamlıoğlu Konağı'nda açılmıştır. Türkiye'nin ilk daktilo müzesi olan Tayfun Talipoğlu Daktilo Müzesi'nde, Gazeteci ve Televizyon yapımcısı Tayfun Talipoğlu'nun ve birçok bağışçının daktilosu sergilenmektedir. İçerisinde Tayfun Talipoğlu'nun ve Bülent Ecevit'in balmumu heykelleri ve daktiloları da bulunmaktadır (URL-32).

Osman Yaşar Tanaçan Fotoğraf Müzesi

Osman Yaşar Tanaçan Fotoğraf Müzesi, Kurşunlu Külliyesi içerisinde yer almaktadır. Müzede, Fotoğraf Sanatçısı Osman Yaşar Tanaçan'ın Odunpazarı Belediyesine bağışladığı 372 fotoğraf makinesi, fotoğraflar ve fotoğrafçılıkla ilgili koleksiyonlar sergilenmektedir (URL-33). Fotoğrafla ilgili her şeyin yer aldığı müze, ziyaretçilerin oldukça ilgisini çekmektedir.

Atatürk İle Bir Gün Müzesi

Atatürk İle Bir Gün Müzesi 2018 yılında Yeşil Efendi Konağı'nda açılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Kurtuluş Savaşı sırasında Eskişehir ziyaretinde bu konakta bir gece kalmıştır. Kurtuluş Savaşı'nda bu bölgede bulunan materyallerin sergilendiği müzede, Türkiye'de ilk kez bu kapsamda kullanılmış arttırılmış gerçeklik uygulaması ile Atatürk ve Yeşil Efendi ile fotoğraf çektirilebilmektedir. Yapı hem tarihi dokusu hem de Mustafa Kemal Atatürk'ü ağırlamış olmasından dolayı ziyaretçilerin ilgisini çekmektedir (URL-34).

Mustafa Abdulcemil Kırımoğlu Kırım Tatar Müzesi

Kırım Türkleri Kültür Yardımlaşma ve Spor Kulübü Derneği'nin düzenlemiş olduğu Dünya Kırım Tatar Kongresi kapsamında 2016 yılında Odunpazarı'nda açılmıştır. Müzenin temel amacı sürgün ile Eskişehir'e gelen Kırım Tatarları'nın kültürlerinin yaşatmak, tanıtmak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Müzede sergilenen eserler Kırım'dan getirilen ve Eskişehir'li Kırım Tatarlarına ait unsurlardır (URL-35).

Kazan Tatarları Müzesi

Kazan Tatarları Müzesi 2013 yılında Odunpazarı'nda açılmıştır. Müzede Kazan Tatarları'nın kültürünü yansıtan unsurlar sergilenmektedir.

Eğitim Karikatürleri Müzesi

Anadolu Üniversitesi Karikatür Sanatını Araştırma ve Uygulama Merkezi 2002 yılında kurulmuş, Eğitim Karikatürleri Müzesi ise 2004 tarihinde hizmete açılmıştır. Eğitim Karikatürleri Müzesi, yerli ve yabancı karikatüristlerin çalışmalarının ve müze arşivindeki eserlerin sergilendiği daimi sergi salonları ve geçici olarak kişisel karma sergilere ev sahipliği yapmaktadır. Müzede, binden fazla karikatürün yanı sıra seramik malzemelerle yapılmış karikatürlerde bulunmaktadır (Aygün, 2012: 11).

Çağdaş Cam Sanatları Müzesi

2007 yılında Odunpazarı'nda açılan Çağdaş Cam Sanatları Müzesi, Türkiye'nin ilk cam sanatları müzesidir. Müze, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Anadolu Üniversitesi ve Cam Dostları Grubunun işbirliği ile oluşturulmuştur. Müzede yerli ve yabancı birçok sanat eseri sergilenmektedir. Çağdaş Cam Sanatları Müzesi, ziyaretçilerin sıklıkla uğradığı müzelerin başında gelmektedir (URL-36).

Cumhuriyet Tarihi Müzesi

Yapı, 1916 yılında Turan Numune Mektebi olarak inşa edilmiştir. Cumhuriyet Tarihi Müzesi, Anadolu Üniversitesi tarafından 1994 yılında açılmıştır. 2013 yılında yeniden yapılandırmak amacıyla kapatılan müze 2019 yılında tekrar ziyarete açılmıştır. Müzede Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş öyküsü belge ve eserlerle anlatılmaktadır. Müze barındırdığı bu tarihi özellikler ile çok sayıda ziyaretçi çekmektedir (URL-37).

Kent Belleği Müzesi

Kent Belleği Müzesi 2012 yılında açılmıştır. Müze içerisinde Eskişehir'in geçmişten bu yana gelişiminde rol oynayan alana özgü unsurları barındırmaktadır. Müze unsurları aynı zamanda dijital ortama taşınmıştır. Müze bu özellikleriyle ziyaretçilerin Eskişehir'i daha iyi tanımasını sağlamaktadır.

Eskişehir Ticaret ve Sanayi Müzesi (ETOMÜZE)

2017 yılında hizmete giren Eskişehir Ticaret ve Sanayi Müzesi kalıcı eserler kapsamında hayata geçirilmiştir. Eskişehir'in 3000 yıllık ticaret ve sanayi geçmişini anlatan müze kentin ekonomi tarihine ışık tutmaktadır. Müzeyi her yıl binlerce kişi ziyaret etmektedir (URL-38).

ETİ Şehir ve Göç Müzesi

ETİ A.Ş. sponsorluğu ile yapımına başlanan müze Türkiye'de ilk ve tek göç temalı müze niteliğindedir. Müzede göç ve sürgün temalı sergiler yapılacaktır. Kurşunlu Külliyesi kervansarayının karşısında bulunan müze henüz hizmete açılmamıştır (URL-39).

5. BULGULAR

Bu bölümde yerel halk ile yapılan anket sonucunda elde edilen bulgular, işletme sahipleri ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ve alanı ziyaret eden ziyaretçiler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular ele alınmıştır.

5.1. Yerel Halka İlişkin Bulgular

Odunpazarı kentsel sit alanı geçmişten günümüze yerleşim bölgesidir. Alanda kültürel mirasın korunması ve turizmle olan ilişkisi en fazla burada yaşayan yerel halkı etkilemektedir. Bu bağlamda yapılan ve yapılmakta olan koruma çalışmalarının yerel halkı nasıl etkilediği ve alandaki turizme yönelik algının nasıl olduğu araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Odunpazarı sit alanı içerisinde ikamet eden 155 kişiye anket uygulanmıştır. Bu bölümde yapılan anketlerin sonuçlarına göre Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde yaşayan yerel halkın bu konuya ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

5.1.1. Yerel Halkın Sosyo-Ekonomik Profilleri

Tablo 5.1'e göre ankete katılanların % 40,6'sı kadınlardan, %59,4'ü erkeklerden oluşmaktadır. Erkeklerin ankete katılım oranının fazla olmasının sebebi erkeklerin anket yapılan toplu mekanlarda daha fazla bulunması ve ankete katılım isteklerinin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Anketler 18 yaş ve üzeri kişilerle gerçekleştirilmiştir. Ankete katılanların % 29'u; 19-39 yaş aralığında, % 47.1'i; 40-59 yaş aralığında, %23.9'u ise; 60 yaş ve üzeri kişilerden oluşmaktadır. Alanda yapılan gözlemlere göre yerel halkın çoğunluğu orta yaş ve üzeri insanlardır. Ankete katılanların eğitim düzeyine bakıldığında ise, %32.9 ile en yüksek oranı lise mezunları oluşturmaktadır. Ardından ise % 27.7 ile üniversite, % 22.6 ile ilköğretim, % 15.5 ile ilköğretim ve % 1.3 ile lisansüstü eğitim düzeyine sahip katılımcıların geldiği görülmektedir. Ankete katılanların meslek durumlarına bakıldığında %50.3'ünün özel sektörde çalıştığı, % 20'sinin emekli, % 12.9'unun ev hanımı, % 10.3'ünün kamuda çalıştığı ve % 4.5'inin öğrenci olduğu görülmektedir. Alanda özel sektör de çalışanların sayısının fazla olmasının nedeni ise alanda el sanatları ile uğraşanların sayısının fazla olmasıdır. Ankete katılanların aylık gelir durumuna bakıldığında % 26.6'sının aylık gelirinin 2001'den az, % 53.5'inin 2001-4000 arasında, % 20'sinin ise 4001 ve üzerinde olduğu görülmektedir. Buna göre katılımcıların orta düzeyde gelir durumuna sahip olduğu görülmektedir. Ankete katılanların % 15.5'i; 1-9 yıl arasında, % 24.5'i; 10-20 yıl arasında, % 13.5'i; 21-30 yıl arasında, % 46.5'i; 31 ve üzeri yıldır alanda ikamet ettiklerini belirtmiştir. Buna göre ankete katılanların çoğunluğunun uzun yıllardır alanda ikamet ettiği belirlenmiştir (Tablo 5.1).

Tablo 5.1. Ankete Katılan Yerel Halkın Sosyo-Demografik Profili

Katılımcı Profili	Frekans (n)	Yüzde (%)
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	63	40.6
Erkek	92	59.4
<i>Yaş</i>		
19-39	45	29.0
40-59	73	47.1
≥60	37	23.9
<i>Eğitim</i>		
İlkokul	35	22.6
İlköğretim	24	15.5
Lise	51	32.9
Lisans	43	27.7
Lisansüstü	2	1.3
<i>Meslek</i>		
Özel sektörde ücretli çalışan	78	50.3
Emekli	31	20.0
Ev hanımı	20	12.9
Kamuda çalışan	16	10.3
Öğrenci	7	4.5
Diğer	3	1.9
<i>Aylık Gelir</i>		
≤2000TL	41	26.6
2001-4000 TL	83	53.5
≥ 4001 TL	31	20.0
<i>Odunpazarı'nda İkamet Etme Süresi</i>		
1-9 yıl arası	24	15.5
10-20 yıl arası	38	24.5
21-30 yıl arası	21	13.5
≥ 31 yıl	72	46.5

Ankete katılanlara “İkamet ettiğiniz mahalle neresidir?” sorusu yöneltilmiştir. Ankete katılanların ikamet ettikleri mahallere bakıldığında % 24.5’inin Paşa mahallesinde, % 16.1’inin Dede mahallesinde, % 15.5’inin Orta mahallesinde, % 14.8’inin Akcami

mahallesinde, % 12.3'ünün Şarkıye mahallesinde, % 3.9'unun Alanönü mahallesinde ve % 3.2'sinin Akarbaşı mahallesinde ikamet ettiği görülmektedir (Tablo 5.2).

Tablo 5.2. Ankete Katılan Yerel Halkın İkamet Ettikleri Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalle	Frekans (n)	%
Paşa	38	24,5
Dede	25	16,1
Orta	24	15,5
Akcami	23	14,8
Şarkıye	20	12,9
Akçağlan	18	11,6
Alanönü	7	4,5
Toplam	155	100,0

Ankete katılanlara “Aslen nerelisiniz?” sorusu sorulmuştur. Ankete katılanların % 71.6 ile büyük bir çoğunluğun Eskişehir’in yerli halkı olduğu belirlenmiştir (Tablo 5.3).

Tablo 5.3. Ankete Katılan Yerel Halkın Memleketleri

Sn	Memleket	Frekans (n)	%
1	Eskişehir	111	71.6
2	Afyonkarahisar	13	8.4
3	Konya	4	2.6
4	Ordu	3	1.9
5	Kars	3	1.9
6	Bilecik	3	1.9
7	Artvin	2	1.3
8	Ardahan	2	1.3
9	Kayseri	2	1.3
10	Isparta	2	1.3
11	Karaman	1	.6
12	Batman	1	.6
13	İzmir	1	.6
14	Bartın	1	.6
15	Bitlis	1	.6
16	Kırşehir	1	.6

Tablo 5.3. Ankete Katılan Yerel Halkın Memleketleri “tablonun devamı”

17	Rize	1	.6
18	Uşak	1	.6
19	Kütahya	1	.6
20	Kahramanmaraş	1	.6
	Toplam	155	100.0

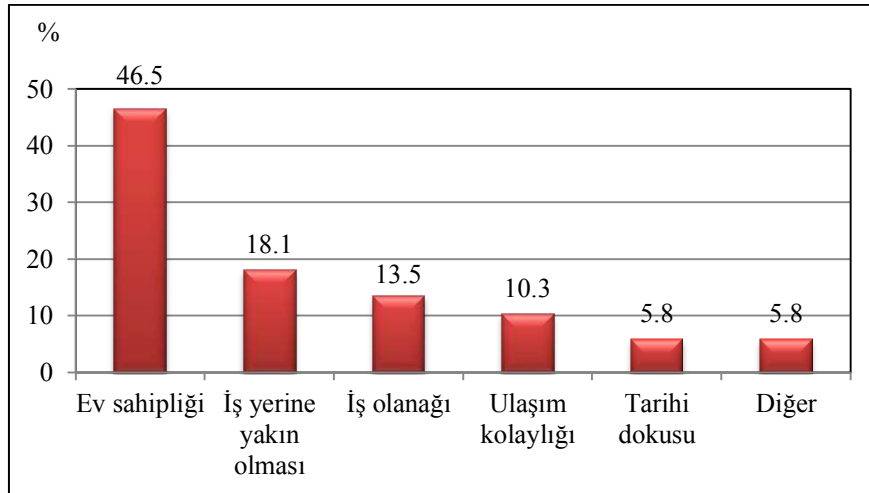
5.1.2. Yerel Halkın Konutlarının Mevcut Kullanım Durumları

Ankete katılanlara konutların mülkiyet durumunu tespit etmek amacıyla “Oturduğunuz evin sahiplik durumu nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Ankete katılanların konutlarının mülkiyet durumuna bakıldığında % 64.5’inin ev sahibi, % 35.5’inin ise kiracı olduğu görülmektedir (Tablo 5.4). Buna göre yerel halkın çoğunluğu ev sahibidir. Alandaki işletmelerin ise konutların aksine çoğunluğunun kira olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5.4. Ankete Katılan Yerel Halkın Konutlarının Mülkiyet Durumu

Sahiplik Durumu	Frekans (n)	%
Ev Sahibi	100	64.5
Kiracı	55	35.5
Toplam	155	100.0

Ankete katılanlara “Odunpazarı’nda ikamet etme nedeniniz?” nedir sorusu sorulmuştur. Ankete katılanların Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde ikamet etme nedenleri Şekil 5.1’de gösterilmektedir. Katılımcıların % 46.5 ile büyük çoğunluğunun ev sahipliğinden dolayı alanda ikamet ettiği görülmektedir.

Şekil 5.1. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı’nda İkamet Etme Nedenleri

Ankete katılanlara “İkamet ettiğiniz konutu nasıl tanımlarsınız?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %38.1’i iç ve dış cephesi yenilenmiş bir ev, % 30.3’ü iç cephesi eski, dış cephesi yenilenmiş bir ev, % 28.4’ü iç ve dış cephesi eski bir ev, % 3.2’si ise dış cephesi eski, iç cephesi yenilenmiş bir ev olarak tanımlamaktadır (Tablo 5.5).

Tablo 5.5. Ankete Katılan Yerel Halkın İkamet Ettikleri Konutları Tanımlama Durumları

Konutun Tanımlanması	Frekans (n)	%
İç ve dış cephesi yenilenmiş bir ev	59	38,1
İç cephesi eski, dış cephesi yenilenmiş bir ev	47	30,3
İç ve dış cephesi eski bir ev	44	28,4
Dış cephesi eski, iç cephesi yenilenmiş bir ev	5	3,2
Toplam	155	100,0

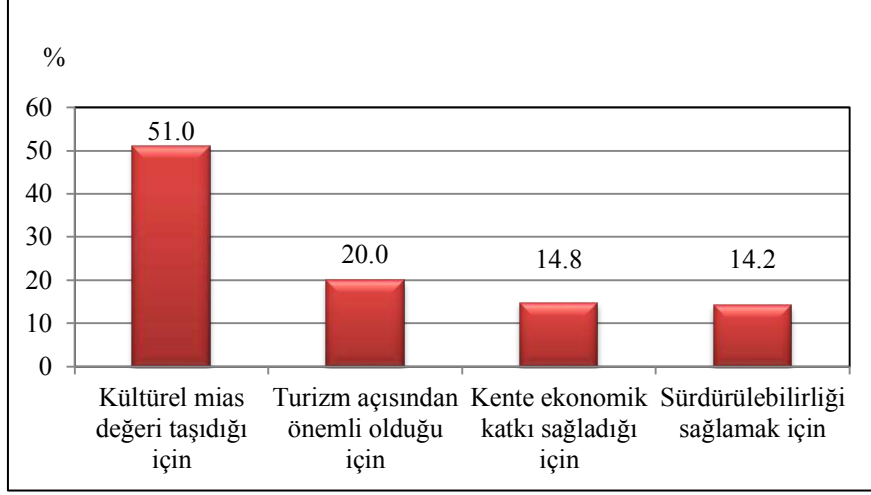
Ankete katılanlara “Konutunuzun kullanım durumu nedir?” sorusu sorulmuştur. Ankete katılanların Odunpazarı kentsel sit alanı içerisindeki konutlarının kullanım durumu Tablo 5.6’da görülmektedir. Katılımcıların % 80.6’sı ile büyük çoğunluğunun mevcut konutunu konut olarak kullandığı görülmektedir. Katılımcıların % 16.1’i işletme olarak, %3.2’si ise hem konut hem işletme olarak kullanmaktadır.

Tablo 5.6. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı Kentsel Sit Alanındaki Konutlarının Kullanım Durumu

Konut Kullanım Durumu	Frekans (n)	%
Konut Olarak Kullanılıyor	125	80,6
İşletme Olarak Kullanılıyor	25	16,1
Hem Konut Hem İşletme Olarak Kullanılıyor	5	3,2
Toplam	155	100,0

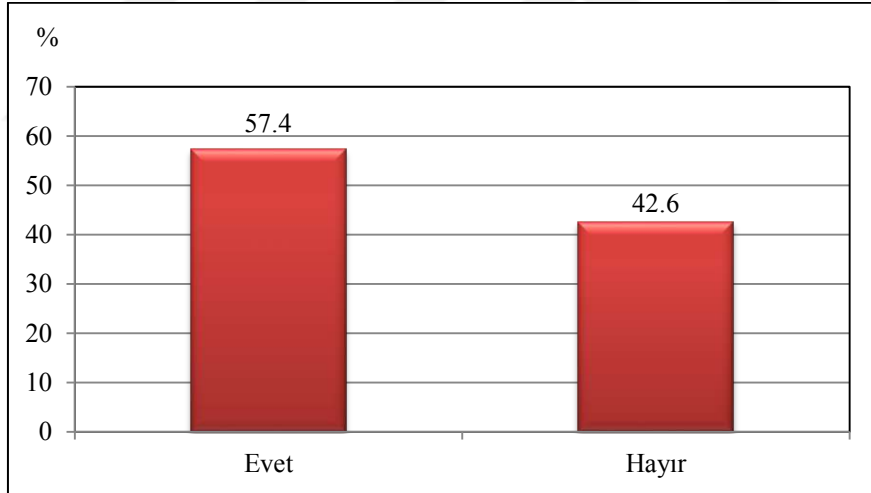
5.1.3. Yerel Halkın Odunpazarı’ndaki Kültürel Mirasa İlişkin Algıları

Ankete katılanlara alandaki kentsel kültürel mirasa ilişkin tutumun belirlenebilmesi amacıyla “Sizce Odunpazarı kentsel kültürel miras alanı neden korunmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 51’i kültürel miras değeri taşıdığı için, % 20’si turizm açısından önemli olduğu için, % 14.8’i kente ekonomik katkı sağladığı için, %14.2’si sürdürülebilirliği sağlamak için kültürel miras alanının korunması gerektiğini düşünmektedir (Şekil 5.2).

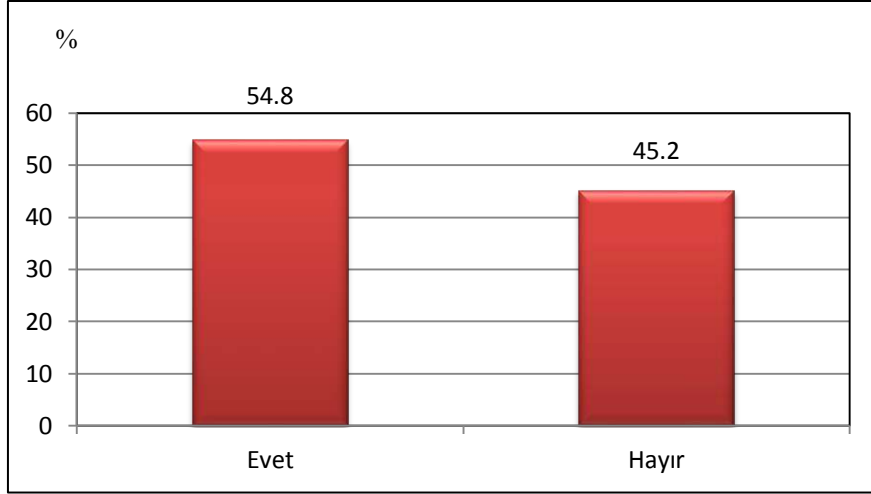
Şekil 5.2. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Kentsel Kültürel Mirasın Korunmasının Gerekçeleri

Yerel halkın alandaki kültürel mirasa olan farkındalığını anlayabilmek için yöneltilen sorulardan birisi “Odunpazarı’nın UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde yer aldığını biliyor muydunuz?” sorusudur. Katılımcıların %57.4’ü evet cevabını verirken, %42.6’sı hayır cevabını vermiştir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı’nın UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde Yer Aldığını Bilme Durumu

Katılımcılara alandaki kültürel mirasın korunma durumuna ilişkin algıları ölçmek amacıyla “Sizce Odunpazarı kentsel kültürel mirası yeterince korunuyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 54.8’i Odunpazarı kentsel kültürel mirasın yeterince korunduğunu düşünürken; %45.2’si ise yeterince korunamadığını düşünmektedir (Şekil 5.4).

Şekil 5.4. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı'ndaki Kentsel Kültürel Mirasın Korunma Durumu

Odunpazarı kentsel kültürel mirasın yeterince korunamadığını düşünen katılımcılara “Odunpazarı kentsel kültürel mirasın yeterince korunamamasının sebebi nedir?” sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcıların % 31.6’sı kurum ve kuruluşlar arasındaki iletişim kopukluğu, % 12.9’u halkın bilinçsiz kullanımı, % 10.3’ü bütçe yetersizliği, % 9.7’si yanlış koruma faaliyetlerinin yapılması, %9’u şehirleşme, % 6.5’i turizm faaliyetlerinin yoğun olması ve % 5.8’i alanda özel mülkiyetin çoğunlukta olması nedeniyle kültürel mirasın yeterince korunamadığını belirtmiştir (Tablo 5.7).

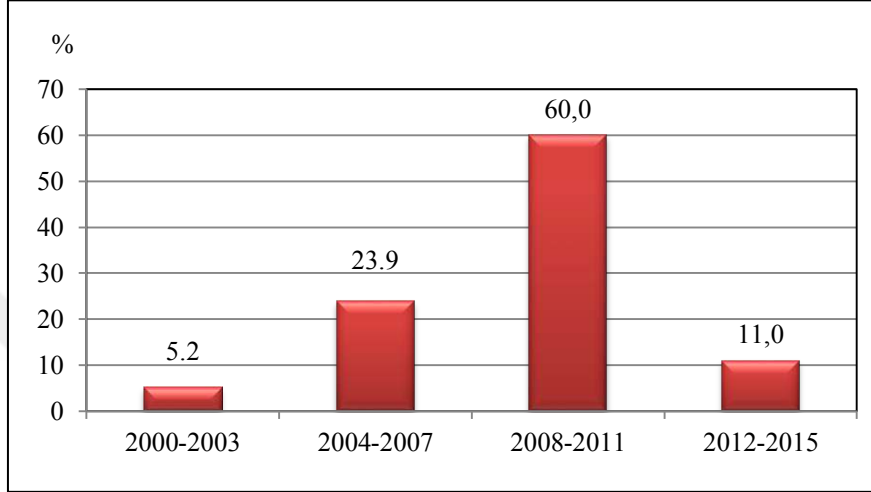
Tablo 5.7. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Kültürel Mirasın Korunamamasının Nedenleri

Kültürel Mirasın Korunamamasının Nedenleri	Birey Sayısı (n)	%
Kurum ve kuruluşlar arasındaki iletişim kopukluğu	49	31,6
Halkın bilinçsiz kullanımı	20	12,9
Bütçe yetersizliği	16	10,3
Yanlış koruma faaliyetlerinin yapılması	15	9,7
Şehirleşme	14	9,0
Turizm faaliyetlerinin yoğun olması	10	6,5
Alanda özel mülkiyetin çoğunlukta olması	9	5,8
Diğer	4	2,6

5.1.4. Yerel Halkın Odunpazarı'ndaki Turizm Faaliyetlerine İlişkin Algıları

Ankete katılanlara “Sizce Odunpazarı’nda turizm ne zaman başladı?” sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcılara göre Odunpazarı’nda turizmin hangi tarih aralığında başladığı Şekil 5.5’te görülmektedir. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplar 2000 ve 2015 yılları

aralığında olduğu için yıllar gruplandırılmıştır. Katılımcıların % 60'ına göre Odunpazarı'nda turizm 2008-2011 yılları arasında başlamıştır. Katılımcıların % 23.9'u 2004-2007 yılları arasında, % 11'i 2012-2015 yılları arasında, % 5.2'si ise 2000-2003 yılları arasında turizmin başladığını düşünmektedir (Şekil 5.5). 2005 yılında başlatılan Odunpazarı Evleri'ni Yaşatma Projesi ile birlikte alandaki restore çalışmalarının ardından alanda turizm faaliyetleri yoğunlaşmaya başlamıştır.

Şekil 5.5. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı'nda Turizmin Başlama Tarihi

Odunpazarı'nda turizmin başlamasında etkili olan öğeleri tespit edebilmek amacıyla yerel halka “Sizce Odunpazarı'nda turizmin başlamasında etkili olan unsurlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 59.4'ü Odunpazarı'nın tarihi dokusu bulunan anıtsal yapılar sayesinde burada turizmin başladığını düşünmektedir. Katılımcıların % 26.5'i alanda yapılan restorasyon ve koruma çalışmaları ile turizmin başladığı görüşündedir. Katılımcıların % 16.8'i el sanatları özellikle de lületaşını turizmin başlamasından önemli bir unsur olarak görmektedir. Katılımcıların % 14.2'si müzeler sayesinde turizmin başladığı görüşündedir. Katılımcıların % 11.6'sı ise belediyenin çalışmaları sayesinde turizmin başladığını düşünmektedir. Özellikle eski Odunpazarı belediye başkanı Burhan Sakallı ve Eskişehir Büyükşehir Belediye başkanı Yılmaz Büyükerşen'in çalışmalarının Odunpazarı'nda turizmin başlamasında çok etkili olduğunu düşünmektedirler (Tablo 5.8).

Tablo 5.8. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı'nda Turizmin Başlamasında Etkili Olan Unsurlar

Unsurlar	Birey sayısı (n)	%
Tarihi doku	92	59,4
Restorasyon ve koruma çalışmaları	41	26,5

Tablo 5.8. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı’nda Turizmin Başlamasında Etkili Olan Unsurlar “tablonun devamı”

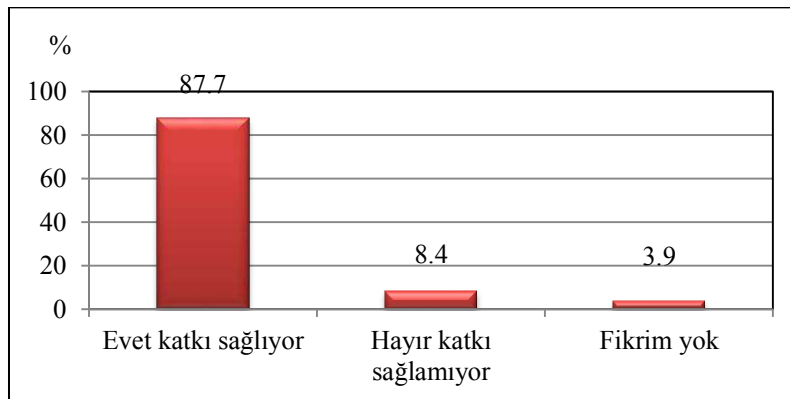
El sanatları	26	16,8
Müzeler	22	14,2
Belediyenin çalışmaları	18	11,6

Ankete katılanlara sorulan sorulardan bir diğeri “Sizce Odunpazarı turistik çekicilikler nelerdir?” sorusu olmuştur. Katılımcılara göre Odunpazarı turistik çekicilikler arasında ilk sırada tarihsel yapılar, ikinci sırada müzeler, üçüncü sırada ise geleneksel el sanatları gelmektedir. Katılımcılar sanatsal etkinliklerin, dini yapıların ve festivallerin daha az turizm çekiciliğine sahip olduğunu düşünmektedir (Tablo 5.9).

Tablo 5.9. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Odunpazarı Turistik Çekicilikleri

Turistik Çekicilikler	Birey sayısı (n)	%
Tarihsel yapılar	134	86,5
Müzeler	98	63,2
Geleneksel el sanatları	84	54,2
Geleneksel yiyecek ve içecekler	47	30,3
Sanatsal etkinlikler (Konser-sergi-gösteri)	27	17,4
Dini yapılar	25	16,1
Festivaller	12	7,7
Diğer	4	2,6

Yerel halkın kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi konusundaki görüşlerini öğrenmek amacıyla “Sizce turizm, Odunpazarı kentsel sit alanının korunmasına katkı sağlıyor mu?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların % 87.7’si turizmin sit alanının korunmasına katkı sağladığını belirtmiştir (Şekil 5.6).

Şekil 5.6. Ankete Katılan Yerel Halka Göre Turizmin Odunpazarı Kentsel Sit Alanının Korunmasına Sağladığı Katkı Durumu

5.1.5. Güvenirlilik Analizi

Güvenirlilik bir ölçeğin taşıması gereken özelliklerden birisidir. Cronbach alfa katsayısı testin güvenirliliğini ölçmede kullanılır. Cronbach alfa değerleri şöyle ifade edilmektedir;

$0.00 < \alpha < 0.40$ ise güvenilir değil

$0.41 < \alpha < 0.60$ ise düşük güvenirlilik

$0.61 < \alpha < 0.80$ ise orta güvenirlilik

$0.81 < \alpha < 1.00$ ise yüksek güvenirlilik (Özdamar, 2002'ye atfen Kılıç, 2016: 48).

Odunpazarı'ndaki turizmin olumlu etkileri konusundaki ölçeğin güvenirliliği Cronbach Alfa testi ile ölçülmüştür. 23 maddelik ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlilik değeri ,843 olarak bulunmuştur. Cronbach Alfa değeri 0.81 değerinden büyük olduğu için güvenirlilik yüksektir (Tablo 5.10).

Tablo 5.10. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,843	23

Odunpazarı'ndaki turizm ve koruma faaliyetleri ve olumsuz etkileri konusundaki ölçeğin güvenirliliği de Cronbach Alfa testi ile ölçülmüştür. 18 maddelik ölçeğin güvenirlilik değeri ,810 çıkmıştır. Cronbach Alfa değeri 0.81 değerinden büyük olduğu için güvenirlilik yüksektir (Tablo 5.11).

Tablo 5.11. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğinin Güvenirlilik Analizi

Cronbach Alfa	Madde Sayısı
,810	18

5.1.6. Normallik Dağılımı

Verilere hangi testlerin uygulanması gerektiği normallik dağılımına bağlıdır. Örneklem büyüklüğü $n > 30$ olduğunda verilerin normal dağılım gösterdiği varsayılır (Şencan, 2005: 193). Verilere, normal dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla normallik testi uygulanmıştır. Ardından verilerin Kurtosis ve Skewness değerlerine bakılmıştır. Turizmin Odunpazarı'na olumlu etkileri ölçeğinin Kurtosis değeri 1,559; Skewness değeri -,189 olarak tespit edilmiştir. Turizmin Odunpazarı'na olumsuz etkileri ölçeğinde ise Kurtosis değeri ,932;

Skewness değeri ise ,330 olarak belirlenmiştir. Tüm bu göstergeler ile verilerin normal dağıldığı kabul edilebilir.

5.1.7. Faktör Analizi

Faktör analizi, birbiri ile ilişkili olan değişkenleri bir araya getirerek daha az sayıda yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı amaçlayan bir istatistiktir (Büyüköztürk, 2002: 472). Faktör analizi yapabilmek için bazı önemli ön koşullar bulunmaktadır (Yaşlıoğlu, 2017: 75);

- Örneklem sayısı değişken sayısından büyük olmalı,
- Örneklem sayısı en az 50 olmalı,
- İfade başına düşen gözlem sayısı yüksek olmalı (ideal oran 1'e 5),
- İfadelerin çoğunluğunun değerleri 0.30'dan büyük olmalı
- Barlett testi anlamlı çıkmalı
- KMO değerinin 0.8 üstü olması mükemmel sayılır.

5.1.7.1. Turizmin Odunpazarı'na Olumlu Etkileri Ölçeğine Ait Faktör Analizi

Yerel halkın turizmin olumlu etkileri konusundaki algı ve tutumlarını belirleyebilmek amacıyla 23 ifadeden oluşturulan ölçeğe faktör analizi uygulanmıştır. Ölçeğin faktör analizine uygunluğunu belirleyebilmek amacıyla öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett's Küresellik testi sonuçları incelenmiştir. KMO değeri %95 güven düzeyinde 0,778'dir. Barlett küresellik testinin sonucu ise anlamlı çıkmıştır (Tablo 5.12). Bu sonuçlar ölçeğin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir.

Tablo 5.12. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğinin KMO ve Barlett's Testi Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin of Sampling	,778	
Barlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1016,136
	Df	190
	Sig	,000

Ölçeğin anlamlı olması için genel kabul gören 0.30'dan daha küçük faktör yüküne sahip olan değerler elenmiştir. Ölçekte bulunan 23 maddeden 3'ü elenmiştir. “Yapılan yenileme çalışmaları işleri olumlu etkilemektedir” maddesi düşük yük değerine sahip olduğu için, “turizm, tarihi sokak ve dokuların korunmasını sağlamaktadır” maddesi ve “ulusal, bölgesel ve yerel yönetimler mali destek sağlamaktadır” maddesi ise binişik değerler olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Böylece faktör analizi 20 madde üzerinde yapılmıştır. Bu 20 madde

dört faktöre ayrılmıştır. Bu dört faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyans % 53,146’dır.

Faktör analizi sonucu belirlenen dört faktör, maddelerin içeriklerine göre adlandırılmıştır. Birinci faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunmasına etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör altı maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 16,449’unu açıklamaktadır. İkinci faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “kültürel mirasın korunmasının alana etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör altı maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 13,927’sini açıklamaktadır. Üçüncü faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “turizmin alana etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör beş maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 12,069’ unu açıklamaktadır. Dördüncü faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “turizmin kültürel mirasa etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör üç maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 10,701’ini açıklamaktadır (Tablo 5.13).

Tablo 5.13. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları

Değişkenler	Bileşenler			
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
F1. Yerel Yönetimlerin Kültürel Mirasın Korunmasına Etkileri				
Koruma konusunda sponsorluklar artmaktadır.	,845			
Koruma konusunda danışmanlık vb. gibi teknik yardımlar artmaktadır.	,835			
Alandaki kültürel değerlere ilişkin araştırma ve eğitim faaliyetleri devam etmektedir.	,762			
Koruma konusunda karar alma sürecine yerel halk, yerel yönetimler vb. gibi tüm paydaşlar dahil edilmektedir.	,527			
Kaynak yaratan bir sektör olarak turizm doğru şekilde planlanıp yönetilmektedir.	,476			
Koruma konusunda STK’lar bulunmaktadır.	,439			
F2. Kültürel Mirasın Korunmasının Alana Etkileri				
Sürdürülebilir koruma sağlanmıştır.		,731		
Kentsel kültürel mirası koruma yönündeki çalışmalar artmaktadır.		,680		
Yerel yönetimler koruma konusuna önem vermektedir.		,663		
Restorasyon çalışmaları doğru yöntemlerle yapılmaktadır.		,562		
Tarihi bina grupları çevresindeki yapılaşma kontrol altındadır.		,547		
Kamulaştırma artmıştır (müze, kütüphane, kültür merkezi vb. gibi kullanım).		,443		

Tablo 5.13. Turizmin Olumlu Etkileri Ölçeğinin Faktör Analizi Sonuçları “tablonun devamı”

F3. Turizmin Alana Etkileri				
Turizm tesisleri artmaktadır.			,743	
Yerel kültürel etkinlikler artmaktadır			,721	
Turizm el sanatlarının canlanmasını sağlamaktadır.			,691	
Alanda tarihi yapıları ve çevreyi koruma bilinci artmaktadır.			,612	
Alt yapı hizmetleri artmaktadır.			,522	
F4. Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri				
Turizm, alandaki yok olmuş yapıların yeniden yapılmasını (rekonstrüksiyon) sağlamaktadır.				,805
Turizm, Odunpazarı’nda tarihi binaların (otel, restoran vb. şekilde) yeniden kullanımını sağlamaktadır.				,803
Turizm, Odunpazarı’nda tarihi binaların restorasyon çalışmalarını hızlandırmaktadır.				,708
Varyansı Açıklama Oranı	16,449	13,927	12,069	10,701
Toplam Varyansı Açıklama Oranı	53,146			

5.1.7.2. Turizmin Odunpazarı’na Olumsuz Etkileri Ölçeğine Ait Faktör Analizi

Turizmin Odunpazarı’na olumsuz etkileri ölçeğinin KMO değeri % 95 güven düzeyinde 0,680’dir. Barlett kürsellik testinin sonucu ise anlamlı çıkmıştır (Tablo 5.14). Bu sonuçlar ölçeğin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir.

Tablo 5.14. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğinin KMO ve Barlett’s Testi Sonuçları

KaiserMeyer-Olkin of Sampling Adequacy	,680	
Barlett’s Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	655,141
	Df	91
	Sig	,000

Ölçeğin anlamlı olması için genel kabul gören 0.30’dan daha küçük faktör yüküne sahip olan değerler elenmiştir. Ölçekte bulunan 18 maddeden 4’ü elenmiştir. “Alandaki yapılaşmalar görsel kirliliğe neden olmaktadır” maddesi, “turizmden elde edilen gelirler koruma çalışmalarına ayrılmamaktadır” maddesi, “tarihi dokuya zarar verilmektedir” maddesi ve “alandaki aşırı kalabalıklaşma görülmektedir” maddesi binişik değerler gösterdiği için ölçekten çıkarılmıştır. Böylece faktör analizi 14 madde üzerinde yapılmıştır. Bu 14 madde dört faktöre ayrılmıştır. Bu dört faktörün ölçeğe ilişkin açıkladıkları toplam varyans % 56,702’dir.

Faktör analizi sonucu belirlenen dört faktör, maddelerin içeriklerine göre adlandırılmıştır. Birinci faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “turizmin sosyo-kültürel yapıya etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör üç maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 16,844’ünü açıklamaktadır. İkinci faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “turizmin yapılaşmaya etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör dört maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 15,132’sini açıklamaktadır. Üçüncü faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “turizmin çevreye etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör dört maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 14,719’unu açıklamaktadır. Dördüncü faktör, maddelerin ifade ettiği içeriklere dayanarak “turizmin kültürel mirasın kullanımına etkileri” olarak adlandırılmıştır. Bu faktör üç maddeden oluşmaktadır ve toplam varyansın % 10,007’sini açıklamaktadır (Tablo 5.15).

Tablo 5.15. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğine Faktör Analizi

Değişkenler	Bileşenler			
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4
F1. Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkileri				
Yöreye özgü sosyo-kültürel nitelikler yozlaşmaktadır.	,890			
Alanda yaşayan kişilerin yaşam biçimleri bozulmaktadır.	,854			
Turistler kültürel yapı ve yerel yaşam biçimine yeterince uyum sağlayamamaktadır.	,619			
F2. Turizmin Yapılaşmaya Etkileri				
Alanda yeni yapıların sayısı artmıştır.		,822		
Alanda yeni binaların çoğalması, eski binaların yok olmasına yol açmaktadır.		,802		
Alanda gelenekseli taklit eden yapılar artmıştır.		,515		
Alanda plansız gelişim artmaktadır.		,493		
F3. Turizmin Çevreye Etkileri				
Konut, arazi, mal ve hizmet fiyatları artmaktadır.			,721	
Gürültü kirliliği artmaktadır.			,690	
Trafik sorunu artmaktadır.			,650	
Çevresel kirlilik artmaktadır.			,594	
F4. Turizmin Kültürel Mirasın Kullanımına Etkileri				
Özel kişilere kiralama oranı artmıştır.				,629
Binalar karakterine uygun kullanılmaktadır.				,589
Alanda turizm nedeniyle yoğun kullanım talebi olmaktadır.				,509

Tablo 5.15. Turizmin Olumsuz Etkileri Ölçeğine Faktör Analizi “tablonun devamı”

Varyansı Açıklama Oranı	16,844	15,132	14,719	10,007
Toplam Varyansı Açıklama Oranı	56,702			

5.1.8. Yerel Halkın Turizmin Odunpazarı’na Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları

Turizmin Odunpazarı’na olan olumlu etkileri oldukça önemlidir. Ankete katılan yerel halkın turizmin Odunpazarı’na olumlu etkileri ölçeğine verdikleri cevaplara göre hesaplanan ortalama değerler Tablo 5.16’da görülmektedir. “Yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunmasına etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=2.95$)’tir. En düşük ortalamaya sahip bu faktöre yönelik olarak; Koruma konusunda sponsorluklar artmaktadır ($\bar{X}=2.84$), koruma konusunda danışmanlık vb. gibi teknik yardımlar artmaktadır ($\bar{X}=2.86$), Alandaki kültürel değerlere ilişkin araştırma ve eğitim faaliyetleri devam etmektedir ($\bar{X}=2.97$), Koruma konusunda karar alma sürecine yerel halk, yerel yönetimler vb. gibi tüm paydaşlar dahil edilmektedir ($\bar{X}=2.75$), Kaynak yaratan bir sektör olarak turizm doğru şekilde planlanıp yönetilmektedir ($\bar{X}=3.19$) ve koruma konusunda STK’lar bulunmaktadır ($\bar{X}=3.00$) ifadelerinin çok düşük ortalama değerlere sahip olduğu görülmektedir (Tablo 5.16). Buna göre yerel halk, kültürel mirasın korunması konusunda yerel yönetimlerin faaliyetlerinin yeterli olmadığı görüşündedir.

“Kültürel mirasın korunmasının alana etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=3.48$)’dir. Bu faktöre ilişkin olarak; Sürdürülebilir koruma sağlanmıştır ($\bar{X}=3.28$), kentsel kültürel mirası koruma yönündeki çalışmalar artmaktadır ($\bar{X}=3.56$), yerel yönetimler koruma konusuna önem vermektedir ($\bar{X}=3.68$), restorasyon çalışmaları doğru yöntemlerle yapılmaktadır ($\bar{X}=3.24$), tarihi bina grupları çevresindeki yapılaşma kontrol altındadır ($\bar{X}=3.35$) ve kamulaştırma artmıştır (müze, kütüphane, kültür merkezi vb. gibi kullanım) ($\bar{X}=3.80$) ifadelerin ortalama değerleri bu şekilde belirlenmiştir (Tablo 5.16). Buna göre yerel halkın kültürel mirasın korunmasının alana etkileri faktöründe diğer faktörlere göre daha kararsız kaldıkları görülmektedir.

“Turizmin alana etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=3.62$)’dir. Bu faktöre yönelik olarak; “Turizm el sanatlarının canlanmasını sağlamaktadır” ($\bar{X}=4.08$), turizm tesisleri artmaktadır ($\bar{X}=3.75$), yerel kültürel etkinlikler artmaktadır ($\bar{X}=3.61$) ve alanda tarihi yapıları ve çevreyi koruma bilinci artmaktadır ($\bar{X}=3.65$) ifadeleri ile turizmin alanda en

fazla el sanatları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu faktörün en düşük ortalama değerine ise “alt yapı hizmetleri artmaktadır” ($\bar{X}=3.05$) maddesi sahiptir (Tablo 5.16). Yerel halkın alt yapı hizmetlerinin gelişimi konusunda kararsız oldukları görülmektedir.

“Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=4.00$)’dır. Ölçeğin en yüksek değerine sahip bu faktöre yönelik olarak; Turizm, alandaki yok olmuş yapıların yeniden yapılmasını (rekonstrüksiyon) sağlamaktadır ($\bar{X}=4.00$), turizm, Odunpazarı’nda tarihi binaların (otel, restoran vb. şekilde) yeniden kullanımını sağlamaktadır ($\bar{X}=4.00$) ve turizm, Odunpazarı’nda tarihi binaların restorasyon çalışmalarını hızlandırmaktadır ($\bar{X}=3.99$) ifadelerinin yüksek ortalama değerlere sahip olduğu görülmektedir (Tablo 5.16). Buna göre yerel halkın, turizmin kültürel mirası olumlu etkilediği görüşünde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5.16. Ankete Katılan Yerel Halkın Turizmin Olumlu Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları

İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
F1. Yerel Yönetimlerin Kültürel Mirasın Korunmasına Etkileri	2.95	0.65723
Koruma konusunda sponsorluklar artmaktadır.	2.84	0.94994
Koruma konusunda danışmanlık vb. gibi teknik yardımlar artmaktadır.	2.86	0.89326
Alandaki kültürel değerlere ilişkin araştırma ve eğitim faaliyetleri devam etmektedir.	2.97	0.88968
Koruma konusunda karar alma sürecine yerel halk, yerel yönetimler vb. gibi tüm paydaşlar dahil edilmektedir.	2.75	0.99736
Kaynak yaratan bir sektör olarak turizm doğru şekilde planlanıp yönetilmektedir.	3.19	0.91237
Koruma konusunda STK’lar bulunmaktadır.	3.00	0.93281
F2. Kültürel Mirasın Korunmasının Alana Etkileri	3.48	0.58027
Sürdürülebilir koruma sağlanmıştır.	3.28	0.9311
Kentsel kültürel mirası koruma yönündeki çalışmalar artmaktadır.	3.56	0.89067
Yerel yönetimler koruma konusuna önem vermektedir.	3.68	0.82914
Restorasyon çalışmaları doğru yöntemlerle yapılmaktadır.	3.24	1.00054
Tarihi bina grupları çevresindeki yapılaşma kontrol altındadır.	3.35	0.93693
Kamulaştırma artmıştır (müze, kütüphane, kültür merkezi vb. gibi kullanım).	3.80	0.76786
F3. Turizmin Alana Etkileri	3.62	0.55676
Turizm tesisleri artmaktadır.	3.75	0.8005
Yerel kültürel etkinlikler artmaktadır	3.61	0.87903
Turizm el sanatlarının canlanmasını sağlamaktadır.	4.08	0.58704

Tablo 5.16. Ankete Katılan Yerel Halkın Turizmin Olumlu Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları “tablonun devamı”

Alanda tarihi yapıları ve çevreyi koruma bilinci artmaktadır.	3.65	0.81974
Alt yapı hizmetleri artmaktadır.	3.05	0.98917
F4. Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri	4.00	0.66014
Turizm, alandaki yok olmuş yapıların yeniden yapılmasını (rekonstrüksiyon) sağlamaktadır.	4.00	0.80582
Turizm, Odunpazarı’nda tarihi binaların (otel, restoran vb. şekilde) yeniden kullanımını sağlamaktadır.	4.00	0.90091
Turizm, Odunpazarı’nda tarihi binaların restorasyon çalışmalarını hızlandırmaktadır.	3.99	0.7429

Turizmin Odunpazarı’na olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Ankete katılan yerel halkın turizmin Odunpazarı’na olumsuz etkileri ölçeğine verdikleri cevaplara göre hesaplanan ortalama değerler Tablo 5.17’de görülmektedir. “Turizmin sosyo-kültürel yapıya etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=2.70$)’tir. Ölçeğin en düşük ortalamaya sahip bu faktörüne yönelik olarak; Alanda yaşayan kişilerin yaşam biçimleri bozulmaktadır ($\bar{X}=2.77$), yöreye özgü sosyo-kültürel nitelikler yozlaşmaktadır ($\bar{X}=2.77$) ve turistler kültürel yapı ve yerel yaşam biçimine yeterince uyum sağlayamamaktadır ($\bar{X}=2.57$) ifadeleri bu ölçeğin en düşük ortalama değerlerine sahiptir (Tablo 5.17). Buna göre yerel halk, turizmin sosyo-kültürel yapıyı olumsuz etkilediğini düşünmemektedir.

“Turizmin yapılaşmaya etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=2.89$)’dur. Bu faktöre yönelik olarak; Alanda yeni yapıların sayısı artmıştır ($\bar{X}=2.83$), alanda yeni binaların çoğalması, eski binaların yok olmasına yol açmaktadır ($\bar{X}=2.75$), alanda gelenekseli taklit eden yapılar artmıştır ($\bar{X}=3.16$) ve alanda plansız gelişim artmaktadır($\bar{X}=2.85$) ifadelerinin ortalama değerleri bu şekilde hesaplanmıştır (Tablo 5.17).

“Turizmin çevreye etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=3.73$)’dir. Bu faktörün en yüksek değere sahip maddesi “trafik sorunu artmaktadır” ($\bar{X}=4.15$), en düşük değere sahip maddesi ise “çevresel kirlilik artmaktadır” ($\bar{X}=3.25$) olmuştur (Tablo 5.17).

“Turizmin kültürel mirasın kullanımına etkileri” faktörüne yönelik olarak oluşan ortalama değer ($\bar{X}=3.70$)’dir. Bu faktörün en yüksek değere sahip maddesi “Özel kişilere kiralama oranı artmıştır” ($\bar{X}=3.91$), olmuştur. Alanda kira fiyatlarındaki artışlarından dolayı kiralama oranının yüksek olduğu belirlenmiştir. Binalar karakterine uygun kullanılmaktadır

($\bar{X}=3.45$) ve alanda turizm nedeniyle yoğun kullanım talebi olmaktadır ($\bar{X}=3.75$) ifadelerinin ortalama değerleri bu şekilde hesaplanmıştır (Tablo 5.17).

Tablo 5.17. Ankete Katılan Yerel Halkın Turizmin Olumsuz Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları

İfadeler	Ortalama	Standart Sapma
F1. Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkileri	2.70	0.84530
Alanda yaşayan kişilerin yaşam biçimleri bozulmaktadır.	2.77	1.03082
Yöreye özgü sosyo-kültürel nitelikler yozlaşmaktadır.	2.77	1.0245
Turistler kültürel yapı ve yerel yaşam biçimine yeterince uyum sağlayamamaktadır.	2.57	0.92596
F2. Turizmin Yapılaşmaya Etkileri	2.89	0.72736
Alanda yeni yapıların sayısı artmıştır.	2.83	0.99445
Alanda yeni binaların çoğalması, eski binaların yok olmasına yol açmaktadır.	2.75	1.02307
Alanda gelenekseli taklit eden yapılar artmıştır.	3.16	0.99883
Alanda plansız gelişim artmaktadır.	2.85	1.03285
F3. Turizmin Çevreye Etkileri	3.73	0.67441
Konut, arazi, mal ve hizmet fiyatları artmaktadır.	4.11	0.80233
Gürültü kirliliği artmaktadır.	3.44	1.04499
Trafik sorunu artmaktadır.	4.15	0.8911
Çevresel kirlilik artmaktadır.	3.25	1.04815
F4. Turizmin Kültürel Mirasın Kullanımına Etkileri	3.70	0.52025
Özel kişilere kiralama oranı artmıştır.	3.91	0.69663
Binalar karakterine uygun kullanılmaktadır.	3.45	0.90555
Alanda turizm nedeniyle yoğun kullanım talebi olmaktadır.	3.75	0.8005

5.1.9. Yerel Halkın Turizmin Olumlu Etkilerine İlişkin Görüşlerinin Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Analizi

Bu bölümde faktör analizinde oluşturulan dört faktör ile demografik değişkenler arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek amacıyla farklılaşma analizleri yapılmıştır. İkili değişkenler için t testi kullanılırken, ikiden fazla değişkenler için ANOVA testi kullanılmıştır. Testler uygulanırken örneklem sayısının yetersiz olduğu durumlarda veriler benzer gruba aktarılmıştır. Eğitim durumunda 2 yüksek lisans ve doktora örneklemini, üniversite grubuna aktarılmıştır. Meslek durumunda ise 7 öğrenci örneklemini kamuda çalışan grubuna, 3 diğer grubu kısmı ise emekli grubuna dahil edilmiştir.

Cinsiyete göre dört faktörden yalnızca birinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yerel halkın “Kültürel mirasın korunmasına yerel yönetimlerin etkileri”, “kültürel mirasın korunmasının alana etkileri”, “turizmin alana etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yerel halkın “Turizmin kültürel mirasa etkileri” faktörüne ilişkin görüşleri ile cinsiyet arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 5.18). Buna göre turizmin kültürel mirasa etkileri faktöründeki görüşlere kadınlar daha olumlu yaklaşmışlardır.

Tablo 5.18. Cinsiyet Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre T Testi Sonuçları

Faktörler	Cinsiyet	N	X	T	P
F1. Yerel Yönetimlerin Kültürel Mirasın Korunmasına Etkileri	Kadın	63	2,83	-1,525	,129
	Erkek	92	3,00		
F2. Kültürel Mirasın Korunmasının Alana Etkileri	Kadın	63	3,51	,548	,585
	Erkek	92	3,46		
F3. Turizmin Alana Etkileri	Kadın	63	3,66	,725	,469
	Erkek	92	3,60		
F4. Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri	Kadın	63	4,19	3,481	,001**
	Erkek	92	3,86		

** $P\leq 0,01$ * $P\leq 0,05$

Yerel halkın “Kültürel mirasın korunmasına yerel yönetimlerin etkileri”, “kültürel mirasın korunmasının alana etkileri”, “turizmin alana etkileri” ve “turizmin kültürel mirasa etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 5.19). Bu sonuç Sönmez (2018)’in Nemrut Dağı Milli Parkı Bölgesi’nin kültür turizmi kapsamında korunmasına ilişkin yerel halkın algısının belirlenmesine yönelik araştırması ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 5.19. Yaş Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Yaş	N	X	F	P
F1. Yerel Yönetimlerin Kültürel Mirasın Korunmasına Etkileri	19-39	45	3,01	,565	,570
	40-59	73	2,88		
	60+	37	2,93		
F2. Kültürel Mirasın Korunmasının Alana Etkileri	19-39	45	3,52	,237	,790
	40-59	73	3,48		
	60+	37	3,43		

Tablo 5.19. Yaş Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları “tablonun devamı”

F3. Turizmin Alana Etkileri	19-39	45	3,65	,922	,400
	40-59	73	3,56		
	60+	37	3,70		
F4. Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri	19-39	45	3,92	,397	,673
	40-59	73	4,03		
	60+	37	4,02		

**P≤0,01 *P≤0,05

Yerel halkın “Kültürel mirasın korunmasına yerel yönetimlerin etkileri”, “kültürel mirasın korunmasının alana etkileri”, “turizmin alana etkileri” ve “turizmin kültürel mirasa etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 5.20). Elde edilen bu sonuç Altay (2019)’un Safranbolu’daki turizm etkinliklerine yönelik yapmış olduğu çalışma ile paralellik göstermektedir.

Tablo 5.20. Eğitim Durumu Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Eğitim Durumu	N	X	F	P
F1. Yerel Yönetimlerin Kültürel Mirasın Korunmasına Etkileri	İlkokul	35	2,87	,195	,900
	İlköğretim	24	2,99		
	Lise	51	2,92		
	Üniversite	45	2,96		
F2. Kültürel Mirasın Korunmasının Alana Etkileri	İlkokul	35	3,40	,597	,618
	İlköğretim	24	3,58		
	Lise	51	3,44		
	Üniversite	45	3,53		
F3. Turizmin Alana Etkileri	İlkokul	35	3,71	1,119	,343
	İlköğretim	24	3,73		
	Lise	51	3,52		
	Üniversite	45	3,60		
F4. Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri	İlkokul	35	3,99	,225	,879
	İlköğretim	24	3,95		
	Lise	51	3,96		
	Üniversite	45	4,06		

**P≤0,01 *P≤0,05

Meslek durumuna göre dört faktörden hiç birinde anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yerel halkın “yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunmasına etkileri”, “kültürel mirasın korunmasının alana etkileri”, “turizmin alana etkileri” ve “turizmin kültürel mirasa etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile meslek durumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 5.21). Bu sonuç Sönmez (2018)’in Nemrut Dağı Milli Parkı Bölgesi’nin kültür turizmi kapsamında geliştirilmesine ilişkin yerel halkın algısının belirlenmesine yönelik araştırması ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 5.21. Meslek Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Meslek	N	X	F	P
F1. Yerel Yönetimlerin Kültürel Mirasın Korunmasına Etkileri	Kamuda Çalışan	23	3,05	,555	,646
	Özel Sektörde Çalışan	78	2,92		
	Ev Hanımı	20	2,80		
	Emekli	34	2,95		
F2. Kültürel Mirasın Korunmasının Alana Etkileri	Kamuda Çalışan	23	3,55	,488	,691
	Özel Sektörde Çalışan	78	3,50		
	Ev Hanımı	20	3,50		
	Emekli	34	3,38		
F3. Turizmin Alana Etkileri	Kamuda Çalışan	23	3,54	,362	,781
	Özel Sektörde Çalışan	78	3,61		
	Ev Hanımı	20	3,66		
	Emekli	34	3,69		
F4. Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri	Kamuda Çalışan	23	3,97	,963	,412
	Özel Sektörde Çalışan	78	3,97		
	Ev Hanımı	20	4,23		
	Emekli	34	3,95		

**P≤0,01 *P≤0,05

Gelir durumuna göre dört faktörden yalnızca birinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yerel halkın “Kültürel mirasın korunmasına yerel yönetimlerin etkileri”, “turizmin alana etkileri” ve “Turizmin kültürel mirasa etkileri”, faktörlerine ilişkin görüşleri ile gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Yerel halkın “kültürel mirasın korunmasının alana etkileri” faktörüne ilişkin görüşleri ile gelir durumları arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir (p<0.01) (Tablo 5.22). Tukey testi sonucuna göre, 2000 TL ve

altında geliri olan yerel halk, “kültürel mirasın korunmasının alana etkileri” faktörüne 2001-4000 TL arası geliri olan yerel halka göre daha az önem atfetmiştir.

Tablo 5.22. Gelir Değişkeninin Turizmin Olumlu Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Gelir	N	X	F	P
F1. Yerel Yönetimlerin Kültürel Mirasın Korunmasına Etkileri	≤ 2000	41	2,84	1,505	,225
	2001-4000	83	3,02		
	≥ 4001	31	2,82		
F2. Kültürel Mirasın Korunmasının Alana Etkileri	≤ 2000	41	3,32	4,980	,008**
	2001-4000	83	3,61		
	≥ 4001	31	3,33		
F3. Turizmin Alana Etkileri	≤ 2000	41	3,65	,664	,517
	2001-4000	83	3,65		
	≥ 4001	31	3,52		
F4. Turizmin Kültürel Mirasa Etkileri	≤ 2000	41	3,87	1,771	,174
	2001-4000	83	3,99		
	≥ 4001	31	4,17		

**P≤0,01 *P≤0,05

5.1.10. Yerel Halkın Turizmin Olumsuz Etkilerine İlişkin Görüşlerinin Demografik Değişkenlere Göre Farklılaşma Analizi

Yerel halkın “turizmin sosyo-kültürel yapıya etkileri”, “turizmin yapılaşmaya etkileri”, “turizmin çevreye etkileri” ve “turizmin kültürel mirasın kullanımına etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile cinsiyet durumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 5.23). Elde edilen bu sonuç Altay (2019)’un Safranbolu’daki turizm etkinliklerine yönelik yapmış olduğu çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 5.23. Cinsiyet Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre T Testi Sonuçları

Faktörler	Cinsiyet	N	X	T	P
F1. Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkileri	Kadın	63	2,68	-,225	,822
	Erkek	92	2,71		
F2. Turizmin Yapılaşmaya Etkileri	Kadın	63	2,77	-1,696	,092
	Erkek	92	2,97		
F3. Turizmin Çevreye Etkileri	Kadın	63	3,73	-,009	,993

Tablo 5.23. Cinsiyet Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre T Testi Sonuçları “tablonun devamı”

	Erkek	92	3,73		
F4. Turizmin Kültürel Mirasın Kullanımına Etkileri	Kadın	63	3,79	1,868	,064
	Erkek	92	3,64		

**P≤0,01 *P≤0,05

Yaşa göre dört faktörden yalnızca birinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yerel halkın “turizmin sosyo-kültürel yapıya etkileri”, “turizmin yapılaşmaya etkileri”, “turizmin kültürel mirasın kullanımına etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. “Turizmin çevreye etkileri” faktörü ile yaş grupları arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.01$) (Tablo 5.24). Tukey testi sonucuna göre 19-39 yaş grubu “turizmin çevreye etkileri” faktörüne diğer yaş gruplarına göre daha az önem atfetmişlerdir. Buna göre yaş arttıkça turizmin çevreye olan olumsuz etkileri daha fazla hissedilmektedir.

Tablo 5.24. Yaş Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Yaş	N	X	F	P
F1. Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkileri	19-39	45	2,71	,010	,990
	40-59	73	2,70		
	60+	37	2,68		
F2. Turizmin Yapılaşmaya Etkileri	19-39	45	2,85	,266	,767
	40-59	73	2,94		
	60+	37	2,86		
F3. Turizmin Çevreye Etkileri	19-39	45	3,48	5,034	,008**
	40-59	73	3,81		
	60+	37	3,90		
F4. Turizmin Kültürel Mirasın Kullanımına Etkileri	19-39	45	3,63	,588	,556
	40-59	73	3,74		
	60+	37	3,70		

**P≤0,01 *P≤0,05

Yerel halkın “turizmin sosyo-kültürel yapıya etkileri”, “turizmin yapılaşmaya etkileri”, “turizmin çevreye etkileri” ve “turizmin kültürel mirasın kullanımına etkileri” faktörlerine

ilişkin görüşleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir (Tablo 5.25). Elde edilen bu sonuç Altay (2019)'un Safranbolu'daki turizm etkinliklerine yönelik yapmış olduğu çalışma ile paralellik göstermektedir.

Tablo 5.25. Eğitim Durumu Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Eğitim Durumu	N	X	F	P
F1. Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkisi	İlkokul	35	2,48	1,638	,183
	İlköğretim	24	2,59		
	Lise	51	2,87		
	Üniversite	45	2,72		
F2. Turizmin Yapılaşmaya Etkisi	İlkokul	35	2,67	1,977	,120
	İlköğretim	24	2,98		
	Lise	51	3,04		
	Üniversite	45	2,85		
F3. Turizmin Çevreye Etkisi	İlkokul	35	3,76	,256	,857
	İlköğretim	24	3,81		
	Lise	51	3,74		
	Üniversite	45	3,67		
F4. Turizmin Kültürel Mirasın Kullanımına Etkisi	İlkokul	35	3,60	,904	,441
	İlköğretim	24	3,83		
	Lise	51	3,71		
	Üniversite	45	3,68		

**P≤0,01 *P≤0,05

Meslek durumuna göre dört faktörden yalnızca birinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yerel halkın “turizmin sosyo-kültürel yapıya etkileri”, “turizmin yapılaşmaya etkileri” ve “turizmin kültürel mirasın kullanımına etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile meslek durumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. “Turizmin çevreye etkileri” faktörü ile meslek durumları arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 5.26). Tukey testi sonucuna göre özel sektörde çalışan yerel halk “turizmin çevreye etkileri” faktörüne emeklilere göre daha az önem atfetmişlerdir. Buna göre emekliler turizmin çevreye olan olumsuz etkilerini daha fazla hissetmektedir.

Tablo 5.26. Meslek Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Meslek	N	X	F	P
F1. Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkileri	Kamuda Çalışan	23	2,89	1,099	,352
	Özel Sektörde Çalışan	78	2,70		
	Ev Hanımı	20	2,43		
	Emekli	34	2,72		
F2. Turizmin Yapılaşmaya Etkileri	Kamuda Çalışan	23	3,03	1,537	,207
	Özel Sektörde Çalışan	78	2,88		
	Ev Hanımı	20	2,61		
	Emekli	34	3,00		
F3. Turizmin Çevreye Etkileri	Kamuda Çalışan	23	3,63	2,810	,041*
	Özel Sektörde Çalışan	78	3,66		
	Ev Hanımı	20	3,67		
	Emekli	34	4,02		
F4. Turizmin Kültürel Mirasın Kullanımına Etkileri	Kamuda Çalışan	23	3,75	,142	,935
	Özel Sektörde Çalışan	78	3,70		
	Ev Hanımı	20	3,65		
	Emekli	34	3,69		

**P≤0,01 *P≤0,05

Gelir durumuna göre dört faktörden üçünde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Yerel halkın “turizmin çevreye etkileri” faktörlerine ilişkin görüşleri ile gelir durumları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. “Turizmin sosyo-kültürel yapıya etkileri” faktörü ile gelir durumu arasında ise anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0.05$) (Tablo 5.27). Tukey testi sonucuna göre; 2000 TL ve altında geliri olan yerel halk “turizmin çevreye etkileri” faktörüne 4000 TL üstü geliri olan yerel halka göre daha az önem atfetmişlerdir. 2000 TL ve altında geliri olan yerel halk “turizmin yapılaşmaya etkileri” faktörüne 2001-4000 TL arası geliri olan yerel halka göre daha az önem atfetmişlerdir. 4000 TL üstü geliri olan yerel halk “turizmin kültürel mirasın kullanımına etkileri” faktörüne 2001-4000 TL arası geliri olan yerel halka göre daha az önem atfetmişlerdir.

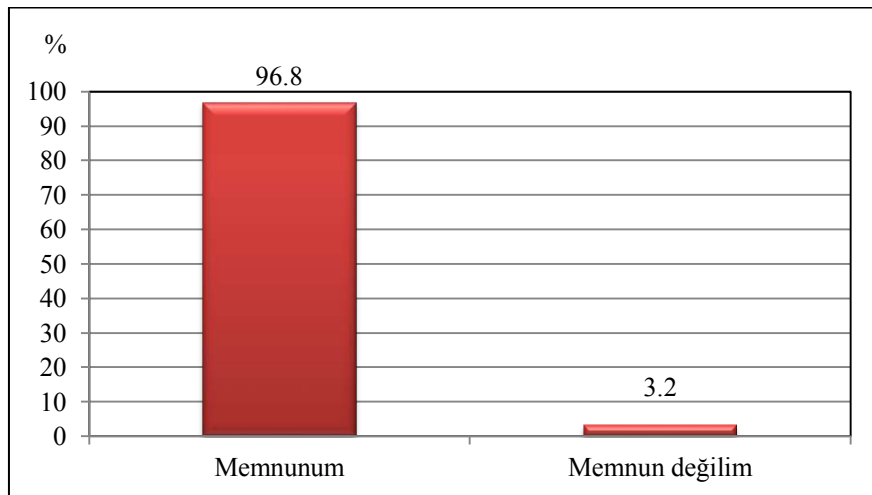
Tablo 5.27. Gelir Değişkeninin Turizmin Olumsuz Etkileri Faktörlerine Göre ANOVA Testi Sonuçları

Faktörler	Gelir	N	X	F	P
F1. Turizmin Sosyo-Kültürel Yapıya Etkileri	≤2000	41	2,42	3,370	,037*
	2001-4000	83	2,76		
	≥4001	31	2,89		
F2. Turizmin Yapılaşmaya Etkileri	≤2000	41	2,65	3,240	,042*
	2001-4000	83	2,98		
	≥4001	31	2,97		
F3. Turizmin Çevreye Etkileri	≤2000	41	3,56	2,137	,122
	2001-4000	83	3,78		
	≥4001	31	3,86		
F4. Turizmin Kültürel Mirasın Kullanımına Etkileri	≤2000	41	3,67	3,607	,029*
	2001-4000	83	3,79		
	≥4001	31	3,50		

**P≤0,01 *P≤0,05

5.1.11. Memnuniyet ve Gelecek Beklentileri

Yerel halkın Odunpazarı’nda oturmak konusundaki memnuniyet durumlarını öğrenmek amacıyla “Odunpazarı’nda oturmaktan memnun musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Ankete katılanların % 96.8’i Odunpazarı’nda oturmaktan memnun olduğunu belirtmiştir (Şekil 5.7).

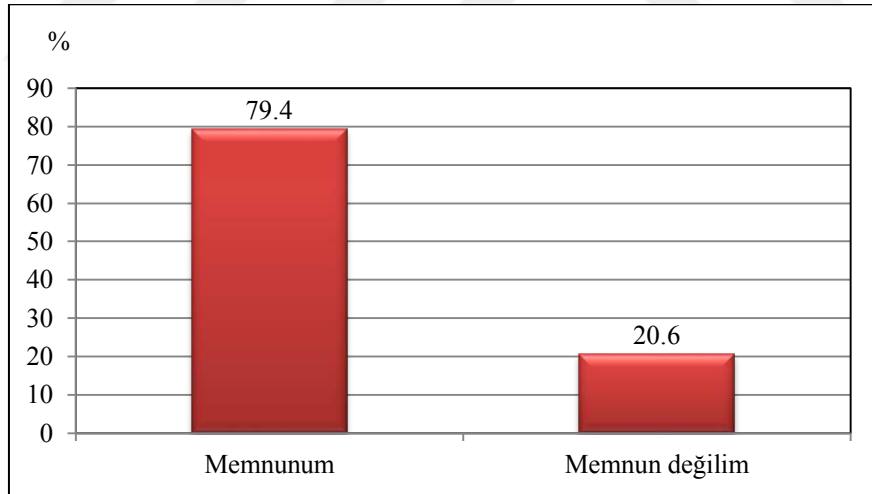
Şekil 5.7. Ankete Katılan Yerel Halkın Odunpazarı’nda Oturmak Konusundaki Memnuniyet Durumları

Yerel halkın konutları ile ilgili gelecek planını öğrenmek amacıyla “Konutunuzla ilgili gelecek planınız nedir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar % 58.7 ile büyük çoğunluğu konutunu miras bırakmayı düşündüğünü belirtmiştir (Tablo 5.28). Katılımcıların çoğunluğu konutlarını el değiştirmeden kendi nesli ile yaşatma düşüncesinde olduğunu belirlenmiştir.

Tablo 5.28. Ankete Katılan Yerel Halkın Konutları İle İlgili Gelecek Plan Durumu

İfadeler	Frekans (n)	%
Miras bırakmak	91	58.7
Tamamen buraya taşınmak	26	16.8
Diğer	23	14.8
Satmak	8	5.2
Kiraya vermek	7	4.5
Toplam	155	100

Yerel halkın alandaki turizm faaliyetlerine ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla “Alandaki mevcut turizm faaliyetlerinden memnun musunuz neden?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 79.4’ü mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olduğunu, % 20.6’sı ise memnun olmadığını belirtmiştir (Şekil 5.8).

Şekil 5.8. Ankete Katılan Yerel Halkın Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnuniyet Durumları

Mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olanların memnuniyet nedenleri sırasıyla şöyledir; Katılımcıların, % 35.5’i kentin tanıtımını ve gelişmesini sağladığı için, % 27.1’i kentin ekonomisine katkı sağladığı için, % 11.6’sı alanda yeterli turizm faaliyeti yapıldığı için, 7.7’si kültürel mirasa verilen değeri arttırdığı ve mirasın korunmasını sağladığı için mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olduğunu belirtmiştir (Tablo 5.29).

Tablo 5.29. Ankete Katılan Yerel Halkın Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olma Nedenleri

Memnuniyet Nedenleri	Birey Sayısı (n)	%
Kentin tanıtımını ve gelişimini sağlıyor	55	35.5
Ekonomik katkı sağlıyor	42	27.1
Yeterli faaliyet yapıyor	18	11.6
Kültürel mirasa değer verilmesini ve mirasın korunmasını sağlıyor	12	7.7

Mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olmayanların memnuniyetsizlik nedenleri sırasıyla şöyledir; Katılımcıların, % 7.7'si yeterli turizm faaliyeti yapılmadığı için, % 6.5'i siyasi ve ekonomik ayrımlar yapıldığı için, 4.5'i turizm sektöründeki esnaf ve yerel halka yeterli destek sağlanmadığı için, 3.9'u turizm faaliyetlerinin alanda trafik, temizlik, hayat pahalılığı ve kültürel mirasın tahribatı gibi sorunlara sebep olduğunu düşündüğü için mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5.30).

Tablo 5.30. Ankete Katılan Yerel Halkın Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olmama Nedenleri

Memnun Olmama Nedenleri	Birey Sayısı (n)	%
Yeterli faaliyet yapılmıyor	12	7.7
Siyasi ve ekonomik ayrımlar yapılıyor.	10	6.5
Yeterli destek sağlanmıyor.	7	4.5
Turizm faaliyetleri alanda bazı sorunlara (temizlik, trafik, hayat pahalılığı, kültürel mirasın tahribatı) sebep olmaktadır.	6	3.9

5.2. İşletme Sahiplerine İlişkin Bulgular

Kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi alanda bulunan işletmeleri özellikle ekonomik açıdan oldukça fazla etkilemektedir. Odunpazarı kültürel mirasının korunması ve turizmle ilişkisi bağlamında işletmelerin bu durumdan nasıl etkilendiğinin ve işletme sahiplerinin bu konudaki tutum ve algılarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda alanda bulunan 21 işletmeye yarı yapılandırılmış görüşmeler uygulanmıştır. Bu bölümde yapılan görüşmelerin sonuçlarına göre Odunpazarı sit alanı içerisinde bulunan işletme sahiplerinin bu konuya ilişkin görüşleri ele alınmıştır.

5.2.1. İşletme Sahiplerinin Sosyo-Ekonomik Profilleri

Tablo 5.29'a göre, katılımcıların % 81'i erkeklerden, % 19'u kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların çoğunun erkek olmasının nedeni alandaki işletme sahiplerinin daha çok erkeklerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Katılımcıların yaşlarına göre, %

28.6'sı; % 18-28 yaş aralığının da, % 23.8'i; 29-39 yaş aralığında, % 38.1'i; 40-50 yaş aralığında, % 9.5'i ise; 51 yaş ve üstüdür. Katılımcıların medeni durumuna göre, % 33.3'ü bekarlardan, % 66.7'si ise evlilerden oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumuna göre, % 47.6'sı lise, % 52.4'ü üniversite mezunlarından oluşmaktadır. Katılımcıların gelir durumuna bakıldığında en yüksek gelir aralığı 2001-3000 arası olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların Eskişehir'de ikamet etme sürelerine göre, % 38.1'i 31 yıl ve daha fazla süredir Eskişehir'de ikamet ettiklerini belirtmişlerdir (Tablo 5.31).

Tablo 5.31. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Sosyo-Demografik Profilleri

Katılımcı profili	Frekans (n)	Yüzde (%)
<i>Cinsiyet</i>		
Kadın	4	19.0
Erkek	17	81.0
<i>Yaş</i>		
18-28	6	28.6
29-39	5	23.8
40-50	8	38.1
≥50	2	9.5
<i>Medeni Durum</i>		
Bekar	7	33.3
Evli	14	66.7
<i>Eğitim</i>		
Lise	10	47.6
Üniversite	11	52.4
<i>Aylık Gelir</i>		
1000-2000 TL	2	9.5
2001-3000 TL	8	38.1
3001-4000 TL	4	19.0
4001-5000 TL	2	9.5
≥5001 TL	5	32.8
<i>Eskişehir'de İkamet Etme Süresi</i>		
1-9 yıl arası	6	28.6
10-20 yıl arası	2	9.5
21-30 yıl arası	5	23.8
≥ 31 yıl	8	38.1

İşletmelerin yerli halk tarafından mı yoksa yabancılar tarafından mı işletildiğini öğrenmek amacıyla katılımcılara “Eskişehir’in yerlisi misiniz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların % 61.9’u Eskişehir’in yerlisi olduğunu belirtirken, % 38.1’i Eskişehir’in yerlisi olmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5.32). İşletme sahiplerinin çoğunun Eskişehir’in yerli halkı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5.32. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Eskişehir’in Yerlisi Olma Durumları

Eskişehir’in yerlisi olma durumu	Frekans (n)	%
Evet	13	61.9
Hayır	8	38.1
Toplam	21	100.0

Eskişehir’in yerlisi olmayan katılımcılara, “Aslen nerelisiniz?” ve “Eskişehir’e yerleşme nedeniniz?” soruları yöneltilmiştir. Yerli olmayan katılımcıların hepsinin farklı illerden olduğu tespit edilmiştir. Eskişehir’in yerlisi olmayan katılımcıların 4’ü aile ve arkadaşların burada olduğu için, 2’si iş yeri açmak için, 1’i işe girmek için, 1’i ise başka sebeplerden dolayı Eskişehir’e yerleştiklerini belirtmişlerdir (Tablo 5.33).

Tablo 5.33. Görüşme yapılan Eskişehir’in Yerlisi Olmayan İşletmecilerin Kökenleri ve Eskişehir’e Yerleşme Sebepleri

Kökenleri	Eskişehir’e yerleşme nedenleri
Erzurum	İş yeri açmak
Kırklareli	Aile ve arkadaşların burada olması
Hatay	Diğer
Van	İşe girmek
Bilecik	İşyeri açmak
Aydın	Aile ve arkadaşların burada olması
Ankara	Aile ve arkadaşların burada olması
Isparta	Aile ve arkadaşların burada olması

Katılımcıların işletmedeki görevini öğrenmek amacıyla “Bu işletmedeki göreviniz nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 52.4’ü işletmenin sahibi olduğunu belirtirken, % 47.6’sı ise ücretli çalışan olduğunu belirtmiştir (Tablo 5.34).

Tablo 5.34. Görüşme Yapılan Bireyin İşletmedeki Görevi

Görev Türü	Frekans (n)	%
İşletme sahibi	11	52.4
Ücretli çalışan	10	47.6
Toplam	21	100.0

5.2.2. İşletmelere Ait Tanımlayıcı Bilgiler

Alana yapılan saha çalışmalarında alandaki işletmelerin sayısı, bulunduğu mahalle ve türü tespit edilmiştir. Araştırma alanında toplam 210 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin 144'ü Paşa Mahallesi, 26'sı Akcamı Mahallesi, 22'si Orta Mahallesi, 13'ü Şarkıye Mahallesi, 5'i Dede Mahallesi bulunmaktadır. İşletmelerin büyük çoğunluğu Odunpazarı sit alanının merkez noktasında yer alan Paşa Mahallesi yoğunlaşmaktadır (Tablo 5.35).

Tablo 5.35. Odunpazarı Sit Alanında Bulunan İşletmelerin Mahallere Göre Dağılımı

Mahalle	Frekans (n)
Paşa	144
Akcamı	26
Orta	22
Şarkıye	13
Dede	5
Toplam	210

Alandaki işletmelerin türüne göre dağılımına bakıldığında 95 işletme ile el sanatları ürünlerinin imalat edildiği ve satıldığı işletmeler yoğunluk göstermektedir. İşletme türü bakımından ikinci sırada 54 işletme ile cafe, çay evi ve çay bahçesi türü gelirken üçüncü sırada 23 işletme ile lokanta ve restoran işletmeleri gelmektedir (Tablo 5.36).

Tablo 5.36. Odunpazarı Sit Alanında Bulunan İşletme Türleri

İşletmenin Türü	Frekans (n)
El sanatları Ürünleri İmalat/Satış	95
Cafe/Çay bahçesi/Çay evi/Pastane	54
Lokanta/Restoran	23
Gıda	11
Konaklama	7
Market/Büfe	6

Tablo 5.36. Odunpazarı Sit Alanında Bulunan İşletme Türleri “tablonun devamı”

Kuaför/Berber/Güzellik salonu	6
Giyecek/Çanta	2
Diğer	6
Toplam	210

Katılımcılara yöneltilen diğer bir soru “İşletmenin faaliyet türü hangisidir?” sorusu olmuştur. Görüşme yapılan işletmelerin, türüne göre dağılımlarında ilk üç sırada sırasıyla % 33.3 ile cafe, çayevi, çay bahçesi işletmeleri, % 28.6 ile el sanatları ürünleri satış dükkanları ve % 14.3 ile konaklama tesisleri yer almaktadır (Tablo 5.37)

Tablo 5.37. Görüşme Yapılan İşletmelerinin Türü

Faaliyet Türü	Frekans (n)	%
Cafe/Çay evi/Çay bahçesi	7	33.3
El sanatları ürünleri satış dükkanı	6	28.6
Konaklama tesisi (Otel)	3	14.3
Lokanta-Restoran	2	9.5
Market	1	4.8
Gıda (Helvacı)	1	4.8
Araç kiralama	1	4.8
Toplam	21	100.0

Katılımcılara, işletmelerinin hangi mahallede yer aldığını öğrenmek amacıyla “İşletmenin bulunduğu mahalle hangisidir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların işletmelerinin % 76.2’sinin işletmesinin Paşa Mahallesi’nde, % 14.3’ünün Orta Mahallesi’nde, % 4.8’inin Şarkıye Mahallesi’nde ve % 4.8’inin ise Akcamı Mahallesi’nde yer aldığı tespit edilmiştir (Tablo 5.38). Paşa mahallesi Odunpazarı Sit alanının merkez noktasında yer aldığı için işletmelerin büyük çoğunluğu bu mahallede yer almaktadır.

Tablo 5.38. Görüşme Yapılan İşletmelerin Bulunduğu Mahalleler

Mahalle	Frekans (n)	%
Paşa	16	76.2
Orta	3	14.3
Şarkıye	1	4.8
Akcamı	1	4.8
Toplam	21	100.0

Katılımcılara “İşletme faaliyet süresine göre hangi sınıfta yer almaktadır?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların işletmelerinin % 95.2’sinin devamlı, % 4.8’inin ise sezonluk faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir (Tablo 5.39). Bu sezonluk işletme türü ise, açık hava çay bahçesi olduğundan dolayı kış döneminde faaliyet göstermemektedir.

Tablo 5.39. Görüşme Yapılan İşletmelerin Faaliyet Süresi

Faaliyet Süresi	Frekans (n)	%
Devamlı	20	95.2
Mevsimli/Sezonluk	1	4.8
Toplam	21	100.0

Katılımcılara yöneltilen sorulardan biri de “İşletme hangi tarihte açıldı?” sorusudur. Katılımcıların % 52.4’ü işletmelerinin 2016-2020, % 19’u 2011-2015, % 14.3’ü 2006-2010, % 14.3’ü ise 2001-2005 yılları arasında açıldığını belirtmişlerdir (Tablo 5.40). Görüşme yapılan işletmeler arasında yirmi yıllık geçmişe dayanan işletmeler bulunurken, birçoğunun ise diğerlerine göre daha yakın bir tarihte açıldığı görülmektedir. Alanda turizm yoğunluğunun artması ile birlikte alandaki işletme sayısı da artış göstermektedir. Alanda birçok konut ticari işlev ile kullanılmaktadır.

Tablo 5.40. Görüşme Yapılan İşletmelerin Açılma Tarihi

Tarih	Frekans (n)	%
2001-2005	3	14.3
2006-2010	3	14.3
2011-2015	4	19.0
2016-2020	11	52.4
Toplam	21	100.0

Katılımcılara işletmelerinin türünü öğrenmek amacıyla “İşletme türü nedir?” sorusu yöneltilmiştir. İşletmelerin % 90.5 ile büyük çoğunluğunun özel işletme türünde olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5.41). Alanda özel işletmeler çoğunluktadır.

Tablo 5.41. Görüşme Yapılan İşletmelerin Türü

İşletme türü	Frekans (n)	%
Özel	19	90.5
Kamu	2	9.5
Toplam	21	100.0

Katılımcılara “İşletmenin mülkiyet durumu nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşme yapılan işletmelerin % 61.9’unun şahıstan kiralama, % 23.8’i belediyeden kiralama, % 14.3’ü ise kendi sahibi olduğu belirlenmiştir (Tablo 5.42). Büyük çoğunluğun şahıstan kiralama olduğu görülmektedir. Alanda kira fiyatlarının artması mülk sahiplerinin konutlarını kiraya verme eğilimini arttırmaktadır.

Tablo 5.42. Görüşme Yapılan İşletmelerin Mülkiyet Durumu

Mülkiyet durumu	Frekans (n)	%
Şahıstan kiralama	13	61.9
Belediyeden kiralama	5	23.8
Kendi sahibi	3	14.3
Toplam	21	100.0

Katılımcılara “İşletmede toplam çalışan kadın ve erkek sayısı kaç kişidir?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 5.41’de görüldüğü üzere ankete katılan işletmeler de en az çalışan sayısı 1, en fazla çalışan sayısı ise 30 olarak belirlenmiştir (Tablo 5.43). İşletmeler de çalışan kişi sayısı işletmenin kapasitesine göre değişmektedir. İşletmelerin çoğunluğunda az sayıda çalışan olduğu belirlenmiştir. Ancak bu durum alanda görüşme yapılan dönemde turizm yoğunluğunun az olmasından kaynaklanmaktadır. İşletme sahipleri yoğunluğun arttığı dönemlerde çalışan sayısının arttığını ifade etmişlerdir. İşletmelerde erkeklerin çalışma oranı daha fazladır. Ancak katılımcılar turizm ile birlikte kadınların çalışma oranında büyük bir artış görüldüğünü belirtmişlerdir.

Tablo 5.43. Görüşme Yapılan İşletmelerde Çalışan Sayısı

Katılımcılar	İşletmede toplam çalışan kadın erkek sayısı kaç kişi?		Toplam
	Kadın	Erkek	
K1	2	1	3
K2	3	4	7
K3	20	10	30
K4	1	4	5
K5	5	2	7
K6	3	1	4
K7	2	-	2
K8	-	1	1
K9	2	-	2

Tablo 5.43. Görüşme Yapılan İşletmelerde Çalışan Sayısı “tablonun devamı”

K10	-	3	3
K11	-	1	1
K12	-	1	1
K13	1	1	2
K14	1	2	3
K15	-	1	1
K16	2	-	2
K17	1	2	3
K18	-	2	2
K19	-	1	1
K20	-	2	2
K21	-	3	3

Katılımcılara “İşletmenizde gelir elde etmenizden en çok katkısı kimler sağlamaktadır?” sorusu yöneltilerek yerel ekonomiye en çok kimlerin katkı sağlandığı belirlenmek istenmiştir. İşletmelerin % 81’i gelirlerine en büyük katkısı Odunpazarı’na gelen yerli ve yabancı turistlerden sağladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5.44). Alanda turistlerin ekonomiye önemli bir katkısı olduğu görülmektedir.

Tablo 5.44. Görüşme Yapılan İşletmelerin Gelir Kaynakları

Katkı Sağlayanlar	Frekans (n)	%
Yerli yabancı turistler	17	81.0
Odunpazarı'nda ikamet edenler	3	14.3
Eskişehir'de ikamet edenler	1	4.8
Toplam	21	100.0

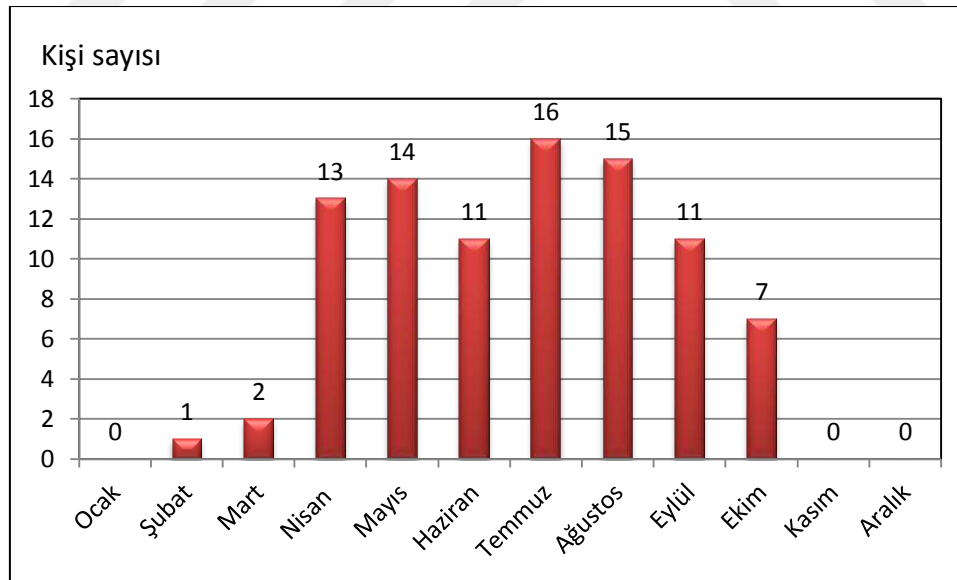
5.2.3. İşletmelere Ait Gelir ve Giderler

Katılımcılara “Odunpazarı’ndaki turizm faaliyetleri gelirlerinizi ne yönde etkilemektedir?” sorusu sorularak önem derecesine bir rakam seçmeleri istenmiştir. Bu soru ile turizmin işletmelere olan ekonomik gelir etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Katılımcıların % 42.9’u turizmin gelirlerini iyi etkilediğini belirtmiştir. Katılımcılardan hiçbiri turizmin gelirlerini kötü etkilediğini belirtmemiştir (Tablo 5.45).

Tablo 5.45. Görüşme Yapılan İşletme Sahiplerinin Turizmin İşletme Gelirlerine Etkisi Üzerine Algıları

Önem Derecesi	Frekans (n)	%
1 (Kötü)	0	0
2	1	4.8
3	5	23.8
4	6	28.6
5 (İyi)	9	42.9
Toplam	21	100.0

Katılımcılara “İşyerinizden en çok gelir elde ettiğiniz aylar hangileridir?” sorusu yöneltilerek sezonluk bir etkinin varlığı sorgulanmıştır. İşletme sahipleri en fazla gelir elde ettikleri ayları sırasıyla temmuz ve ağustos olarak belirtmişlerdir. En fazla gelir yaz aylarında sağlanırken en az gelir ise kış aylarında elde edilmektedir (Şekil 5.9). Bu durumun temel sebebi yaz aylarında hava şartlarının turizm için daha uygun olması ile birlikte insanlar yaz aylarında daha fazla turizm faaliyetlerine yönelmektedir. Bu nedenle yaz aylarında alanda yapılan turizm etkinlikleri ve alana yapılan tur sayısını artmaktadır.

Şekil 5.9. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin En Fazla Gelir Elde Ettikleri Aylar

Katılımcılara gelir konusunda sorulan diğer bir soru “En çok geliri haftanın hangi günlerinde elde etmektesiniz?” olmuştur. Katılımcıların hepsi en fazla geliri hafta sonu elde ettiklerini belirtmişlerdir.

5.2.4. İşletme Sahiplerinin Turizmin Odunpazarı'na Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları

Bu bölümde turizmin Odunpazarı kentsel sit alanına ve kültürel mirasa etkilerine ilişkin işletme sahiplerinin algı ve tutumları araştırılmıştır.

Yerel halka sorulan “Turizm Odunpazarı kentsel sit alanının korunmasına katkı sağlıyor mu?” sorusuna paralel olarak katılımcılara “Sizce turizm, Odunpazarı'nda tarihi binalar ve yapıların vb. korunmasına ne gibi katkılar sağlamaktadır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar turizmin alana birçok olumlu katkı sağladığını belirterek, turizm ile birlikte alandaki kültürel miras yapılarının daha bakımlı hale geldiğini, restorasyon çalışmalarının arttığını, tarihi binaların yeniden kullanıma açıldığını, tarihi bina ve yapıların sürdürülebilirliğini sağladığını, alanda tarihi çevreyi koruma bilincinin arttığını vurgulamışlardır. Bu konuda öne çıkan bazı cevaplar şöyledir;

Binalar görsellik açısından daha bakımlı hale getirildi. Yerel halk bu konuda daha bilinçli hale geldi (K1).

Olumlu katkı sağlıyor. Tarihi yapı da yapılan her türlü çalışmaya daha fazla dikkat ediliyor. Kimse kafasına göre bir şey yapamıyor (K5).

Turizm alanda her alanda gelişmeyi sağlamaktadır. Koruma konusunda da elbet önemli katkıları var. Alanda herkes kendi tarihi binasının bakımına daha çok dikkat ediyor. Ne kadar korunaklı o kadar ilgi çekici sonuçta (K6).

Camisi, türbesi, evi hepsi restore ediliyor. Bu yapılar yeniden kullanıma açılıyor (K9).

Kültür varlıklarının yerinde korunması sağlanıyor. Tescilli binaların yerinde bakım ve onarımı sağlandı. Yeni binaların yapılmasına engel olunuyor (K14).

Bu yapılar sayesinde sağlanan maddi katkının etkisiyle koruma konusunda bilinçlilik artmıştır. Çünkü artık önemini anladık daha çok dikkat ediyoruz (K16).

Önemli katkılar sağlar. Burası önemli bir bölge haline geldi. Koruma çalışmaları ve bilinçlilik arttı. Yapılan yatırımlar arttı (K19).

İşletme sahiplerinin tarihi yapıları koruma konusuna ne kadar dikkat ettiklerini tespit etmek amacıyla katılımcılara “Sizce alandaki işyerleri, tarihi yapıları koruma konusunda nelere dikkat etmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların üçü iş yerlerinin koruma konusuna çok fazla dikkat edilmediğini belirtirken diğer katılımcılar her işletmenin kendi çapında dikkat ettiğini ve en önemlisi tarihi dokuyu bozmamaya çalıştıklarını vurgulamışlardır. Bu konuda verilen bazı cevaplar şöyledir;

Her işletme kendi açısından dikkat etmeye çalışıyor. Yani temel amaç tarihi doku bozulmasını (K2).

Elbette tarihi dokuyu bozmamak gerekiyor. Zarar ziyan verilmemesi gerekiyor. Bizlerde bunun için tarihi yapıların kendine has dokusuna bağlı kalıyoruz. Elimizden geldiği kadar değişiklik yapmıyoruz (K7).

İzinsiz duvara çivi çakmak dahi yasak. Bu yüzden işletmeler olarak tarihsel yapıların dokusunu bozmamaya çabalıyoruz (K8).

Yapının orijinalliğinin korunmasına dikkat ediliyor (K13).

Dış görünümün düzenli olması ve tarihi dokuya uygun olmasına özen gösteriyoruz (K14).

İşletmeler olarak çevre kirliliğine dikkat ediyoruz, yapıların bakımına özen gösteriyoruz (K21).

Katılımcılardan iş yerlerinin tarihi yapıların korunmasına çok fazla dikkat etmediğini düşünenlerden iki katılımcının ifadeleri şöyledir;

Çok fazla dikkat edildiğini düşünmüyorum (K15).

Bu konuda iş yeri sahiplerinin çok bilinçli olduklarını düşünmüyorum (K19).

İşletme sahiplerine yöneltilen diğer bir soru “Sizce yerel yönetimler, turizm faaliyetlerinin gelişmesi ile Odunpazarı’ndaki tarihi yapıların korunması konusuna nasıl yaklaşmaya başlamıştır?” sorusu olmuştur. Katılımcıların üçü yerel yönetimlerin koruma konusuna verdiği önemi yeterli bulmazken, diğer katılımcılar turizm ile birlikte yerel yönetimlerin yapılan çalışmalara daha fazla özen gösterdiğini, bakım ve onarım çalışmalarının ve koruma çalışmalarının arttığını vurgulamışlardır. Bu konuda olumlu görüş bildiren bazı katılımcıların ifadeleri şöyledir;

Daha olumlu bir yaklaşım oldu. Yerel yönetimler maddi ve manevi olarak kaynak sağlıyor. Belediye ve yerel halk işbirliği içinde ilerlemeli (K2).

Yerel yönetimin bu konuya olan ilgisi arttı ancak yeterli değil. Daha fazla çalışma yapılması lazım (K7).

Turizmin göstermiş olduğu ekonomik yükselişten dolayı gerekli yatırımlar yapılmaya başlanmış ve bakımların yapılması artmıştır (K10).

Turizmin verdiği hayat konusunda yerel yönetimlere gelen taleplere uygun olarak çevre vb. düzenlemeler hız kazandı (K14).

Turizm ile birlikte kurallar arttı, izinsiz işlemler yapılmıyor ve koruma çalışmaları arttı (K19).

Yerel yönetimlerin koruma çalışmalarına yeterince önem vermediğini düşünenlerin ise görüşleri şöyledir;

Yerel yönetimin bu konuya olan ilgisi arttı ancak yeterli değil. Daha fazla çalışma yapılması lazım (K7).

Aslında şuan yerel yönetimlerin yeterli desteği yok. Yapması gereken daha çok iş var (K15).

İlk başlarda daha çok çalışma yapılıyordu. Lakin şuan yeterli çalışma olduğunu düşünmüyorum (K20).

Katılımcılara “Turizm faaliyetleri müze, kütüphane, kültür merkezi vb. kamulaştırma faaliyetlerine ne gibi etkiler etmiştir?” sorusu yöneltildiğinde, katılımcılar turizmin bu kamulaştırma faaliyetlerine çok etkisi olduğunu belirterek turizm ile birlikte bu tür kamulaştırma faaliyetlerinin özellikle de müze sayısının arttığını vurgulamışlardır. Katılımcılardan bazılarının görüşleri şöyledir;

Çok etkisi var. Özellikle müze sayısı arttı. Turizm müzeyi, müzeler de turizmi etkilemektedir (K1).

Olumlu etkisi var. En çok müzeleri etkiledi sayıları çok arttı (K3).

Turizm sayesinde bu tür faaliyetler artmıştır elbet ancak turistler bu tür faaliyetlerden en çok müzelerle ilgileniyor. İkinci olarak da kültür merkezleri ilgi görüyor (K4).

İyi etkiledi. Turizmden sonra yeni kütüphaneler, müzeler ve kültür merkezleri açıldı (K9).

Gelişti ve sayıları arttı. Özellikle balmumu ve cam sanatları müzeleri çok rağbet görüyor (K18).

Katılımcılara “Sizce turizm Odunpazarı’nda festival ve etkinliklerin canlanmasına ne gibi etkilerde bulunmuştur?” sorusu yöneltildiğinde, katılımcıların çoğunluğu turizm ile birlikte bu tür festival ve etkinliklerin sayısının arttığını vurgulamışlardır. Katılımcıların üçü ise turizm ile birlikte bu tür festival ve etkinliklerde yeterli artış sağlanmadığını belirtmiştir. Alanda her yıl ahşap, lületaş, cam ve seramik festivallerinin yapıldığı belirlenmiştir.

Olumlu etkiliyor. Yılda 4 kere festival yapılıyor. Yılda 6 kere fuar yapılıyor. Cam, ahşap, seramik gibi birçok farklı festival yapılıyor. Böylece gelen turist sayısı da artıyor (K2).

Turizmden sonra yapılan etkinlikler ve festivaller arttı. Etkinlik zamanlarında gelen turist sayısı da artıyor (K4).

Turizmle birlikte bu tür etkinlikler arttı. Yılda 2- 3 kere yapılmaktadır. Küçük çaplı şenliklerde yapılıyor (K7).

Çok etkili oldu. Sanatsal ve turizm etkinliklerinde artış görülmüştür (K10).

Olumlu yönde etkiledi. Bu tür etkinlikler arttı. Ahşap, seramik, cam, lüle taşı ve el sanatlarıyla ilgili festivaller yapılıyor (K15).

Turizm sayesinde festival ve etkinlikler arttı. Konserler, ahşap festivalleri ve toprak festivalleri yapılıyor (K17).

Turizm ile birlikte bu tür festival ve etkinliklerde yeterli artış sağlanmadığını belirtenlerin bazılarının görüşleri şöyledir;

Çok fazla etkinlik ve festival olmuyor. Çeşitlendirme olmalı (K20).

Çok etkili olmadı. Yerel yönetimlerden dolayı etkinliklere yer açılmıyor (K14).

Katılımcılara yöneltilen diğer bir soru “Sizce turizm Odunpazarı’nda tarihi el sanatları üzerinde ne gibi etkilerde bulunmuştur?” olmuştur. Katılımcılar turizm ile birlikte el sanatlarının arttığını, çeşitlendiğini ve bu sayede kadınların çalışma oranının arttığını vurgulamışlardır. Katılımcıların verdikleri cevaplardan öne çıkanlar şöyledir;

Bu tür sanatların öne çıkmaları sağlanmıştır. Bu konuda yerel yönetim daha fazla destek göstermeli (K2).

El sanatları üzerine bir sektör oluştu. El sanatıyla uğraşanlar için bu sektör bir gelir kapısı oldu. Ayrıca bu sayede kadınlar da çalışma oranı arttı (K7).

Olumlu etkisi oldu. Özellikle cam sanatlarında canlanma sağlanmıştır. Hattat, kaligrafi, ahşap oymacılığı gibi el sanatları konusunda çeşitlendirme sağlanmış (K10).

El sanatları artışa geçti. Bu sayede kadınlara iş olanakları doğdu (K11).

Turizm el sanatlarımızın tanınırlığını arttırdı (K12).

El sanatlarıyla ilgili iş olanakları doğdu. Sanat kursları arttı. Lüle taşı, seramik, çini, ahşap, cam sanatları ön plana çıktı (K17).

Katılımcılara, yönlendirilen “Sizce Odunpazarı’ndaki turizm faaliyetlerinin alana getirdiği olumsuzluklar nelerdir?” sorusu ile işletme sahiplerinin turizmin alana getirdiği olumsuzluklara ilişkin tutum ve algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcılar turizmin alanda birçok olumsuz etkisi olduğunu belirterek; çevresel kirliliğe, gürültü kirliliğine, görüntü kirliliğine, tarihi dokunun yıpranmasına, trafik ve park sorununa, fiyat artışlarına, rehberlerden kaynaklı sorunlara vurgu yapmışlardır.

Bölgenin tarihi dokusu yıpranıyor (K2).

Çevre kirliliği, trafik ve gürültü turizmin en büyük olumsuz etkileridir (K4).

Kentimizde trafik, gürültü ve tabelalarla yapılan görüntü kirlilikleri mevcut (K8).

Park sorunu, kira fiyatlarının artması ve gürültü turizmin olumsuz yanları (K9).

Çevresel kirlilik, gürültü, fiyat artışları, trafik sorunu öne çıkan sorunlardır. Alanda ticarethanelerin artıp yerli halkın (konut) azalması, yerel halkın kültüründen uzaklaşması, komşuluk ilişkilerinin azalması, esnafların tanıtım yapmak için tabelalar ve ışıklandırmalarla görsel kirliliğe neden olması turizmin olumsuz yanlarıdır (K10).

Rehberlerden kaynaklanan sorunlar var. İşletmeler arasında ayrım yapılıyor (K12).

Rehberlerde sorunlar var. Rehberlerin turizm bölgesinde turistleri çok hızlı hareket ettirmesi biz işletmeler için en büyük sorunu (K14).

Turistlerden kaynaklı araç yoğunluğu var. Bu da trafik sorununa sebep oluyor. Ayrıca turizm çevre kirliliğini artırıyor (K19).

5.2.5. Memnuniyet ve Gelecek Beklentileri

Katılımcıların Odunpazarı'nda çalışmak konusundaki memnuniyet durumlarını belirlemek amacıyla katılımcılara “Odunpazarı'nda çalışmaktan memnun musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi Odunpazarı'nda çalışmaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Katılımcılara işletmelerinin gelecek planı ile ilgili “İşletmenizle ilgili gelecek planınız nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların % 85.7'si gelecekte işletmenin kapasitesini arttırmayı planladıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5.46).

Tablo 5.46. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin İşletmelerine İlişkin Gelecek Planları

Gelecek planı	Frekans(n)	%
İşletmenin kapasitesinin arttırmak	18	85.7
Devretmek	2	9.5
Kapatmak	1	4.8
Toplam	21	100.0

Katılımcılara yöneltilen son soru “Alandaki mevcut turizm faaliyetlerinden memnun musunuz?” sorusu olmuştur. Katılımcıların % 71.4'ü memnun olduklarını, % 28.6'sı ise memnun olmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5.47).

Tablo 5.47. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnuniyet Durumu

Mevcut turizm faaliyetlerden memnuniyet durumu	Frekans (n)	%
Evet	15	71.4
Hayır	6	28.6
Toplam	21	100.0

Mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olanların memnuniyet nedenleri sırasıyla şöyledir; Katılımcıların, % 66.7'si ekonomik olarak gelir sağladığı için, % 23.8'i kentin kalkınmasını ve gelişmesini sağladığı için, % 14.3'ü ise kentin tanıtımını sağladığı için mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olduğunu belirtmiştir (Tablo 5.48).

Tablo 5.48. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olma Nedenleri

Memnuniyet Nedenleri	Frekans (n)	%
Ekonomik katkı sağlaması	14	66.7
Kentin kalkınmasını ve gelişmesini sağlaması	5	23.8
Kentin tanıtımını sağlaması	3	14.3

Mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olmayanların memnuniyetsizlik sebepleri sırasıyla şöyledir; Katılımcıların, %19'u gelen tur sayısının ve rehber hizmetlerinin yeterli olmasından, % 14.3'ü yeterli turizm faaliyeti yapılmadığı için, % 4.8'i işletmecilere yeterli destek sağlanmadığı için, % 4.8'i turizm faaliyetlerinin alanda trafik, park ve temizlik gibi sorunlara sebep olduğunu düşündükleri için mevcut turizm faaliyetlerinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir (Tablo 5.49).

Tablo 5.49. Görüşme yapılan İşletme Sahiplerinin Mevcut Turizm Faaliyetlerinden Memnun Olmama Nedenleri

Memnun Olmama Nedenleri	Frekans (n)	%
Gelen tur sayısının ve rehber hizmetlerinin yeterli olmaması	4	19.0
Yeterli turizm faaliyetinin yapılmaması	3	14.3
İşletmecilere yeterli desteğin sağlanmaması	1	4.8
Turizmin alanda trafik, park, temizlik gibi sorunlara sebep olması	1	4.8

5.3. Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

Kültür turizmi dahilinde kültürel miras alanları önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Odunpazarı da kültürel miras alanı olarak her yıl binlerce turisti ağırlamaktadır.

Odunpazarı kentsel sit alanında kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisi bağlamında alana gelen turistlerin bu konudaki algı ve tutumlarının nasıl olduğu araştırılmıştır. Bu amaçla Odunpazarı kentsel sit alanını ziyaret etmeye gelen 20 ziyaretçi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde yapılan görüşmelerin sonuçlarına göre alana gelen ziyaretçilerin bu konuya ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

5.3.1. Ziyaretçilerin Sosyo-Ekonomik Profilleri

Görüşmeye katılanların 8’i kadın, 6’sı erkektir. Katılımcıları en genci 21, en yaşlısı ise 55 yaşındadır. Katılımcıların 9’u üniversite, 4’ü lise, 1’i ise ilkokul mezunudur. Katılımcılar genel de farklı meslek gruplarından oluşmaktadır. Katılımcıların gelir durumuna bakıldığında en düşük gelir 1000 lira ile bir öğrenciye aitken en yüksek gelir ise 15.000 bin lira ile ticaret yapan bir katılımcıya aittir. Katılımcıların genel de farklı yerlerden alanı ziyaret etmeye geldikleri görülmektedir (Tablo 5.50).

Tablo 5.50. Görüşme Yapılan Ziyaretçilerin Demografik Profilleri

Sn	Katılımcı Kodu	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	Gelir	Nereden Geldiniz?
1	Z1	Kadın	53	Üniversite	Yönetici	7000	İstanbul
2	Z2	Erkek	44	Üniversite	Müdür Yar.	6000	İstanbul
3	Z3	Kadın	26	Üniversite	Öğretmen	4000	Kahramanmaraş
4	Z4	Kadın	24	Üniversite	Ebelik	4500	İstanbul
5	Z5	Kadın	26	Üniversite	Öğrenci	1300	Ankara
6	Z6	Kadın	22	Üniversite	Öğrenci	1000	Bursa
7	Z7	Erkek	21	Üniversite	Öğrenci	1200	Bilecik
8	Z8	Erkek	52	Lise	Ticaret	15.000	İzmir
9	Z9	Erkek	33	Lise	Güvenlik	2800	Sakarya
10	Z10	Erkek	55	İlkokul	Emekli	4000	Kütahya
11	Z11	Erkek	37	Lise	Satış Elemanı	3000	Afyonkarahisar
12	Z12	Kadın	28	Üniversite	Müşteri	4000	Konya
13	Z13	Kadın	30	Lise	Memur	3800	Ankara
14	Z14	Kadın	32	Üniversite	Mühendis	5000	Balıkesir

Katılımcıların alanı ziyaret etme amaçlarını öğrenmek için “Odunpazarı’nı ziyaret etme amacınız nedir? Buraya gelmenizde etkili olan faktörler neler oldu?” sorusu yönlendirilmiştir. Katılımcıların genel de benzer amaçlarla alanı ziyarete geldikleri tespit

edilmiştir. Katılımcılar genel de Odunpazarı evlerini ve alanın tarihi dokusunu merak ettikleri için alanı ziyarete geldiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda verilen cevapların bazıları şu şekildedir;

Odunpazarı'nın tarihi dokusunu buradaki tarihi yapıları görmek için burayı ziyaret ettik (Z2).

Odunpazarı evlerinin methini duyduk merak ettik gelip gezip görmek istedik (Z3).

Daha önce Odunpazarı'na birçok arkadaşımız ziyarete gelmişti. Çok tavsiye ettiler biz de merak edip geldik. Özellikle met helvasını çok övdüler yemeden gitmeyiz (Z4).

Odunpazarı evlerini ve buradaki müzeleri çok duyduk bu yüzden ziyaret etmek istedik (Z9).

Buranın ruhumu dinlendiren bir havası var daha önce de gelmiştim. Yine gelip bu havayı solumak bu ortamı yaşamak istedim. Yani şöyle ki asıl amacım burada kafamı dinlemek (Z10).

Odunpazarı'nın tarihi dokusunu görmek için geldim. Yeni yerler gezip görmeyi seviyorum (Z13).

Katılımcılara, Odunpazarı'nı nereden öğrendiklerini öğrenmek amacıyla “Odunpazarı'nı hangi bilgi kaynağından öğrendiniz?” sorusu yönlendirilmiştir. Odunpazarı'nı, katılımcıların 7'si internet kaynaklarından öğrendiklerini, 4'ü arkadaş ve akraba tavsiyesi ile öğrendiklerini, 3'ü ise yakın şehir de yaşadıkları için zaten bildiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcıların, Odunpazarı'na kaç kez geldiklerini öğrenmek amacıyla “Odunpazarı'na kaçınıcı gelişiniz?” sorusu yönlendirilmiştir. Alana, katılımcıların 10'u ilk kez geldiklerini, 2'si ikinci kere geldiklerini, 2'si ise ikiden fazla kere geldiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılara, kendilerine yönelik olarak yerel halkın tutum ve davranışlarını nasıl değerlendirdiklerini öğrenmek amacıyla “Sizce yerel halkın turistlere olan tutumu nasıl?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar genel olarak yerel halkın misafirperver, anlayışlı ve samimi olduklarını bundan dolayı memnuniyetlerini ifade ederken, katılımcıların 2'si yerel halkın tavır ve tutumlarından pek memnun kalmadıklarını belirtmişlerdir. Yerel halkın tutumundan memnun olan katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir;

Bence gayet güzel, samimi davranıyorlar. Şuana kadar olumsuz bir tavırla karşılaşmadım (Z1).

Bizi çok iyi karşıladılar. Bazılarıyla sohbet etme imkanımız oldu bana buranın tarihinden söz ettiler dinledikçe daha çok şey öğrendim (Z6).

Yerel halkı çok iyi, içten insanlar. Samimi bir ortam var ve bu gelen misafirlere de yansıyor (Z10).

Güzel ağırlandık biz memnun kaldık yerel halkın misafirperverliğinden (Z12).

Yöre halkı çok misafirperverler. Bize karşı olan davranışları çok sıcak (Z14).

Yerel halkın tavır ve tutumlarından memnun olmayan iki katılımcının cevabı şu şekildedir;

Pekte iyi değil bence. Az önce birine bir şey sorduk bizi tersledi. Gezmeye geldiğimiz bir yerde böyle bu durumla karşılaşmamız bizi üzdü açıkçası. (Z3).

Ben pek hoş bulmadım açıkçası bazıları elbet iyidir ama bana iyisi denk gelmemiş olabilir (Z9).

Katılımcıların, alandaki turizm tesisleri ve altyapı olanaklarının yeterlilik durumuyla ilgili ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla “Sizce Odunpazarı’nda turizm tesisleri ve altyapı olanakları yeterli mi?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğu alanda bulunan konaklama tesislerinin yeterli olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların birçoğu alanda cafe-restoranların yeterli olduğunu hatta bir kaç çok fazla cafe olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar alanda en çok trafik ve park olanaklarının yetersiz olduğunu ardından da tanıtım konusunda eksiklikler olduğunu belirtmişlerdir. Soru ile ilgili farklı olan görüşler şu şekildedir;

Trafik sorunu var sadece bu nedenle yetersiz. Özellikle alışveriş imkanları çok çok yeterli bence (Z3).

Altyapı olarak yetersiz. Ayrıca cafeler çok fazla her yeri cafeye çevirmişler (Z4).

Kesinlikle yetersiz. Yöresel yemekler daha fazla olmalı özellikle ev yemekleri. Oteller de yeterli değil (Z5).

Tanıtım yeterli değil. Daha fazla çalışmalar yapılmalı. Tesis olarak yeterli gibi duruyor (Z6).

Evet tesisler yeterli ancak tanıtım konusunda eksiklikler var (Z7).

Buranın tarihi dokusunu bozmamak adına yeterli olduğunu düşünüyorum (Z11).

Konaklama, cafe, restoran olarak yeterli. Benim gördüğüm tek sorun trafik (Z13).

Katılımcılara, alanda en çok nelerin ilgi çektiğini öğrenmek ve alanın otantiklik algısını öğrenmek amacıyla “Odunpazarı’nda en çok neler ilginizi çekti? Alanı otantik

buldunuz mu?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcılar Odunpazarı’nın tarihi dokusunun, Odunpazarı evlerinin ve evlerin renklerinin, müzelerin ve alanda yapılan el sanatları özellikle de lületaşının ilgilerini çektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların hepsi alanı otantik bulduklarını belirtmişlerdir. Bu soruya yönelik öne çıkan cevaplar şöyledir;

Alanın tarihi dokusu çok güzel. Ayrıca evler ve müzeler ilgi çekiciydi. Alan elbette otantik (Z1).

Müzeler, tarihi yapılar ve binaların dış görünüşleri özellikle renkleri ilgimizi çekti. Evet çok otantik (Z5).

El sanatı olarak lületaş ilgiyi çekti. Ayrıca müzeler ve evler de ilgi çekici tasarımlara sahip. Evet bu kadar tarihi unsuru içinde barındırdığı için otantik elbet (Z6).

Alanda yapılan el sanatları güzel. Yine evlerin tarihi dokusu, renkleri, görünüşleri çok ilgi çekici. Alan evet otantik (Z9)

Odunpazarı’nın tarihi dokusu tabi ki ilgi çeken şey. Buranın ruhu dinlendiren bir yanı var. Tabi ki otantik bu kadar bir tarihi unsurla otantik olmaması mümkün mü (Z10).

Tarihi yapılar işte camisi, çeşmesi, türbesi, renkli evleri hepsi tek başına muhteşem detaylar. Otantik tabi ki (Z14).

Katılımcıların Odunpazarı’nda ne gibi etkinlikler yaptıklarını öğrenmek amacıyla “Bu ziyaretinizde Odunpazarı’nda ne gibi etkinlikler yaptınız ya da yapacaksınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar en çok müze gezdiklerini, el sanatları ile ilgili dükkanları gezerek alışveriş yaptıklarını, yöresel yiyecekleri tattıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılarla yapılan görüşme döneminde Covid-19 pandemisi dolayısıyla müzeler kapalı olduğu için müzeleri gezemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplara göre öne çıkanlardan bazıları şöyledir;

Her sokağı gezmek istiyorum. Alışveriş yaptım. Son olarak da müzeleri gezeceğim tabi ki (Z5).

Kum kahvesi içtik, çiğbörek yedik, alışveriş yaptık ve müzeleri gezdik (Z8).

Alanda birçok etkinlik yaptım. Müze gezdim, geleneksel yemekleri yedim met helvasını çok severim ve elbette el sanatları dükkanlarını gezerek birkaç hediyelik bir şeyler aldım (Z10).

Alışveriş yaptık, müze gezdik, e buraya kadar gelmişken çiğbörek yemeden gitmek olmaz birazdan onu yiyeceğiz (Z13).

Alışveriş yaptım. Çiğbörek ve met helvası yedik. Müzeleri gezmeyi de çok istiyorduk ancak kapalı olduğundan dolayı gezemedik (Z14).

5.3.2. Ziyaretçilerin Turizmin Odunpazarı'na Etkilerine Yönelik Algı ve Tutumları

Katılımcılara, alandaki kültürel mirasın korunması konusunda ve turizmle ilişkisi konusunda ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla “Sizce Odunpazarı kültürel mirası yeterince korunmakta mıdır? Sizce turizm Odunpazarı'ndaki tarihi dokuların korunmasına ne gibi katkılar sağlamaktadır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu alandaki kültürel mirasın yeterince korunduğunu düşünürken, 4'ü ise yeterince korunmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların hepsi turizmin alandaki tarihi dokunun korunmasına katkıda bulunduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Kültürel mirasın yeterince korunduğunu düşünenlerin bazılarının cevapları şöyledir;

Evet korunmuş gibi görünüyor. Elbet turizm sayesinde tarihi yapılar daha iyi korunuyor. Burada da elbet bunun etkisi olmuştur. Örnek verecek olursak en basitinden bu yapıların yeniden yapılmasını bunlara bakım yapılmasına etki etmiştir (Z1).

Göründüğü üzere yeterli gibi duruyor. Turizm olmasa koruma olmazdı eğer koruma da olmasa turizm olmazdı bunların ikisi de birbirine bağlı aslında. Turizm sayesinde yıkılan binalar tarihi yapısına uygun olarak yeniden yapılıyor (Z8).

Elbette yeterli. Bu yapılan tüm çalışmalar turizmden dolayı. Yapılan restore çalışmaları, yenileme çalışmaları turizmin etkisiyledir. Turizm olmasa bu yapıların birçoğu korunmaz bile (Z10).

Yeterli olduğunu düşünüyorum. Turizm restore çalışmalarını arttırmıştır mutlaka. Tarihi yapıların yenilenmesini korunmasını arttırmıştır (Z11).

Evet bence yeterince korunuyor. Turizm buranın korunmasına katkı sağlar elbet. Şöyle ki turizm olduğu sürece bu tarihi yapıların bakımı yapılacaktır, bu yapılara gösterilen özen artacaktır. Yıkılan yapılar tarihine uygun olarak yeniden yapılacaktır (Z14).

Kültürel mirasın yeterince korunmadığını düşünenlerden bazılarının cevapları şöyledir;

Daha çok korunmalıydı bence yeterli değil. Turizm sayesinde buradaki yapılar korunuyor, yeniden yapılıyor ve bakım yapılıyor (Z4).

Biraz daha korunabilirdi çok yeterli olduğunu düşünmüyorum. Fazla modernleşmiş. Turizm olmasaydı koruma olmazdı. Yıkılan binaların yeniden yapılmasını onarılmasını sağlamaktadır (Z5).

Katılımcılara, turistler açısından alandaki turizmle ilgili sorunları öğrenebilmek amacıyla “Alanda turizmle ilişkili olarak gözlemlediğiniz başlıca sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların belirttikleri en büyük sorun trafik ve park sorunu olmuştur. Bazı katılımcılar alanda yönlendirme ve bilgilendirme eksikliklerinin olduğunu belirtmiştir. Satış noktalarının ve işletmelerin çok fazla olması yine turizmin getirdiği bir sorun olarak belirtilmiştir. Son olarak alandaki müze giriş ücretlerinin ve hediyelik eşyaların pahalı olduğunu belirtmişlerdir. Soruya verilen cevaplardan bazıları şöyledir;

Satış noktaları ve cafeler çok fazla bu da turizmin etkisiyledir elbet. Ancak bu kadar fazla olması tarihi dokuyu yıpratır diye düşünüyorum (Z4).

Trafik sorunu, park sorunu başlıca sorunlar (Z8).

Kimse yönlendirme yapmıyor dar sokaklarda kayboluyoruz nerdeyse. Yapıların tarihi hakkında yeterli bilgilendirme yazıları yok (Z9).

Müze giriş fiyatları pahalı daha uygun olmalı (Z11).

Turizmin etkisiyle olsa gerek her şeyin fiyatı çok pahalı (Z13).

Katılımcılara alandaki turizmin ve altyapısının geliştirilmesi hakkındaki görüşlerini öğrenmek amacıyla “Sizce alanda turizmin ve turizm altyapısının geliştirilmesi için ne gibi çalışmalar yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar, öncelikle trafik ve park sorununun ortadan kaldırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılar, tur sayısının artırılması, rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesi ve tanıtım çalışmalarının artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar alandaki etkinlik ve yapılan faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ile turizmin daha fazla gelişebileceğini belirtmiştir.

Şehir içi turlar artırılmalı özellikle de rehberli turlar. Ayrıca bilgilendirme yönlendirme hizmetleri de olmalı (Z1).

Trafik sorunu çözülmeli. Onun dışında tur anlaşmaları ile gelen turist sayısı artırılabilir (Z3).

Yeterli sayıda rehber yetiştirilmeli bilgilendirme hizmeti karşılanmalıdır (Z7).

Alternatif etkinlikler yapılabilir. Alanın sorunları belirlenip geliştirilebilir (Z10).

Çeşitlendirme sağlanabilir. Evet çeşitli el sanatları var gördüğüm kadarıyla ama başka alanlarda da bu çeşitlendirme sağlanabilir (Z11).

Odunpazarı'nın tanıtımı yapılabilir. Başka da daha fazla festival gibi etkinlikler yapılabilir (Z12).

Bu iş tanıtımdan geçer. Adı duyulursa elbet gelen turist sayısı da artacaktır (Z13).

Park yerleri yapılabilir. Buraların tanıtımı arttırılabilir. Yapılan tur sayısı arttırılabilir (Z14).

5.3.3. Memnuniyet ve Gelecek Beklentileri

Katılımcılara Odunpazarı'nı ziyaret etme memnuniyetlerini öğrenmek amacıyla “Odunpazarı'na yaptığınız ziyaretten memnun musunuz?” sorusun sorulmuştur. 1 kişi hariç diğer tüm katılımcılar ziyaretlerinden memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bazılarının cevapları şöyledir;

Evet benim için çok güzel bir gün oldu yorulduğumuza değdi diyebilirim (Z6).

Evet çok memnun olduğum için tekrar geldim zaten (Z10).

Evet iyi ki geldik diyoruz (Z13).

Katılımcılara Odunpazarı'nı başkalarına tavsiye etme durumlarını öğrenmek amacıyla “Odunpazarı'nı çevrenizdeki insanlara tavsiye eder misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 1'i hariç diğer tüm katılımcılar Odunpazarı'nı çevresindeki insanlara tavsiye edeceğini belirtmiştir. Buna göre Odunpazarı'na gelen turistler amaçları doğrultusunda yeterince tatmin oluyor ve bu yüzden buraya gelmeyi çevresindeki insanlara tavsiye etmeyi düşünüyorlar.

Katılımcılara Odunpazarı'na tekrar gelme konusundaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla “Odunpazarı'na tekrar gelmeyi düşünür müsünüz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 3'ü tekrar gelmeyi düşünmediklerini belirtirken, diğer tüm katılımcılar tekrar gelmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Bunun iki önemli sebebi vardır. Birincisi katılımcıların alanda hoş vakit geçirmeleri ve memnun kalmalarıdır. İkinci ise görüşme yapılan dönemin bir bölümünde Covid-19 pandemisi dolayısıyla müzelerin ve bazı yerlerin kapalı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden bazı katılımcılar ortamın daha canlı olduğu bir zaman da Odunpazarı'nı tekrar ziyaret etmek istediklerini belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde kültürel miras varlıklarının yok olmasını önlemek için genel kabul gören koruma-kullanma prensibi benimsenmiştir. Kültürel mirasın turizm amaçlı kullanımı kültürel mirasın korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ancak bu koruma-kullanma dengesinin çok iyi sağlanması gerekmektedir. Aksi takdir de kültürel mirasın tahribatına veya yok olmasına neden olabilir.

Odunpazarı kentsel sit alanında kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisine yönelik birçok sonuca ulaşılmıştır. Araştırma çerçevesinde ulaşılan sonuçlar şöyledir;

- Odunpazarı'nda turizmin başlamasında tarihi doku, restorasyon çalışmaları, el sanatları, müzeler ve belediyenin çalışmalarının etkili olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu unsurlar birleşerek alanın turizm potansiyelini ortaya çıkarmıştır.
- Alandaki en önemli turistik çekicilik tarihsel yapılar olarak tespit edilmiştir. Alandaki en önemli tarihsel yapıların başında ise alanın yerleşimini şekillendiren Kurşunlu Külliyesi gelmektedir.
- Yerel halkın % 54.8'i kentsel kültürel mirasın yeterince korunduğu düşünürken, % 45.2'si ise yeterince korunduğunu düşünmemektedir. Kültürel mirasın yeterince korunmadığı görüşünde olan yerel halkın bunun en büyük sebebinin kurum ve kuruluşlar arasındaki iletişim kopukluğu olduğunu belirtmiştir.
- İşletme sahiplerinin en fazla geliri yaz aylarında ve alana gelen ziyaretçilerden elde ettiği belirlenmiştir.

Turizmin Odunpazarı'na olumlu ve olumsuz birçok etkisi vardır. Olumlu etkileri şöyledir;

- Turizmin en önemli etkisi kültürel miras üzerindeki etkisidir. Turizmin, alandaki kültürel mirasın korunmasına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Turizm, alandaki tarihi yapıların restorasyon çalışmalarını hızlandırmakta, yeniden kullanımını sağlamakta, yok olmuş yapıların yeniden yapılmasını sağlamakta, tarihi yapıların daha bakımlı olmasını sağlamakta ve tarihi sokak ve dokuların korunmasını sağlamaktadır.
- Alanda turizm ile birlikte tüm paydaşların kültürel mirası koruma yönündeki bilinçlilik düzeyinin arttığı belirlenmiştir.
- Turizm, Odunpazarı'nda yerel kültürel etkinlik ve faaliyetler artmasını; müze, kütüphane ve kültür merkezi gibi kamulaştırma alanlarının artmasını; el sanatlarının çeşitlenmesini ve artmasını sağlayarak alanın canlanmasını sağlamıştır.

- Turizmle birlikte alt yapı olanaklarının geliştiği ve alanda turizme yönelik tesis sayısını arttığı belirlenmiştir.
- Turizm alanda yeni iş olanaklarının doğmasını ve ekonomik kalkınmayı sağlamıştır. Ayrıca alan da kadınların da çalışma oranı artmıştır.

Odunpazarı'nı her yıl binlerce kişi ziyaret etmektedir. Bu yoğun kullanım etkisinin olumlu etkileri kadar olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Turizmin alandaki olumsuz etkileri şöyledir;

- Trafik ve park sorunu turizmin alana getirdiği olumsuzlukların başında gelmektedir.
- Alanda yoğun kullanımdan dolayı ortaya diğer bir olumsuzluk çevre ve gürültü kirliliğidir.
- Alanda özellikle yaz aylarında aşırı kalabalıklaşma görülmektedir.
- Alandaki yapıların kiralanma oranı ve kira fiyatları turizmle birlikte artış göstermiştir
- Alandaki birçok konutun yeniden işlevlendirilerek ticarethaneye dönüştürülmesi ile alandaki ticarethane sayısı artmaya başlamıştır. Yine alandaki bazı işletmelerin tanıtım amacıyla kullandıkları tabelalar ve ışıklandırmalar görsel kirliliğe sebep olmaktadır..
- Rehber hizmetlerinin yeterli olmaması ve rehberlerin işletmeler arasında ayrımlar yapması bir diğer sorundur.

Genel olarak alandaki turizm faaliyetlerinden araştırma kapsamındaki tüm paydaşların memnun olduğu tespit edilmiştir.

- Alanda yaşayan yerel halkın alanda yaşamaktan memnun olduğu ve alandaki konutlarını kuşaktan kuşağa aktarma düşüncesinde oldukları belirlenmiştir. Alandaki işletme sahiplerinin ise alanda çalışmaktan memnun oldukları ve çoğunluğunun işletmenin kapasitesini arttırmayı düşündükleri belirlenmiştir. Alanı otantik bulan ziyaretçiler ise alanı ziyaret etmekten memnun olduklarını ve çevresindeki insanlara tavsiye edeceklerini ve tekrar ziyarete gelmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu durum Odunpazarı'nın turistlerin beklentilerini karşıladığını gösterir.
- Mevcut turizm faaliyetlerinin kentin tanıtımını ve gelişmesini sağladığını, ekonomik katkı sağladığını ve kültürel mirasa değer verilip korunmasını sağladığını belirtmiştir.

Araştırma sonucunda kültürel miras ve turizm arasında olumlu bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve alanı kullanan tüm paydaşların kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisine yönelik algısının olumlu olduğu tespit edilmiştir. Ancak alanda hem kültürel mirasa hem de turizme yönelik bazı eksiklikler ve olumsuz etkiler tespit edilmiştir. Alandaki eksikliklerin ve

olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve alanda kültürel mirasın korunması ve turizmle ilişkisinin daha iyi yerlere gelebilmesi için öneriler şöyledir;

- Kültürel mirasın korunması ve yaşatılması gerektiği sit alanları ve ören yerleri gibi alanlarda koruma amaçlı alan yönetim planına ihtiyaç duyulur. Bu nedenle Odunpazarı kentsel sit alanında da böyle bir alan yönetim planı yapılması gerekmektedir. Alan yönetim planı bölgenin planlı bir şekilde gelişmesini ve bölgede tüm paydaşların birlikte hareket etmelerini sağlar.
- Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde de bu koruma-kullanma prensibi benimsenmiştir. Alanda bulunan birçok kültürel miras yapısı restore edilerek kullanıma açılmıştır. Kültürel miras varlıklarının özgünlüğünü bozmamak için yapılan bu restore çalışmalarının çok dikkatli olarak yapılması gerekmektedir.
- Alan çalışması sırasında tespit edilen sorunlardan birisi birçok evin yalnızca dış cephesinin restore edilmiş olmasıdır. Dış cephesi restore edilen bu evlerin iç cephesi bakımsız durumdadır. Bu durum da bu yapıların sürdürülebilir korunması sağlanamaz. Yapılan çalışmaların tüm cepheleri kapsayıcı şekilde yapılması gerekmektedir.
- Restore edilen yapıların bir kısmı ise yeniden işlevlendirilerek kullanıma açılmıştır. Alanda cafe, restoran, otel, müze, atölye, sanat evi, dernek, vakıf, kültür evi, kütüphane ve resmi kurum işlevli kültürel miras yapıları tespit edilmiştir. Tespit edilen bu işlevlendirmelerin turizm faaliyetlerine yönelik olduğu görülmektedir. Turizm ile iç içe geçen bu yapıların tahrip edilmeden kullanılması gerekir. Ayrıca kültürel miras yapılarına yeni işlev verilirken yapının özgün yapısı göz önünde tutulmalı ve en az müdahale ile bu işlevler verilmelidir. İşlev değişikliği sırasında ise öncekine benzer işlevler verilerek yapının tahribatı önlenmelidir.
- Kültürel mirasın korunması konusunda kurum ve kuruluşlar sorumluluk ve görevlerini sorumluluk karmaşası yaşanmadan yerine getirmelidir.
- Alandaki yerel yönetimlere ilişkin bir diğer sorun koruma konusunda karar alma sürecine yerel halkın da dahil edilmesi gerektiğidir. Çünkü bir turizm destinasyonunu en iyi içerisinde yaşayan yerel halk tanır ve geliştirir.
- Odunpazarı kentsel sit alanı içerisindeki kültürel mirasın korunmasına tüm paydaşlar önem vermektedir. Ancak verilen bu önemin etkili olabilmesi için tüm paydaşların birlikte hareket etmesi herkesin üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmesi gerekmektedir.

- Alandaki koruma çalışmalarına ulusal, bölgesel ve yerel yönetimlerin gerekli yeterli mali destek sağlamadığı belirlenmiştir. Bu duruma çözüm olarak turizmden elde edilen gelirlerin kültürel mirasın korunması çalışmalarına ayrılmalıdır. Bu şekilde kültürel miras ve turizm arasında ekonomik bir çıkar ilişkisi sağlanabilir.
- Alanda kültürel değerler ve koruma konusunda araştırma ve eğitim faaliyetleri, sponsorluklar, danışmanlık gibi teknik yardımlar ve STK'ların yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu tür faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların faaliyetlerini arttırması gerekmektedir.
- Alanda belirlenen bir diğer sorun bilgilendirme ve yönlendirme eksiklerinin olmasıdır. Bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları ile alana gelen ziyaretçiler daha rahat ve bilinçli gezme imkanı bulurlar. Alanda ziyaretçilere yönelik bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları bulunmaktadır ancak yeterli değildir bu nedenle alandaki bu tür çalışmalar arttırılmalıdır.
- Alana ilişkin bir ziyaretçi yönetim planı oluşturulmalıdır. Ziyaretçi yönetim planı ile alanın turizm amaçlı kullanımı daha planlı bir şekilde gerçekleştirilir ve alan üzerindeki turizmin olumsuz etkileri azaltılabilir.
- Alanda tanıtım amacıyla kullanılan tabela ve ışıklandırma gibi işlemler geleneksel dokuya uygun biçimde yapılmalıdır.
- Rehberlere ilişkin sorunlara yönelik olarak, rehberlik hizmetleri arttırılmalı ve işletmeler arasında ayırım yapılmamalıdır. Alandaki her işletmecinin turizmden eşit şekilde faydalanması sağlanmalıdır.
- Alana gelen ziyaretçi sayısının artması için tur sayısı arttırılmalı, kentin tanıtım çalışmaları arttırılmalı ve alanda yapılan etkinlik ve faaliyetler çeşitlendirilmelidir.

Sonuç olarak Odunpazarı kentsel sit alanı içerisinde birçok somut ve somut olmayan kültürel miras değeri bulunmaktadır. Alanda turizm ile iç içe geçen bu kültürel miras değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için turizm doğru şekilde planlanıp yönetilmelidir. Bu ise ancak alandaki tüm paydaşların birlikte hareket etmesi ve herkesin üstüne düşen sorumluluğu yerine getirmesi ile mümkün olur.

KAYNAKÇA

- Adaloğlu, H. H.** (2007). Eskişehir Mevlevihanesi. *Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlana ve Mevlevilik Ulusal Sempozyumu*, 14-16 Aralık 2006, Sümam Yayınları 1, Konya, s. 241-258.
- Adaloğlu, H. H.** (2017). Eskişehir Mevlevihanesi ve Günümüzdeki Durumu. *Günümüzde Yurt İçi Mevlevihanelerinin Durum ve Konumları Bildiriler Sunumlar*, 9-10 Aralık 2013, Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 10, Konya, s. 33-51.
- Ahunbay, Z.** (2019). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. Yem Yayın.
- Akar, T.** (2009). Tarihi Ticari Merkezlerde Koruma ve Kullanım Sorunları, *TMMOB Mimarlar Odası, Dosya 14.1*, Ankara.
- Algan, E.** (2015). Eskişehirde Lületaşı. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 5(8), 1-31.
- Altay, T.** (2019). *Safranbolu'nun Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi ve Yerel Halkın Turizm Etkinliklerine Yaklaşımı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.
- Altınsapan, E., & Gerengi, A.** (2017). Eskişehir Odunpazarı Mahalle Çeşmeleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (57), 1-20.
- Altınsapan, E., & Parla, C.** (2015). İşlevi Değiştirilerek Hamamdan Camiye Dönüştürülen Özgün Bir Örnek: Eskişehir Ak Cami. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (12), 19-35.
- Altınsapan, E., & Tulum, M. M.** (2016). Eskişehir Kurşunlu Cami Kitabesinin Tarihlendirilmesi Üzerine Son Tespit. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (23), 1-6.
- Altunel, M. C., & Kahraman, N.** (2012). Kültür Turisti Tipolojilerinin Belirlenmesi: İstanbul Örneği. *Anatolia:Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(1), 7-18.
- Arslanoğlu, İ.** (2001). Kültür ve Medeniyet Kavramları. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (15), 243-255.
- Aslan, Z., & Ardemagni, M.** (2006). *Introducing Young People to the Protection of Heritage Sites and Historic Cities*.
- Ateş, E., Altundal Öncü, M., Bayar, R., & Yılmaz, M.** (2020). Eskişehir Kentsel Büyüme Alanın Hücresel Otomat ve CA-Markov Zincirleri ile Analizi (1984-2056). *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 18(2), 276-295.

- Atıcı, E., & Kaçar, A. D.** (2020). Eskişehir Kent Kültürünün Kent Dokusuna Yansıması: Odunpazarı ve Batıkent Örnekleri. *Tasarım Kuram Dergisi*, 16(30), 21-36.
- Aygün, S.** (2012). Anadolu Üniversitesi Eğitim Karikatürleri Müzesi Seramikleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3(3), 10-23.
- Bahçe, A. S.** (2015). Kırsal Gelişimde Kültür (Mirası) Turizmi Modeli. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (25), 1-13.
- Bektaşoğlu, M.** (2013). *Anadolu Şehrinin Su Yapıları*. Aski Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Boğaziçi, Yakut, A.** (2016). *Geleneksel Konutta İşlev Değişimi ve Etkileri: Eskişehir Odunpazarı Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Büyükoksall, T.** (2012). *Kentsel Korumanın Sürdürülebilirliğinin Olabilirliği Üzerine Bir Yaklaşım Önerisi Eskişehir Odunpazarı Örneği*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi), Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş.** (2002). Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- Can, M.** (2009). *Kültürel Miras ve Müzecilik (Çalışma Raporu)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Çetin, T.** (2010). Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı. *Milli Folklor Dergisi*, 11(87), 181-190.
- Dağıstan Özdemir, M. Z.** (2005). Türkiye'de Kültürel Mirasın Korunmasına Kısa Bir Bakış. *TMMOB Şehir Plancıları Odası, Planlama*, (31), 20-25.
- Demirci, B., Yılmaz, İ., & Oğuz, Y. E.** (2020). Aşırı Turizmin Kent Yaşam Memnuniyetine Etkisi: Eskişehir Odunpazarı Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 8(4), 204-217.
- Doğan, M.** (2020). Sürdürülebilir Turizm ve Kültürel Miras Yönetimi, M.. Gümüş S. & E. Dilek (Ed.), *Kültürel Miras ve Turizm (Disiplinlerarası Yaklaşım)*, Detay Yayıncılık, Ankara, s. 81-94.
- Doğanay, H., & Zaman, S.** (2019). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Pegem Akademi.
- Doğaner, S.** (2001). *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Çantay Kitabevi.
- Doğru, H.** (1992). *XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı*. Afa Yayıncılık.

- Droj, G.** (2010). Cultural heritage conservation by GIS. *Nyugat-Magyarországi Egyetem, Geoinformatikai Kar*, Székesfehérvár.
- Emekli, G.** (2005). Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları Ve Türkiye'de Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2), 99-107.
- Emekli, G.** (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2), 51-59.
- Eralp, Z.** (1983). *Genel Turizm*, Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- Erşan, R., & Demirarslan, D.** (2020). Tarihi Yapılarda Sürdürülebilirlik İlkesi Bağlamında Eskişehir Odunpazarı Evleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (1), 187-213
- Ertin, G.** (2018). Eskişehir Kentinin Eski Sit Alanları ve Fonksiyonel Özellikleri (İlkçağdan Cumhuriyete Kadar). *Art-Sanat Dergisi*, (9), 35-49.
- Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi**, Odunpazarı Sit Alanına İlişkin Bilgiler.
- Genç, V.** (2020). Kültürel Miras ve Turizm İlişkisi, M.. Gümüş S. & E. Dilek (Ed.), *Kültürel Miras ve Turizm (Disiplinlerarası Yaklaşım)*, Detay Yayıncılık, Ankara, s. 5-22.
- Gümüş, Çubukçu, D.** (2019). *Kastamonu'nun Kültürel Mirasının Korunması Ve Turizm Amaçlı Kullanılmasına Yönelik Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Gümüşçü, O.** (2018). Tarihi Coğrafya ve Kültürel Miras. *Erdem Dergisi*, (75), 99-120.
- Güner, S., Öz, A. K. & Aydın, M.** (2011). Uluslar arası Mevzuatlar Işığında Türkiye'deki Yüksek Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi: Genel Değerlendirme ve Öneriler - 1. *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, (6), 61-69.
- Güvenç, B.** (1979). *İnsan ve Kültür*. Remzi Kitabevi Yayınları.
- İSMEP**, (2014). İSMEP Rehber Kitaplar, *Kültürel Mirasın Korunması*. İstanbul Proje ve Koordinasyon Birimi Yayınları, İstanbul.
- İnce, K.** (2002). "Kurşunlu Külliyesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.26, s. 448-450.
- İpekoğlu (Acar) B.** (1988). Eskişehir - Tarihi Sit Alanı; Paşa, Orta Akcamii Mahalleleri Koruma ve Geliştirme Planı Tespit Çalışmalarının Yöntem ve Sonuçları. *Türk Etnoğrafya Dergisi*, (18), 153- 211.

- İstanbullu, Dinçer, F., & Muğan, Ertuğrul, S.** (2000). Kültürel Mirasın Korunması ve İstanbul İlindeki Tarihi Yapıların Turizm Amaçlı Kullanımı Üzerine Bir Deneme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 69-78.
- Karaoğlu, S. A., Öz, A. K., Aydın, M., & Güner, S.** (2012). Uluslararası Mevzuat Işığında Türkiye'deki Yüksek Eğitim Sisteminde Koruma Eğitimi: Genel Değerlendirmeler ve Öneriler-2. *Restorasyon Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, (9), 49-64.
- Kejanlı, D., Akın, C. T., & Yılmaz, A.** (2007). Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (elektronik)*, 6(19), 179-196.
- Kılıç, S.** (2016). Cronbach'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı. *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47-48.
- Kırkpınar, L.** (2006). Türk Devrimi'nin Kültür Kuramı Açısından Bir Değerlendirmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü ÇTTAD-Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 51-58.
- Koca, S., & Menteşe, S.** (2020). Eskişehir Merkez İlçelerinde (Odunpazarı ve Tepebaşı) Topografik Faktörlere Göre Yerleşimin Dağılışı. *Ege Coğrafya Dergisi*, 29(2), 217-228.
- Koylu, Z., & Birgün, M.** (2015). *Eski bir Şehrin Hikayesi*. Eskişehir Ticaret Odası Yayınları.
- Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M.** (2020). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar*, Detay Yayınları.
- Kurtar, C., & Somoncu, M.** (2013). Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2) 35-47.
- Madran, E.** (2009). Tarihi Çevrenin Tarihi Osmanlıdan Günümüze Tarihi Çevre: Tavırlar-Düzenlemeler. *TMMOB Mimarlar Odası, Dosya 14.1*, Ankara.
- Meydan Uygur, S., & Baykan, E.** (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.
- Odunpazarı Belediyesi** (2011). *Odunpazarı Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı Plan Araştırma Raporu*. Odunpazarı Belediyesi.
- Odunpazarı Belediyesi Arşivi**. Odunpazarı'na Ait Eski ve Yeni Fotoğraflar, Eskişehir.

Okuyucu, A. (2011). *Osmaneli İlçe Merkezinde Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanımına Yönelik Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Okuyucu, A., & Somuncu, M. (2012). Kültürel Mirasın Korunması ve Turizm Amaçlı Kullanılmasında Yerel Halkın Algı ve Tutumlarının Belirlenmesi: Osmaneli İlçe Merkezi Örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimler Dergisi*, 4(1), 37-51.

Olca Uçkan, B. Y., & Uçkan, E. (2002). *Eskişehir Odunpazarı Evleri*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Orak, A. (2018). *Alan Yönetimi ve Yönetim Planlarında Yerel Kimlik Vurgusu: Eskişehir Odunpazarı Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Orman, İ. (2012). “Türbe”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 41, s. 464-466.

Özcan, K. (2006). Tanzimat'ın Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kuruluş Sürecinde Erken Planlama Deneyimleri (1839-1908). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 7(2), 149-180.

Özdemir, Ü. (2013). Safranbolu'nun Kültürel Miras Kaynakları ve Korunması. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(26), 129-142.

Özgüç, N. (2017). *Turizm Coğrafyası Özellikler ve Bölgeler*, Çantay Kitabevi.

Özkut, D. (2013). Odunpazarı Kentsel Sit Alanında Konut Dokusu Özelliklerinin Koruma Kararlarının Oluşturulmasına Yönelik Olarak Saptanması. *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (11), 105-135.

Richards, G. (2019). Kültür Turizmi: Son Araştırmalar ve Eğilimlere Dair Bir İnceleme, Nebi Özdemir & Adem Öger (Ed.), *Kültürel Miras Yönetimi*, Ankara, s.583-614.

Saçılık, Y. M., & Toptaş, A. (2017). Kültür Turizmi ve Etkileri Konusunda Turizm Öğrencilerinin Algılarının Belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 107-119.

Sönmez E. (2018). *Kültür Turizminin Korunması ve Geliştirilmesinde Yerel Halkın Algısının Belirlenmesi: Nemrut Dağı Milli Parkı Bölgesi'ndeki Yerel Halk Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Sönmez, N. (1983). *Eskişehir’de Odunpazarı’nda Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi ve Geleneksel Konut Dokusunda Dizgesel Çözümlemeler*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*, Cabı Publishing.

Şahin, A. S., & Güner, S. (2006). Kültürel miras koruması ve sivil toplum örgütleri arasındaki ilişki, *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu*, 16-18 Kasım, İzmir.

Şencan, H. (2005). *Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenirlilik ve Geçerlilik*, Seçkin Yayıncılık.

Taşlıgil, N., & Şahin, G. (2011). Doğal ve kültürel Özellikleri ile Lületaş. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(16), 436-452.

Türk Dil Kurumu (TDK). (Erişim: 18.01.21, <https://sozluk.gov.tr>)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020). (Erişim: 19.03.21, <https://www.tuik.gov.tr/>)

Ulu, A. (1994). *Sit Alanını Koruma Politikası İçin Bir Model Denemesi. Örnekleme: Odunpazarı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

URL-1 Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) (2021). *Kültür*. (Erişim: 19.01.21, <https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>)

URL-2 UNESCO (1972). *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*. (Erişim: 19.01.21, <https://www.unesco.org.tr/>)

URL-3 Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) (1983). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*. (Erişim: 22.01.21, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>)

URL-4 UNESCO (2003). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*. (Erişim: 08.01.21, <https://www.unesco.org.tr>)

URL-5 Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) (2003). *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hakkında*. (Erişim: 21.02.21, <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html>)

URL-6 KTVKYK (1999). *660 Nolu İlke Kararı Taşınmaz Kültür Varlıklarının Gruplandırılması, Bakım ve Onarımları*. (Erişim Tarihi: 03.02.21, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263743/660-nolu-ilke-karari-tasinmaz-kultur-varliklarinin-grup-.html>)

URL-7 ICOMOS (1931). *Carta Del Restauro Sözleşmesi*. (Erişim: 08.02.21, <http://www.icomos.org.tr/>)

URL-8 UNESCO (1954). *Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültür Mallarının Korunmasına Dair Sözleşme*. (Erişim: 08.02.21, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263666/silahlı-bir-catisma-halinde-kultur-mallarının-korunması-.html>)

URL-9 UNESCO (1970). *Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhrac ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme*. (Erişim: 07.01.21, <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263667/kultur-varliklarının-kanunsuz-ithal-ihrac-ve-mulkiyet-t-.html>)

URL-10 ICOMOS (1982). *Quebec Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Tüzük*. (Erişim: 07.01.21, <http://www.alanbaskanligi.gov.tr/evrak/turkce/1982-ICOMOS-Deschambault-Deklarasyonu-Canada.pdf>)

URL-11 ICOMOS (1990). *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*. (Erişim: 08.01.21, <http://www.icomos.org.tr/>)

URL-12 ICOMOS (1994). *Nara Özgünlük Belgesi*. (Erişim: 08.02.21, <http://www.icomos.org.tr/>)

URL-13 UNESCO (2001). *Sualtı Kültür Mirasının Korunması Sözleşmesi*. (Erişim: 08.02.21, <https://kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/K-Sualti-Kultur-Miras%2C-UNESCO%2C-2001.pdf>)

URL-14 Dışişleri Bakanlığı (2021). *Türkiye'nin Taraf Olduğu Antlaşmalar*. (Erişim: 07.01.21, <http://ua.mfa.gov.tr/>)

URL-15 Tarihi Kentler Birliği *Safranbolu Tarihçesi*. (Erişim: 11.06.21, <https://www.tarihiKentlerBirligi.org/>)

URL-16 ICOMOS (1999). *Uluslar arası Kültürel Turizm Tüzüğü*. (Erişim: 31.01.21, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0300983001536913522.pdf)

URL-17 Odunpazari.bel.tr (2021). *Eskişehir Tarihi*. (Erişim: 10.02.21, <https://www.odunpazari.bel.tr/odunpazari/tarihce>)

URL-18 Odunpazari.bel.tr (2021). *Eskişehir Evlerini Yaşatma Projesi*. (Erişim: 14.02.21, <https://odunpazari.bel.tr/projeler/kultur-sanat-ve-turizm-projeleri/odunpazari-evleri-yasatma-projesi>)

- URL-19** **Hafizahmetefendikonagi.com** (2019). (Erişim: 26.03.21, <http://www.hafizahmetefendikonagi.com/index.php/posts/>)
- URL-20** **Odunpazari.bel.tr** (2021). *Sivrioğlu Konağı*. (Erişim: 25.02.21, <https://odunpazari.bel.tr/odunpazari/gezi-rehberi>)
- URL-21** **Dolunay Yetişkin Engelliler Derneği** (2021). *Orta Işık Cami*. (Erişim: 11.02.21, <http://www.dolunay.org.tr/orta-isik-camii.html>)
- URL-22** **Dolunay Yetişkin Engelliler Derneği** (2021). *Tiryakizade Suleyman Ağa Cami*. (Erişim: 11.02.21, <http://www.dolunay.org.tr/tiryakizade-suleyman-aga-camii.html>)
- URL-23** **Odunpazari.bel.tr** (2021). *Atlıhan arşısı*. (Erişim: 01.03.21, <https://odunpazari.bel.tr/odunpazari/gezi-rehberi>)
- URL-24** **Gezgin Rehberler** (2015). *Gözyaşı eşmesi*. (Erişim: 16.02.21, <https://www.gezginrehberler.com/cesme-ve-sebiller/gozyasi-cesmesi-odunpazari-eskisehir/>)
- URL-25** **Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB)** (2021). *Eskişehir Efsaneleri*. (Erişim: 17.02.21, <https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-70860/efsaneler.html>)
- URL-26** **Türk Patent ve Marka Kurumu** (2010). *Çiğbörek Tescil Kararı*. (Erişim: 19.02.21, <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/resources/temp/7261A315-8FDC-4E27-B736-257D15D96DFB.pdf>)
- URL-27** **Türk Patent ve Marka Kurumu** (2010). *Met Helvası Tescil Kararı*. (Erişim: 19.02.21, <https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/resources/temp/74018809-982B-4C10-8C69-CE978116269F.pdf>)
- URL-28** **Arkitektuel Odunpazari Modern Müze**. (Erişim: 10.06.21, <https://www.arkitektuel.com/odunpazari-modern-muze/>)
- URL-29** **Odunpazari.bel.tr Eskişehir Kurtuluş Müzesi** (Erişim: 10.06.21, https://www.eskisehir.bel.tr/icerik_dvm.php?icerik_id=2467&cat_icerik=1&menu_id=24)
- URL-30** **www.balmumuheykeller.com Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi**. (Erişim: 10.06.21, <https://www.balmumuheykeller.com/>)
- URL-31** **Odunpazari.bel.tr Ahşap Eserler Müzesi**. (Erişim: 10.06.21, <https://www.odunpazari.bel.tr/projeler/kultur-sanat-ve-turizm-projeleri/ahşap-eserler-muzesi>)

URL-32 Odunpazari.bel.tr *Tayfun Talipoğlu Daktilo Müzesi*. (Erişim: 10.06.21, <https://www.odunpazari.bel.tr/projeler/kultur-sanat-ve-turizm-projeleri/tayfun-talipoglu-daktilo-muzesi>)

URL-33 Odunpazari.bel.tr *Osman Yaşar Tanaçan Fotoğraf Müzesi*. (Erişim: 10.06.21, <https://www.odunpazari.bel.tr/projeler/kultur-sanat-ve-turizm-projeleri/osman-yasar-tanacan-fotograf-muzesi>)

URL-34 Odunpazari.bel.tr *Atatürk İle Bir Gün Müzesi*. (Erişim: 10.06.21, <https://www.odunpazari.bel.tr/projeler/kultur-sanat-ve-turizm-projeleri/yesil-efendi-konagi-ataturk-ile-bir-gun-muzesi>)

URL-35 Odunpazari.bel.tr *Mustafa Abdulcemil Kırimoğlu Kırım Tatar Müzesi*. (Erişim: 10.06.21, <https://odunpazari.bel.tr/hizmetlerimiz/kultur-ve-sanat-hizmetleri/muzeler>)

URL-36 Odunpazari.bel.tr *Çağdaş Cam Sanatları Müzesi*. (Erişim: 10.06.21, https://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=58)

URL-37 Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB) *Cumhuriyet Tarihi Müzesi*. (Erişim: 10.06.21, <https://eskisehir.ktb.gov.tr/TR-156938/cumhuriyet-tarihi-muzesi-odunpazari.html>)

URL-38 www.etomuze.org *Eskişehir Ticaret ve Sanayi Müzesi (ETOMÜZE)*. (Erişim: 10.06.21, <http://www.etomuze.org/>)

URL-39 Türk Dünyası Vakfı ETİ Göç Müzesi. (Erişim: 10.06.21, <https://www.turkdunyasivakfi.org.tr/devam-eden-eserlerimiz/5/eti-goc-muzesi>)

Uslu, A., & Kiper, T. (2006). Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.

Uysal, K. (2018). *Kültürel mirasın turizm amaçlı kullanılmasında yerel halkın algı ve tutumlarının belirlenmesi: İzmit örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Vecco, M. (2010). A Definition Of Cultural Heritage: From The Tangible To The İntangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11, 321-324.

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulamalı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 74-85.

Yetiş, R., & Turcan, Y. (2015). Kültürel Miras ve Mimari (Safranbolu Örneği), *Kurtuba Akademi Sosyal Bilimler II. Ulusal Öğrenci Sempozyumu*, 27-28 Mart, Malatya.

Yetiş, R., Turcan, Y., & Dinçer, A. E. (2018). Safranbolu Kent Formunun Tarihsel Serüveni ve Morfolojik İncelemesi. *Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu*, 31 Ekim-2 Kasım, İTÜ Mimarlık Fakültesi, Taşkışla 495-516.

Yılmaz, M. E., & Ulusoy, M. (2017). Odunpazarı Evlerinin Kültürel Miras Açısından Değerlendirilmesi: Şakirler Sokak Örneği. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 96-109.

Yılmaz, S. (2017). *Klasik Osmanlı Dönemi Menzil Külliyesi Örneği: Eskişehir Kurşunlu Külliyesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Zor, Ö. A. (2019). *Kültürel Mirasın Turizm Üzerine Etkileri: Afyonkarahisar Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Bartın.

Zülfikar, A. B., & Ediz, Ö. (2020). Değişen Müze ve Müzecilikte Sergilemenin Teknoloji Boyutunun İncelenmesi: Bursa Panorama Müzesi Örneği. *Lycus Dergisi*, 0(2), 67-100.

Williams, S. (2003). *Tourism Geography*, Routledge.

EKLER

EK-1: YEREL HALK ANKETİ

YEREL HALK ANKETİ

AÇIKLAMA

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülen “Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmle İlişkisi: Eskişehir Odunpazarı Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Veriler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacaktır. Ankete katılım tamamen isteğe bağlıdır. Araştırmanın amacına ulaşması için sorulara içtenlikle cevap veriniz. Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Raziye COŞKUN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

1.BÖLÜM: HANEHALKI BİLGİLERİ

1.Cinsiyetiniz? ☐Kadın ☐Erkek

2.Yaşınız.....

3.Eğitim durumunuz?

☐Okur-yazar değil ☐İlkokul ☐İlköğretim ☐Lise ☐Üniversite ☐Yüksek Lisans-Doktora

4.Mesleğiniz?

☐Kamuda çalışan ☐Özel sektörde çalışan ☐Öğrenci ☐Ev hanımı

☐İşsiz ☐Emekli ☐Diğer (Belirtiniz).....

5.Aylık geliriniz?

☐1000 TL'den az ☐1000-2000 ☐2001-3000 ☐3001-4000 ☐4001-5000 ☐5001+

6.İkamet ettiğiniz mahalle neresidir?.....

7. Aslen nerelisiniz?.....

8. Kaç yıldır Odunpazarı'nda ikamet ediyorsunuz?.....

2.BÖLÜM: YEREL HALK VE TURİZM

9.Oturduğunuz evin sahiplik durumu nedir?

☐Ev sahibiyim ☐Kiracı ☐Diğer (Belirtiniz).....

10.Odunpazarı'nda ikamet etme nedeniniz?

☐Ev sahipliği ☐Ulaşım kolaylığı ☐İş yerine yakın olması ☐Tarihi dokusu ☐İş olanağı

☐Diğer (Belirtiniz).....

11.İkamet ettiğiniz konutu nasıl tanımlarsınız? ☐İç ve dış cephesi yenilenmiş bir ev ☐İç ve dış cephesi eski bir ev ☐İç cephesi eski, dış cephesi yenilenmiş bir ev ☐Dış cephesi eski, iç cephesi yenilenmiş bir ev
12.Konutunuzun kullanım durumu nedir? ☐Konut olarak kullanılıyor ☐İşletme olarak kullanılıyor- işletme türü nedir? (Cafe, otel vb.)..... ☐Hem konut hem işletme olarak kullanılıyor ☐Diğer.....
13.Sizce Odunpazarı’nda turizm ne zaman başladı?
14.Sizce Odunpazarı’nda turizmin başlamasında etkili olan unsurlar nelerdir?
15.Sizce Odunpazarı kentsel kültürel miras alanı neden korunmalıdır? ☐Kültürel miras değeri taşıdığı için ☐Sürdürebilirliği sağlamak için ☐Turizm açısından önemli olduğu için ☐Kente ekonomik katkı sağladığı için ☐Diğer (Belirtiniz).....
16.Odunpazarı’nın UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde yer aldığını biliyor muydunuz? ☐Evet ☐Hayır
17.Sizce Odunpazarı kentsel kültürel mirası yeterince korunuyor mu? (Cevabınız evet ise 19. Sorudan devam ediniz.) ☐Evet ☐Hayır
18.Sizce Odunpazarı kentsel kültürel mirasın yeterince korunamamasının sebebi nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz) ☐Şehirleşme ☐Bütçe yetersizliği ☐Halkın bilinçsiz kullanımı ☐Turizm faaliyetlerinin yoğun olması ☐Kurum ve kuruluşlar arasındaki iletişim kopukluğu ☐Alanda özel mülkiyetin çoğunlukta olması ☐Yanlış koruma faaliyetlerinin yapılması ☐Diğer(Belirtiniz).....
19.Sizce Odunpazarı turistik çekicilikler nelerdir?(Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz) ☐Festivaller ☐Müzeler ☐Sanatsal Etkinlikler(Konser-Sergi-Gösteri) ☐Tarihsel Yapılar ☐Geleneksel el sanatları ☐Dini Yapılar ☐Geleneksel yiyecek ve içecekler ☐Diğer (Belirtiniz).....
20.Sizce turizm, Odunpazarı kentsel sit alanının korunmasına katkı sağlıyor mu? ☐Evet ☐Hayır ☐Fikrim yok

3. BÖLÜM: TURİZMİN ODUNPAZARI'NA ETKİLERİ					
Odunpazarı'ndaki turizm ve koruma faaliyetlerine ilişkin aşağıdaki ifadelere katılım düzeyinize göre 1'den 5'e kadar olan seçeneklerden birisini "X" işareti koyarak belirtiniz.	<u>Kesinlikle Katılmıyorum</u>	<u>Katılmıyorum</u>	<u>Kararsızım</u>	<u>Katılıyorum</u>	<u>Kesinlikle Katılıyorum</u>
Turizm, Odunpazarı'nda tarihi binaların (otel, restoran vb. şekilde) yeniden kullanımını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm, alandaki yok olmuş yapıların yeniden yapılmasını (rekonstrüksiyon) sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm, Odunpazarı'nda, tarihi binaların restorasyon çalışmalarını hızlandırmaktadır.	1	2	3	4	5
Restorasyon çalışmaları doğru yöntemlerle yapılmaktadır.	1	2	3	4	5
Tarihi bina grupları çevresindeki yapılaşma kontrol altındadır.	1	2	3	4	5
Yapılan yenileme çalışmaları işleri olumlu etkilemektedir.	1	2	3	4	5
Kaynak yaratan bir sektör olarak turizm doğru bir şekilde planlanıp yönetilmektedir.	1	2	3	4	5
Alandaki kültürel değerlere ilişkin araştırma ve eğitim faaliyetleri devam etmektedir.	1	2	3	4	5
Koruma konusunda sponsorluklar artmaktadır.	1	2	3	4	5
Koruma konusunda danışmanlık vb. gibi teknik yardımlar artmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm, tarihi sokak ve dokuların korunmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
Yerel yönetim koruma konusuna önem vermektedir.	1	2	3	4	5
Kentsel kültürel mirası koruma yönündeki çalışmalar artmaktadır.	1	2	3	4	5
Sürdürülebilir koruma sağlanmıştır.	1	2	3	4	5
Koruma konusunda karar alma sürecine yerel halk, yerel yönetimler vb. gibi tüm paydaşlar dahil edilmektedir.	1	2	3	4	5
Koruma konusuna katkı sağlayan STK'lar bulunmaktadır.	1	2	3	4	5
Kamulaştırma artmıştır(müze, kütüphane, kültür merkezi vb. gibi kullanım)	1	2	3	4	5
Ulusal, bölgesel ve yerel yönetimler mali destek sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
Alt yapı hizmetleri artmaktadır.	1	2	3	4	5
Alanda tarihi yapıları ve çevreyi koruma bilinci artmaktadır.	1	2	3	4	5
Yerel kültürel etkinlikler artmaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm, el sanatlarının canlanmasını sağlamaktadır.	1	2	3	4	5
Turizm tesisleri artmaktadır.	1	2	3	4	5

Odunpazarı'ndaki turizm ve koruma faaliyetlerine ilişkin aşağıdaki ifadelerle katılım düzeyinize göre 1'den 5'e kadar olan seçeneklerden birisini "X" işareti koyarak belirtiniz.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Alanda turizm nedeniyle yoğun kullanım talebi olmaktadır.	1	2	3	4	5
Alanda gelenekseli taklit eden yapılar artmıştır.	1	2	3	4	5
Alandaki yapılaşmalar görsel kirliliğe neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
Alanda yaşayan kişilerin yaşam biçimleri bozulmaktadır.	1	2	3	4	5
Yöreye özgü sosyo-kültürel nitelikler yozlaşmaktadır.	1	2	3	4	5
Turistler kültürel yapı ve yerel yaşam biçimine yeterince uyum sağlayamamaktadır.	1	2	3	4	5
Turizmden elde edilen gelirler koruma çalışmalarına ayrılmamaktadır.	1	2	3	4	5
Binalar karakterine uygun kullanılmaktadır.	1	2	3	4	5
Özel kişilere kiralama oranı artmıştır.	1	2	3	4	5
Tarihi dokuya zarar verilmektedir.	1	2	3	4	5
Alanda plansız gelişim artmaktadır.	1	2	3	4	5
Alanda aşırı kalabalıklaşma görülmektedir.	1	2	3	4	5
Çevresel kirlilik artmaktadır.	1	2	3	4	5
Gürültü kirliliği artmaktadır.	1	2	3	4	5
Konut, arazi, mal ve hizmet fiyatları artmaktadır.	1	2	3	4	5
Trafik sorunu artmaktadır.	1	2	3	4	5
Alandaki yeni yapıların sayısı artmıştır.	1	2	3	4	5
Alanda yeni binaların çoğalması, eski binaların yok olmasına yol açmaktadır.	1	2	3	4	5

4.BÖLÜM: MEMNUNİYET VE GELECEK
21.Odunpazarı'nda oturmaktan memnun musunuz?
☐ Evet.....
☐ Hayır (Belirtiniz).....
22.Konutunuzla ilgili gelecek planınız nedir?
☐ Miras bırakmak ☐ Satmak ☐ Kiraya vermek ☐ Tamamen buraya taşınmak ☐ Diğer (Belirtiniz).....
23.Alandaki mevcut turizm faaliyetlerinden memnun musunuz?
☐ Evet çünkü.....
☐ Hayır çünkü.....

EK-2: İŞLETME GÖRÜŞME FORMU

İŞLETME GÖRÜŞME SORULARI

AÇIKLAMA

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülen “Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmle İlişkisi: Eskişehir Odunpazarı Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Veriler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacaktır. Görüşmeye katılım tamamen isteğe bağlıdır. Araştırmanın amacına ulaşması için sorulara içtenlikle cevap veriniz. Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Raziye COŞKUN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

1.BÖLÜM: DEMOGRAFİK BİLGİLER

1.Cinsiyetiniz? ☐Kadın ☐Erkek

2.Yaşınız.....

3. Medeni Durum: ☐Bekar ☐Evli ☐Diğer (Belirtiniz).....

3.Eğitim durumunuz?

☐Okur-yazar değil ☐İlkokul ☐İlköğretim ☐Lise ☐Üniversite ☐Yüksek Lisans-Doktora

5.Aylık geliriniz?

☐1000 TL'den az ☐1000-2000 ☐2001-3000 ☐3001-4000 ☐4001-5000 ☐5001+

6. Eskişehir'in yerlisi misiniz? ☐Evet (Evet ise 8.sorudan devam ediniz) ☐Hayır

7. Aslen nerelisiniz? İl.....

8. Eskişehir'e yerleşme nedeniniz nedir?

☐İşe girmek ☐İşyeri açmak ☐Aile ve arkadaşların burada olması ☐Diğer (Belirtiniz).....

9. Kaç yıldır Eskişehir'de yaşıyorsunuz?.....yıldır

10. Bu işyerindeki göreviniz nedir

☐İşyeri sahibi
☐Ücretli çalışan
☐Diğer (Belirtiniz).....

2.BÖLÜM: İŞLETMEYE AİT BİLGİLER

1.İşletmenin faaliyet türü hangisidir?.....

2. İşletmenin bulunduğu mahalle hangisidir?.....

3. İşletme faaliyet süresine göre hangi sınıfta yer almaktadır?
☐ Devamlı ☐ Mevsimlik/Sezonluk

4. İşletme hangi tarihte açıldı? Yıl:.....

5. İşletme türü: ☐ Kamu işletmesi ☐ Özel işletme

6. İş yerinin mülkiyet durumu nedir?
☐ Eğlence işletme
☐ Şahıstan kiralama
☐ Belediyeden kiralama
☐ Diğer (Belirtiniz):.....

7. İşyerinde toplam çalışan kadın ve erkek sayısı kaç kişidir?
Kadın.....kişi
Erkek.....kişi

8. İşyerinizde gelir elde etmenizden en çok katkısı kimler sağlamaktadır. (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)
☐ Yerli ve yabancı turistler (Ziyaretçiler)
☐ Odunpazarı'nda ikamet edenler
☐ Eskişehir'de ikamet edenler
☐ Diğer (Belirtiniz):.....

3.BÖLÜM: İŞYERİNİN GELİR VE GİDERLERİ

1. Odunpazarındaki turizm faaliyetleri gelirlerinizi ne yönde etkilemektedir? (Önem derecesine göre bir rakam seçiniz).
Kötü 1 2.....3.....4.....5.....İyi

2. İşyerinizden en çok gelir elde ettiğiniz aylar hangileridir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık

3. En çok geliri haftanın hangi günlerinde elde etmektesiniz?
☐ Hafta içi ☐ Hafta sonu ☐ Bütün günler

4. BÖLÜM: TURİZMİN ODUNPAZARI'NA KÜLTÜREL MİRASA ETKİLERİ

1. Sizce turizm, Odunpazarı'nda tarihi binalar ve yapıların vb. korunmasına ne gibi katkılar sağlamaktadır?

2. Sizce alandaki işyerleri tarihi yapıları, koruma konusunda nelere dikkat etmektedir?

3. Sizce yerel yönetimler, turizm faaliyetlerinin gelişmesi ile Odunpazarı'ndaki tarihi yapıların korunması konusuna nasıl yaklaşmaya başlamıştır?

4. Turizm faaliyetleri müze, kütüphane, kültür merkezi vb. kamulaştırma faaliyetlerine ne gibi etkiler etmiştir?

5. Sizce Turizm Odunpazarı'nda festival ve etkinliklerin canlanmasına ne gibi etkilerde bulunmuştur?
6. Sizce Turizm Odunpazarı'n da tarihi el sanatları üzerinde ne gibi etkilerde bulunmuştur?
7. Sizce Odunpazarı'ndaki turizm faaliyetlerinin alana getirdiği olumsuzluklar nelerdir?

5.BÖLÜM: MEMNUNİYET VE GELECEK	
1.Odunpazarı'nda çalışmaktan memnun musunuz?	
☐ Evet ☐ Hayır (Belirtiniz).....	
2.İ yerinizle ilgili gelecek planınız nedir?	
☐ Kapatmak ☐ Satmak ☐ İşletmenin kapasitesini arttırmak ☐ Diğer (Belirtiniz).....	
3.Alandaki mevcut turizm faaliyetlerinden memnun musunuz?	
☐ Evet çünkü..... ☐ Hayır çünkü.....	

EK-3: ZİYARETÇİ GÖRÜŞME FORMU

ZİYARETÇİ GÖRÜŞME SORULARI

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, tezli yüksek lisans programı çerçevesinde yürütülen “Kentsel Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmle İlişkisi: Eskişehir Odunpazarı Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına veri toplamak amacıyla yapılmaktadır. Veriler yalnızca bilimsel araştırmalarda kullanılacaktır. Araştırmamanın amacına ulaşması için sorulara içtenlikle cevap veriniz. Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Raziye COŞKUN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

Tarih	
Saat	
Yer	
Cinsiyet	
Yaş	
Eğitim Durumu	
Meslek	
Gelir	

1. Odunpazarı’nı nereden ziyarete geldiniz?
2. Odunpazarı’nı ziyaret etme amacınız nedir? Buraya gelmenizde etkili olan faktörler neler oldu?
3. Odunpazarı’nı hangi bilgi kaynağından öğrendiniz?
4. Odunpazarı’na kaçınıcı gelişiniz?
5. Sizce yerel halkın turistlere olan tutumu nasıl?
6. Sizce Odunpazarı’nda turizm tesisleri ve altyapı olanakları yeterli mi?
7. Odunpazarı’nda en çok neler ilginizi çekti? Alanı otantik buldunuz mu?
8. Bu ziyaretinizde Odunpazarı’nda ne gibi etkinlikler yaptınız ya da yapacaksınız?
9. Sizce Odunpazarı kültürel mirası yeterince korunmakta mıdır? Sizce turizm Odunpazarı’ndaki tarihi dokuların korunmansa ne gibi katkılar sağlamaktadır?
10. Sizce turizm alandaki tarihi yapı ve binalar üzerinde ne gibi olumsuz etkilerde bulunmaktadır?

11. Alanda turizmle ilişkili olarak gözlemlediğiniz başlıca sorunlar nelerdir?
12. Sizce alanda tarihi yapıların korunması bağlamında ne gibi çalışmalar yapılmalıdır?
13. Sizce alanda turizmin ve turizm altyapısının geliştirilmesi için ne gibi çalışmalar yapılmalıdır?
14. Odunpazarı'na yaptığınız ziyaretten memnun musunuz?
15. Odunpazarı'nı çevrenizdeki insanlara tavsiye eder misiniz?
16. Odunpazarı'na tekrar gelmeyi düşünür müsünüz?

